

Pest, 1857.

10. SZ.

Augustus 6.

Előfizetési ára: Dec. végéig helyben 4 fr. 40 kr.
vidéken 5 fr. 20 kr. pp. A lapot illető közlemények a
fizetvények bérmentesen küldendők.
Hirdetések közléseinek soronként 8 p. krét.

Megjelenik minden csütörtökön.
Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szer-
kesztőnél újfár 10-dik szám. és a kiadónál Dorottya-
utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye.

Dr. Markusovszki L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

Müller Emil,

kiadó-könyvnyomdász.

Tartalom: A Sauer tanár által javalt kénsavas réz-éleg mint a tüdőlob sajátszere. Dr. Poor Imrétől. III. — Semmelweis tanár szülészi kóródaja. Császármetszés előnél, angolkóros medence szűkület miatt. Közli dr. Fleischer J. Vége. — Orvosi magány gyakorlat. Emlőfene. Közli Dr. Schwartz L. — Gyógyásztani közlemények: Az illó olajok közé kevert olcsóbb olajok kémlet módja. Vége. — Hetikimutató a p. v. közkórházban 1857. Julius 28—Augustus 2-ig, ápolt betegekről. — Levelezés. — Pályázat közse-gi orvosi állomásokra. — Hirdetések.

Tarca: Orvos-statistikai tanulmányok. Dr. Tormay K. Pestváros ig. főorvosa. — Folyt.

A

SAUER TANÁR ÁLTAL JAVALT KÉNSAVAS RÉZ-ÉLEG

mint a tüdőlob sajátszere.

(Cuprum sulfuricum qua specificum in pneumonia).

Dr. Poor Imrétől.

III.

Folytatjuk a kénsavas réz-éleggel gyógyított tüdőlo-bok egyedi eseteit.

2) N. L. 19 éves, karcsu, sovány szabólegény, atyja gümörban halt el, micsoda betegség okozta anyjának ha-lálózását, a beteg nem tudja; liverei egészségesek. Gyer-mekkorában mogyoró- egész lúdtójásnyi mirigydagánatok támadtak előbb nyakán, később lágyéktáján (valószínűleg görvélyes kórvegy nyilatkozásai) melyek gyógykezelés mellett tályoggá nem fejlődtek. Serdülési korában a jelen bántalom első. 1857-iki Mart. 1-én éjjel nyiláló fájdalmak az egész bal mellkasban riasztották föl álmából, más na-pon nagy leverettséggel, hidegérzés, erre következő folyto-nos hőséggel öt ágyba dönték; környezői látván a beteg-ség napról napra súlyosbodását, a lázas betegségnek ötö-dik napján, az eddig semmi gyógyszer nem vett beteget orvosi kóródába hozták.

Martius 5-kén a lázas kór ötödik napján került a szó-ban forgó beteg orvosi vizsgálat alá. Láza nagy foku, a beteg lábán állni nem bír, külbőre duzzadt, forró, szomja nagy, hugya kevés es lobos, érverése percnként 105—110. Szájéje kesernyés, nyelve szikkadt, étvágya semmi. Nyaka hoszu karcsu, mellkasa hengerded, melle lapos. A mellkas balfele belégzésnél kevesbé mozdul, mint a jobb

fél, kivált a felsőbb bordáknál. A kontakási hang melül teljes és éles, a felső bordáknál nemdobos, de az alsó bor-dáknál (a 4-ik borda alatt) dobossá válik; hátul és oldal-ról pedig a mellkas jobb részén, a hatodik bordától lefelé végig a kontakási hang az üres- meg tompához közelit, s a sejtzöre helyett terjedelmes szercse-gést (crepitatio) hallhatni; mellkasa bal részén pedig a kontakási hang a negyedik bordától le a kilencedikig egé-szen üres meg tompa, s a nevezett tájon mindenütt a bélyegző hörgzörejt (str. respir. bronchialis), erő-sen hallhatni, hörghangot (bronchophonia) s itt-ott együtthangzó szercsegést is. A beteg légzése rövid, fölötte szapora, 16 helyett percnként harmincnál többször vesz légzetet; gyakran köhög, s vagy nyálkás véres hab-zó savót, vagy tapadó nem habzó nyálkát köhécsel ki. Szűrő fájdalmakról panaszkodik a bal rászt-tájon. A többi szervek működése szabályosnak mutatkozik.

Elősorolt körjelek nyomán e lázas betegség két ol-dali karélyos tüdőlobnak (pneumonia lobaris bi-lateralis) gümőkór-külemes egyénben, lön nyilvánitva. Ve-szélyes e tüdőlob a) Kültérjére nézve, mivel a jobb olda-lon egy karély, a balon pedig mindkettő megvan tá-madva, s így a tüdőnek csaknem $\frac{3}{4}$ része tétlen. c) Bel-terjére nézve, mivel dacára a lobtermény tetemes men-nyiségbeni lerakódásának (t. i. a tüdőben), a lobláz most is nagy foku, mi a folyton tartó rostanybőségre, azaz lo-bos természetére mutat. c) Főleg azért veszélyes e tüdő-lob, mert oly egyénben mutatkozott, ki gyermekkorában több évig görvélykórban szenvedett, s kinek egész küleme (hoszu nyak, lapos hengerded mellkass, karcsu termet, test-soványtság) jelenleg ha nem is gümőkórt, de mindenesetre

TÁRCA.

Orvos-statistikai tanulmányok.

Dr. Tormay Károly, Pestváros igazgató főorvosától.

Népességi mozgalom Budapesten 1854/5.

(Folytatás.)

A) Házasság kötések.

A kötött házasságok száma valamely államban épen úgy tanusithatja a népesség erkölcsös magaviselete és közboldog-ságát, mint ezek ellenkezőjét; ha az a család fõntartására szük-séges módok aránytalanságában történik.

A kötött házasságok száma nem állandó, mely Budapesten valamint a cs. k. tartományokban általán véve a népesség egy harmadára tehető.

Számszerinti házasság kötések.

Az 1854/5-ik évben Budapesten 1516 házasság kötöttett; ezekből jut

Pestre 1078

Budára 438, az összes népesség száma 0,16 száza-lékával.

Házasságkötési szám.

A házasságkötési szám minden 10,000 lélek 92,00 százalé-kát teszi, vagy is általában egy kötött házasság esett

Budán	108,00	Magyarhonb. 1851-ben	81,00
Bécsben (1851. évb.)	108,20	Poroszhonb. 1844/50.,	113,77
N. Szebenb. (.,)	57,00	Angolhonb. 1851/52.,	114,00
Debrecenb. (.,)	75,00	Franciahonb. 1851.,	124,00

lakosra.

nagy hajlamot erre sejtet velünk; ezek miatt a jóslat méltán mondatott igen kétesnek. A vér túlróstanysága ellen a beteg kapott: Rp. Cupri sulfur. cryst. gr. sex. solve in aquae destill. simpl. unciis sex, adde Laudani puri pulverati gr. semis. M. S. Óránkint egy étkanálnyit bevenni.

Mart. 6-kán a lobláznak szinte hatodik napján a mellkas jobb részén a szercsegést hörgzőrej kezdi fölvaltani; ismételtük a hat szemer kénsavas réz-éleget. Este felé pedig a mellkas bal részén terjedelmes szúró fájalmak gyöttrik a beteget, a fájdalmas részeken a kontaktási hang dobos, erős dörzs-zörejt hallhatni, a mi mellhártyalob támadására mutat. Egyebütt a kórjelek a lázéival együtt a tegnapiak maradtak. Folytatott a kénsavas rézéleg, a fájdalmas melltájra tiz nadály alkalmaztatván.

Mart. 7-kén, tizenkét szemer kénsavas réz-éleg vétele után a jobb mellkasban a szercsegés egészen hörglégzésnek engedett helyet, a baloldalon pedig ma a dörzs-zörejt mellett elülről lehet terjedt szercsegést hallani, a gyulladás tehát a bal tüdők mellső felszínére is elterjedt, hátulról folyvást erős hörgzőrej hallszik. A láz még oly heves mint tegnap előtt, a légzés szerfölött nehéz, a köhögés erőszakos, fojtó; a beteg nyugtalan, álmatlan, egyszeri székürülés jött közbe.

Mart. 8-án tizenhatszemer kénsavas rézéleg vétele mellhártyalob kezdődött a jobb oldalon is, a többi kórjel ugyanaz, mi tegnap volt; újra tiz nadály tétetett a fájdalmas tájra, a kénsavas réz-éleg ugyanazon adagban folytatvatván. Este felé a láz csökkent érverése 95 percenként, hátul a bal mellkasban a hörglégzést a hatodik borda táján szercsegés kezdi fölvaltani; a beteg álmomba szenderült.

Mart. 9-kén, huszonnégy szemer kénsavas réz-éleg vétele után a lobláz tetemesen csökkent, érverése 85 egy perc alatt. A mell szúró fájdalmai engedtek, mindkét oldalon a folyton csekélyebbedő hörglégzést terjedt szercsögés váltja föl; a kénsavas réz-éleget ugyanazon adagban nyújtottuk. Székszorulás ellen olajos csőre rendeltett.

Mart. 10-kén harminc szemer kénsavas réz-éleg vétele után a láz csekély, az ütér percenként 80-szor lüktet, a test hőmérséke rendes. Hörgzőrej még csak a bal lapoc alsó szögleténél hallatszik, egyebütt szercsegés. A kiköpés könnyebb, genyes turha ürített ki. A kénsavas réz-éleget ezután másodóránként vette, azaz hat szemer helyett naponta háromat.

Mart. 11-kén, harminchárom szemer kénsavas réz-éleg vétele után a láz nappal megszűnt. Hörglégzés sehol,

szercsegés pedig minden helyen, hol előbb hörglégzés volt, hallatszik; a kontaktási hang kevesbé üres, jelül, hogy a tüdőlob harmadik azaz kimeneti szakában vagyon; a beteg sok genyes nyákot köp ki, de köhögése erőszakos, e miatt kapta a következő port: Rp. Pulv. r. ipecacuanhae gr. unum, pulv. sacchari albi dr. semis. M. exact. f. pulv. div. in dos. aeq. sex. S. Harmadóránként egy port bevenni. Este még enyhe láz mutatkozott, azért folytattuk a három szemer kénsavas réz-éleget is.

Mart. 12. 13. 14. szúró fájalmak jelentkeztek a mellkas különböző tájain, mustártapaszzsal oszlattuk el azokat. A légzésnehézség fogy, a köhögés gyéreb, többire nézve a beteg állapota és gyógyítása ugyanaz, mint 11-kén.

Mart. 15. A láz végképen megszűnt, s az érlüktetés meglassudott (alig 65-szor lüktet percenként), negyvenkét szemer kénsavas réz-éleg vétele után. A szúró fájalmak enyhébben s csupán a gyér köhögés alatt jelenkeznek; a kontaktási hang szabadabb, de még nem egészen teljes, nem is szabályosan éles, a szercsegés ritkul, helyette szortyogás (stertor) kezdődik. A kénsavas rézéleg félre tétetett, a hánygyökér apró adagban tovább is nyújtott.

Mart. 16. Ugyanazon állapot.

Mart. 17. A szortyogás (stertor) igen terjedt lön, e hörghurut ellen kapta a beteg: Rp. Dcti r. althaeae e dr. una ad colaturam unc. trium, adde salis ammon. depur. scrup. unum, syr. althaeae unc. semis. S. másodóránként a hánygyökérrel váltogatva egy kanálnyit bevenni.

Betegünk folytonos javulás mellett még nyolc napot töltött a kórodán, mely idő alatt a tüdőlob, hörghurut, és mellhártyalob minden nyoma elenyészett. Jó étvágy s állati étkezés által némi erőhöz jutván, mint üdülő ment haza.

3) O. M. 23 éves, hajadon, szolgáló; atyja állítólag gümőkórban halt meg; be van oltva, himlőben nem szenvedett, havi változását 17 éves korában kapta meg; jelenleg hatodik hónapban terhes. Hat év előtt méh- és petefészeklobból gyógyított ki kórodánkon, azóta egészséges maradt jelen baja támadásaig.

1857-ki Dec. 3-án szokása ellenére hideg éjjel meztláb künn járkált; más napra heves szaggató fejfájdalmakat érzett, ehhez leverettsé, borzongás rákövetkező forrósággal társulván, a beteget harmadnapra ágyba dönté. A kórjelek súlyosbodtával a beteg ez orvosi kórodára keredzett.

Dec. 11-kén a láz támadása hetedik napján a beteg állapota következő volt: láza heves, érlüktetése nagy, erős 95—100 minden percben, forrósága szomja nagy. Fejében heves majd szúró majd szaggató fájalmakat érez, miket minden mozdulás nagyobbít, köthártyája belövelt, szédülés,

Valláskülönbségre nézve esett 1 házasság

115.⁶⁰ római katolikusra.

99.²⁰ protestánsra.

229.²⁷ zsidóra.

Házasságkötések hónapok szerint.

A hónapok szerinti házasságkötések számára nézve mindig legnagyobb ingadozást tapasztalunk. Leggyakoribb házasságkötések keresztyéneknel Február és November hónapokra, a zsidóknál Május és Október hónapokra estek.

Vegyesházasság Pesten 162 Budán 46 kötöttetett.

Házasulók.

A házasulók életkora:

A vőlegény életkorát véve 6 osztály állítottatott föl, és az

185 $\frac{4}{5}$ -ben kötött 1516 házasság következő százalékat mutatott:

	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	IV. oszt.	V. oszt.	VI. oszt.
Budapest	24 évig	24—30	30—40	40—50	50—60	60. föl.
	8,50	35,3	40,23	12,22	3,13	0,50

Magyarhon nagyobb városaiban 1851-ben ezen osztályarány következőkép mutatkozott:

Pozsonban	9,21	37,20	38,15	10,23	3,76	1,31
Sopronban	26,31	44,70	20,40	4,60	2,03	1,31
Kassán	28,00	40,00	25,00	4,00	2,72	0,67
Nagy-Váradon	23,02	27,33	25,54	8,27	9,25	6,47
Debrecenben	18,00	42,00	24,07	10,43	3,81	1,20
Nagy-Szebenben	35,00	19,65	28,40	8,42	3,85	0,00

Miből kitűnik, hogy Budapesten és Pozsonban legtöbben

fülzúgás, fénylítés együtt gyötrik a beteget. Mellkasa szabályos alakú, a kontaktási hang rendes, a sejtlégzés erős, hátul mindkét oldalon szortyogásokat (steriores) hallhatni. A hason a fanciesontok fölött a köldökig terjed üres és tompa kontaktási hang, a méh ütérverését igen, — de a magzat szivlűktetését nem hallhattuk; a kereszt tájon s a hátgerinc mentében folytonos fájdalmat érzett, mely nyomásra, kivált rázásra nagyobbodott. Este szűlfájdalmak közben a beteg idétlen de élő magzatot szült, mely kifejlődésére nézve hatodik hónapnak felelt meg, méhvérzés nincs, a hétszám megeredt; a láz emelkedik, a beteg félre beszél. Négy napos székrekedés miatt kapott himbojola jt (ol. ricini) harmad óránként egy kanállyal bevenni. Hatszori vétel után széke lett.

Dec. 12-kén a láz nagy foku, az érverés nagy, erős, igen szapora, percenkint 110—120-szor lűktet, a test hőmérséklete $+32^{\circ}$ R., tehát több mint három fokkal magasab a rendesnél. A beteg légzése nehéz, köhög, kontaktásra a mellkas hátsó része mindkét oldalon a negyedik bordától le, részint kevesbé teljes és dobos, részint üres és tompa hangot ad, itt terjedt szercegesét (crepitatio), amott kórhatározó hörglégzést (str. resp. bronchialis) s hörg hangot (brouchophonia) hallhatni; nevezett tájakon a hangrezgést (vibratio vocis) a rendesnél erősen lehetett tapintani. Tej a duzzadt és fájdalmas emlőkből nem foly, a hétszám megszűnt, az éretlen magzat meghalt. A tegnapi fejbántalom folyvást tart, a beteg esténként félrebeszél.

A mondottak nyomán a kórhatározat lön: mindkétoldali karélyos tüdőlob és agykér-csúsz gyermekágyasban. A jóslat fölötté kétes a) a terjedelmes s csaknem fele tüdőre szétáradott lob miatt, b) a lobláz hatalmas belterje — c) az agykér huzamos izgatottsága miatt, mely ekora lobláz s vérrostanybőség mellett csakhamar agykérlobbá magasodhatik, főkép gyermekágyasnál, mint jelen esetben, hol az átrakódások gyakoriak; d) a netalán lappangó gümőkór miatt, mint-hogy állítólag a beteg atyja ebben hunyt el. A loblázzal föllépő túlostanyos vérvegy ellen rendeltetett: Rp. Aquae dest. simpl. unc. sex, adde cupri sulfurici cryst. gr. sex; laudani puri gr. unius quartam ptem. S. Oránként egy étkanállyal bevenni.

Dec. 13-kán ismételtetett a kénsavas réz-éleg; a beteg állapota a tegnapi.

Dec. 14-kén a láz foka ugyanaz, az érverés percenkint 110, de az kisebb és gyöngébb, a külbőr petyhűdt kezd lenni. A mellkas a negyedik borda alatt elöl do b o s hátul hörglégzésen kívül egyebet nem hallhatni. Töb-

bire nézve a dec. 11-ki kórjelek tartanak; a kéns. réz-éleg folytatottatott.

Dec. 15-én tizenhatszemer kéns. rézéleg vétele után a betegen rendkívüli kórjelek tüntek elő: a láz mely még két nap előtt a lobláz bélyegeit viselé, ma szenvedő jellegű lázzá sülyedt, az érverés kicsiny, gyöngé, lágy, de percenkint 110-ig szapora, az egész test hőmérséke rendesnél alábbszállott, hideg veriték borítá el a külbőrt mindenütt, hasmenés állott be, s a beteg 6—8 izbeni hig székülülésre nagyon elbágyadt, arca összelohadt, elhalaványodott, szemgolyói beestek, tekintete mámoros, néhány szót csak mokogva ejt ki, a tett kérdésre délelőtt helyesen válaszol, de alkonyodáskor kezd félre beszélni. A mellbeni kórjelek a tegnapiak. A kéns. rézéleg helyett ezután következő gyógyszer nyújtott a betegnek: Rp. Inf. r. ipecacuanhae e gr. octo col. unc. quatuor, adde camphora tritae gr. duo, mucil. gummi arab. sacch. albi aa. dr. duas. M. S. Félóránként egy étkanállyal bevenni. A hasmenés megszüntetésére pedig köv. csőre lön rendelve: Rp. Dcti r. salep e dr. una col: unc. sex, adde mucil. gummi tragacanthae unc. semis, vitellum ovi unius, trae anodyn. s. dr. semis. S. Három csőrére.

Dr. 16. A fejbántalom s hasmenés alábbhagyott. Légzése igen nehéz. Egyéb kórjelek a tegnapiak. A hánygyökeret folytattuk kámforral.

Dec. 17. A hasmenés megszűnt. A mellkasban elöl szortyogás — hátul szercegesét hallatszik, jelöl, hogy a májosodott tüdő genyedési szakba indul; az érverés kissé szabadabb, percenkint 100 lűktetéssel, de a beteg bágyadtsága nőttön-nő. Hánygyökérforrázat helyett betegünknek köv. gyógyszer lön javálva: Rp. Dcti cort. chinae fuscae ex uncia semis colaturam unc. quatuor, adde acidi phosphorici dil. drach. unam, Camphorae tritae gr. unum, syr. cort. aurant. unc. semis. MS. Oránként fölrázva egy étkanállyal bevenni.

Dec. 18-án a kinahéj-főzetet folytattuk tegnapi vény szerint.

Dec. 19. A szenvedő jellegű láz enged, az érverés kicsiny ugyan, de erősebb, keményebb, percenkint alig 90-szer lűktet; a beteg újra éledez, a fejfájás, érzékszavar, félrebeszélés megszűntek, a mellkasban az üres és tompa kontaktási hang fogytán van, a hörglégzést mindenütt szercegesét váltja föl, a hideg veriték langy bőrpárolgássá javult; emlőkben, méhben csak nyomásra támad tompa fájdalom, hétszámnak semmi nyoma. Folytattuk a kinahéj-főzetet vilsavval és kámforral.

Dec. 20—24-ig a beteg naponként folytatván a kinahéj-főzetet Dec. 17-ki vény szerint, a láz megszűnt, a

30—40 év közt, míg Nagy-Szebenben 24 évig és Nagy-Váradon 50 éven fölül legtöbbben kötöttek házasságot.

Budapesten tehát 185 $\frac{1}{2}$ -ben volt

- a) rendes időbeli házasság középszáma 70,00%
- b) elkésett 22,00%
- c) kölcsönös gyámolítás végett 8,00%

azonban, míg a róm. katolikusoknál az I. osztályban csak 60%, addig a zsidóknál kedvezőbb és pedig 90% százalék mutatkozott.

A nem szerinti korviszonyt tekintve, 185 $\frac{1}{2}$ -ben Budapesten 100 vőlegény közt következő számmal kötött házasság, és pedig az

	I. osztályb.	II.	III.	IV.	V.	VI.
Korán aluli menyasszl.	45	52	61	73	84	89
Hasonkoru menyasszl.	37	32	32	21	16	8
Korán fölülüi menyassz.	18	16	7	6	0,00	3

Minél magasabb korban álltak tehát a férfiak összekelésükkor, annál fiatalabb menyasszonnyal léptek házasságra.

A házassulók osztályaránya valláskülönbséget illetőleg legkedvezőbb volt a zsidóknál a rendes időbeli házasságokra nézve, és következő százalékkal állitható elő:

	I. osztályb.	II.	III.	IV.	V.	VI.
Római katolikus	9	52	41	14	3	0,73
Protestans	5	39	43	10	4	0,00
Zsidóknál	4	61	29	3	2	0,00

Az összekelték korát illetőleg átalán véve a férfiak fele 32 éven alul, a nők pedig ezen életkorig két harmada volt.

Elsődnősz és másodnősz házasságok.

Az 185 $\frac{1}{2}$ évben a házassulók állapotát illetőleg következő arány tűnt ki:

Jan. 17—29-ig naponként szedvén a legnap rendelt orvosságot (közben oldószerek használata mellett), a tüdőlobnak nyoma is elenyészelt; szivbaja annyira javult, hogy nappalokint a sziv minden hangja szabályosan hallszott, de estefelé a bal sziv első hangjához mindenkor lehellési zöreje járult. Ebből kitűnt, hogy a billentyűk lobterményének fölszivatása csak részben sikerült; a szivverés 65—60-igi lássudása miatt a piros gyűszűvirág levélfözetete félretétetvén, a beteg ezentúl ecetsavas haméleget (kali aceticum) kapott, s Febr. 14. a tüdőlobból egészen kigyógyultan, de a szivbillentyűk némi érdességével hagyta el kórodánkat.

Nehogy értekezésem hosszúra nyuljék, több kóresetet a kénsavas rézeleggel gyógyított tüdőlobosokról nem közlök. Elég lesz annyit megjegyezni, hogy illetén súlyos, s azért kénsavas rézeleggel gyógyszerelt beteg a főnebb (131. lapon) említett 87 túrostanyvegyű tüdőlobos között 56 volt.

Következik azon tüdőlobokról szólanom, melyekben kénsavas rézeleg okszerűen nem használtatott.

— 131 —

SEMMELEWEIS TAN. SZÜLÉSZI KÓRODÁJÁBÓL.

Császármetszés élönél angolkóros (rhachiticus) medenceszűkület miatt.

Közli dr. Fleischer József tanársegéd.

III.

Boncoltatása elrendeltetvén; erre Arányi tanár kéretett föl, ki a boncolást 21-kén reggeli 9 órakor megtevé; a bonceredmény következő:

A) Külvizsgálat.

1. A test jól táplált, törpe alkatu annyira, hogy testhossza 3' és 8"-et tesz; bőrszine szennyes fehér, a fej hajzata fekete; a köthártya kékes, a szaruhártya átlátszó, a szivárványhártya barna, a láta mérsékelten kitágult, a nyak rövid; az állkapocs, úgyszint a végtagok mozgékonyak; a mellkas hengerded; az emlők domborúak, a bimbók kiállók, a bimbó udvarok nagyobb terjedelműek, s igen barna színezetűek; nyomásra zavaros tejnemű nedv foly ki az emlőkből.

2) Az altest a fölhasi (reg. epigastrica) és középhasi táj (reg. mesog). felső felében mérsékelten, — a középhasi táj alsó felében, úgyszint az alhasi tájon (reg. hypogastrica) erősen boltozott, s előre álló.

3) A fehér vonal hosszában a köldök és a fanporcizület között egy 5 hüv. hosszú, a kültakarón, a kötőszövet-bőnyék és fali hashártyán átható metszett seb; a sebszélek egy vonalnyi területen mérsékelten beszűrődve; a seb felső szögletétől kezdve csapos varrat segélyével volt egyesítve; alsó szeglete egy hüvelyknyire nyílt.

4) A végtagok közül a combok igen rövidek, angolkórosan meggyörbülve; az alszárak aránylag hosszúk, mell- és befelé görbültek. A háton számos kékesvörös hullafoltok láthatók.

B) Belvizsgálat.

5) A fejtakarók vérdúsak; a koponyaboltozaton több lemezese rétegeket képző, kártyapapir-vastagságú, sima fölülettel bíró ezüst garas egész tallérmagyságú, s könnyen leválasztható ujdjon csontképletek.

6) A nagy sarló-öbölben kis mennyiségű fekete sűrű vér.

7) Az agykérek mérsékelten belövellék.

8) Az agy-állomány tészta-tapintatu; a váglacon számos mákszemnyi vérpontok; az oldalgyomrocokban mintegy 2 nehezék átlátszó sárgás savó; — az agyacs az agyhoz hasonló küllemű.

9) A pajzsmirigy nagyobb; s piszkos enyvszerű folyadékot tartalmaz.

10) A torkolati visszerekben középennyiségű fekete sűrű vér.

11) A tüdők szabadok, csúcsaikban néhány kásaszemnyi

meszes küllemű szemcsésedéssel; a felső karélyok sárgás habzó folyadékkal beszűrődve, a többiek mérsékelten vérdúsak.

12) A szivburokban mintegy 1 nehezéknyi tiszta savó; a sziv kicsiny; a balgyomorban fehér szilárd rostany-alvadék, a jobb sziv falai megvastagodva; a billentyűk különben mindkét gyomorban rendesek.

13) A máj valamivel kisebb, egész állományában hájjal átszővődve; jobb karélyának belzetében (parenchyma) egy dió nagyságú átlátszó folyadékkal telt tömlő van bétokolva; egy másik tyúkpete nagyságú anyatömlő, — melyben több mogyrónyi fióktömlő fészkel, — a bal hoszuságos árok mellső felében található, s körületével egészen befűdi a máj görgeteg szalagát.

14) A lép igen kicsiny és vérszegény.

15) A gyomor fölfűvődött, kis mennyiségű feketés folyadékot tartalmaz.

16) A hasnyálmirigy vérszegény.

17) A vesék halványak, fehérszínűen beszűrődve.

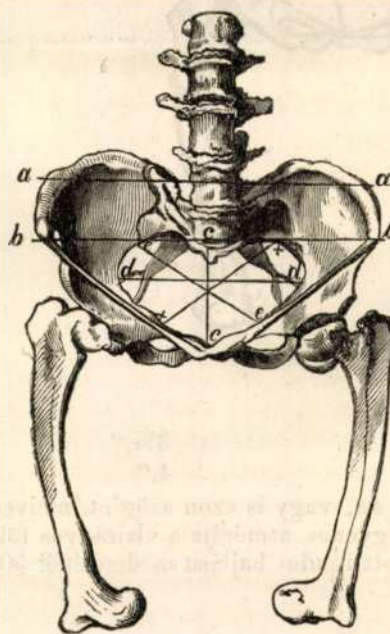
18) A vékony és vastag belek vérrel mérsékelten ellátva.

19) A méh inkább jobb oldalra hajlik, s mintegy gyermekfő nagyságú; a méhtest mellső felszínén kevéssé balfelé látható egy seb, mely a méhfenektől 2 hüv. távolra kezdődik, s egészen a méhnyakig terjed; hosza 4 hüvelyknyi, a sebszélek körülbelül 30°-nyi szöglet alatt tátognak; a seb külszélei kifelé fordulva, a belső sebszélek közvetlenül egymással érintkeznek; az átmetszett méhfal vastagsága látszólag nagyobb, körülbelül 12—15 vonal; — a sebszélek vérrel mérsékelten beszűrődve, a méh szája kitágult, a méhnyak a méhszájjal együtt beszakadva; a méh belseje piszkos zöldes színezetű, továbbá az előfoknak megfelelő részen több, fekete vérömlenyből beszűrődött tájak láthatók.

20) A medence az előfok túlságos bedűlése miatt igen meg van szűkülve.

A vázított (skeletisirt) medence leírása:

(1-ső ábra.)

(2-ik ábra.)

A medence vázítottván a helybeli egyetemi szülkórda gyűjteményében őriztetik. Az 1-ső ábra azon nő medencéjét ábrázolja, melynél a császármetszés történt; a 2-ik ábra egy rendes alkatú medencét állít elénk, hogy az elsővel összehasonlítottván, a szűkületet illetőleg a különbség annál szembezőbb legyen.

A nagymedence két haránt átmérőiben a rendes tágaságot is maghaladja; egyik átmérő, mely a két csip-taraj legnagyobb kanyarulatait köti össze (a—a) 9 hüvelyknyit tesz; rendes

medencénél szinte annyit; — a másik a két csipcsont mellső felső töviseinek távolát mutatja, (b—b) szinte 9 hüv.; holott a rendesnél csak 8½ hüvelyknyire megy.

A kis medence.

a) A medencebemenet legföltűnőbb eltérést mutat, az előfok túlságos bedülése miatt az egyenes átmérőben igen megszűkült, miért is az úgynevezett kártyai tompa sziv-
idomot (stumpfe Kartenherzform) elvesztvén (2-ik ábra) vese-
alakuvá válik (1-ső ábra).

Átmérői:

A kérdéses angolkó- ros medencének:	a rendes alkatú me- dencének:
egyenes (c—c) . . . 2," 2,"	4,"
haránt (d—d) . . . 4," 10,"	5,"
két ferde (e—e, f—f) 4," 4,"	4 1/2

b) A medenceür a keresztcsont nagyfoku behajlott-
sága miatt (különösen a 2-ik és 3-ik álcsigolya tájékán meg-
van szűkülve.

Átmérői:

egyenes . . . 2," 4,"	4 1/2—5,"
haránt . . . 4," 7,"	4,"

c) A kimenet (3-ik ábra) rendesenél tágabb; a far-
csikcsont a keresztcsont görbülését követvén, kissé jobbra he-
lyeződik.

3-ik ábra.

Átmérői:

egyenes . . . 4," 2,"	3 1/2,"
haránt . . . 4,"	4,"

A medence hajlása, vagy is azon szöglet, melyet a
bemenet meghosszabbított egyenes átmérője a vízirányos föld-
színnel képez, 70°-nyi; holott rendes hajlásu medencénél 50—
60°-nyit teszen.

ORVOSI MAGÁNGYAKORLAT.

Emlő-fene.

Közli Dr. Schwarz Lajos Pesten.

H. Luiza cs. k. hivatalnok neje, 18 éves virító külemmel;
terhessége 9-ik havában véletlen ütés következtében tompa fáj-
dalom kelt bal emlőjében; 1856-ik évi Nov. 20-kán történt szü-
lése után gyermekét szoptatta s fájdalom elmúlt, csak hogy nyolc-
cad napra mindkét, de kivált balemlőjén bimbógyulladás támadt,
mi ellen a kuruzsló bába langba (alcohol) mártott nyomfoltok-
kal borongatást ajánlott. E lobbantó anyag használatára a dag-
nagyság, hő, vörösség, keménységben gyarapodott, s midőn
Dec. 7-én hivatta valék, a szenvedő nő méhét s hashártyáját

rendes állapotban találtam; de a bal emlő egész terjében feszes
dagadt, forró, élénk piros, helyenkint hamvas-violafoltos volt;
e foltok másnapra megfeketedtek, érintésre érzéketlenek lettek,
hullámzás nélkül. A beteget erős tébolygás rángás fogta el;
nyelve száraz, székdedugulás, kevés vizellet halvag-sav-
hi-
ánnyal; érlüktetése 140-ig szaporodott. E jelek összegéből
kórismém: bal emlő fenésedése, ártalmas gyógy-
mód következtében. Tüsténti bemetszésemre kevés év
folyt ki, de a nagy pusztulás láthatóvá lett. Gyógyszerül jég-
borongatást, hányt. gyökeret ásvány-savakkal alkalmaztam.
Következő napokon a senyves emlő egész terjében önként
levált, csak lazán csüggyvén még némely kötszöveten. Csipesz
és kusztora segélyével a bűzhődő elhalt részek levétetvén, a tej-
mirigyközli sejtszövet egészen az emlő nagyrészeivel együtt el-
veszett, csak kevés része tartathatván meg. A sebtérület 12"
széles 8" hoszu. Rája tiszta halványvizzel kevert jégborongatás
alkalmaztatott, s mivel az emlőmaradék balra sülyedni, s a köt-
szövet ernyesztése által leesni volt hajlandó, széles lenszalaggal
fölkötöttetett. A beteg általánérzete nem javult, arc-sápadtsága,
dult vonásai, szunyokóra, borzongásai, végtaggörselei vére mér-
geződésére mutattak. Kinadék (s. chinini) nagy mérvben ada-
goltatott. Következő napon, Dec 23-kán a szintugy langgal de
csak két napig bántott jobbfelel emlőn, tallérterjű violakék hó-
lyag mutatkozott, melyből fölmetszésre eves savó folyt. Itt is
fenésedés támadt, épen aként mint a balemlőn, csak kisebb terj-
ben, s kevesebb anyagvesztéssel. Itt is jégborongatások, ben-
sőleg kinafőzet, Haller sav-csöppeivel. Dec. 30-kán a seb bő-
ven genyedt, a geny jótermészetű. A beteg eszmélete vizsatár,
érzetlensége túlértékenységgé változott; érlüktetése 90—95,
hőfoka mérsékelt, nyelve nedűlt, szomja enyhébb. Vizelletében
halvagok jelenkeznek. A gyógymód folytatattatik. 1857. Január
8-kán szép szemcsésedés mindkét emlőn; mely örvendetes tü-
nemény ellenében szomorító jel a fekvély (decubitus) a beteg
keresztcsontján, nemkülönben hanyatfekvés következtében há-
tán 10—12 gyanus színezetű foltok; mik azonban tovább nem
fejlődnek; de a keresztcsonti fekvély fenésedik, ott is ökölnyi
szakadály (Sequester) támad; — mégis rothadásellenes bánás-
sal a kór derültebb jóslatnak indul. Kinafőzettel tapláló húsát-
rend és bor egyittetik; mire Január 30-án a beteg túlérté-
kenysége ellen — minthogy bőridegei minden érintésre ször-
nyű fájdalmat okoztak, s a beteget ideges köhécselés gyöttré —
fél szemer szunyadék (morphium) 16 porban sükerrel ada-
tott. Ettől kezdve a beteg több belgyógyszert nem vesz, seb-
helyei csupán hideg vízzel mosogattatnak s hideggel boron-
gattatnak. A beteg szemlátomást üdül; szép külemét vissza-
nyeri, étvágya, álma szervi működései rendesek. A szemcsedés
halad, új bőrpontok képződnek a későbbiekkel hidasodásra. A
fekvély is gyógyul; az anyagvesztés mégis, kivált bal emlő-
jén oly nevezetes, hogy gyógyulása még 5 egész hónapig tar-
tott. Pótlódás úgy történt, hogy a genyedő seb széléhez közeli
szemcsésedésből sima vékony hártya terült a közelebbi szem-
csésedéséig, miglen az egész fedve lön. 1857. Junius végén a
heg tökélyes lett.

GYÓGYSZERTANI KÖZLEMÉNYEK.

Az illó olajok közé kevert olcsóbb olajok, kü-
lönösen terpetinolaj fölfödözése és kémlet-
módja.

(Folytatása és vége.)

Kísérletek tétettek a terpetinolaj azon mennyiségének ki-
puhatolására mely szegfűolajjal keverve képes volna azon kémszer
bizonyos mennyiségét a fölbomlástól megóvni.

Az eljárás így történt: 0,860 gramm szegfűolaj nagyobb
mennyiségű 1,200 gramm terpetinolajjal elegyítve előbb 0,005
gramm kémszerrel hevítették, az olaj sárga maradt; ekor még
0,002 gramm kémszer adaték hozzá, mely által az olaj még
mindig nem változik; most mindaddig adaték 0,002 gramm
kémszer az olajhoz, miglen az vörösödni kezdett. Ez akor
kezdődék és állott be, midőn összesen 0,018 gramm kémszer

adaték belé. A kísérlethez igen hosszú nem igen széles kém-
üvegse alkalmaztaték, hogy az elgőzülő olaj ismét visszafoly-
hasson; ha a kémszer mindenkori hozzáadásánál az üvegse
kis ideig nyugalomban hagyatott, megláthatni ha valjon a ha-
tás a hűlés folyamában nem állott é be. Más részről óvni kell,
ne hogy tartós fővés által az olaj mérséklete kelletén túl fokoz-
tassék. Csak is ezen kísérletekből lön kihozható, hogy körül-
belül 58—65 vagy közép számmal 60 rész terpetinolaj felel meg
egy rész kémszernek. Ezen számítás azonban csak megköze-
lítőleg helyes gyanánt vétethetik, mivel a kísérlet kivitelének
módjában még mindig néhány legyőzhetlen hibák forrásai fe-
kűsznek.

Babérfélék olajai. Olea laurinearum.

19. Fahéjolaj. Oleum cassiae.

1000 rész fahéjolaj egy rész kémszerrel hevítve bar-
nás vörös egészen jácintvörös színűvé változik, mind
a mellett is teljesen derült és átlátszó marad. — Ha azonban a
viszonyt megváltoztatjuk s többet veszünk a kémszerből t. i.
100 rész olajra 1 rész kémszert, akkor a fahéjolaj átlátszhatlan-
nak tetsző, jelentékenyen sűrűbb, sötétbarnavörös színűvé
változik. Nyugton hagyatva néhány óra múlva két rétegre vá-
lik, melyek fölseje vékony átlátszó, jácintvörös; alsaja sűrű nyú-
lós, zavaros és sötétbarnavörös. Az edény fenekén találjuk a
fölbomlott kémszerből eredt csapadékot, mely mindkét viszony-
nál fekete.

Terpetinolajjal elegyített fahéjolaj egészen úgy viseli ma-
gát, mint az ugyanolyan szegfűolaj, csapadéka kék zöld, az
olaj rendes színét megtartja.

**20. Szasszafrasgyökérolaj. Oleum sassafras-
radicis.**

1000 rész olaj 1 rész kémszer által sárgás-barnára
festetik, 100 részt egy rész sötétbarnává s átlátszatlanná
tesz. A csapadék fekete.

Terpetinolajjal kevert szasszafrasolaj kémszerrel kezeltet-
ve a terpetinolaj hatását mutatja csak, a por kék zöld marad.

Magnoliafélék olajai. Olea magnoliacearum.

21. Bádiángyümölcs olaja. Oleum anisistellati.

1000 rész olaj 1 rész kémszerrel fekete csapadékot ad,
mialatt a halványsárgaolaj sötét borsárga színűvé változik.
Ezen olajnál a kémszer hatása igen gyorsan előáll.

Terpetinolaj jelenlétében az eddig leirattak szerint viseli
maga.

Gyökönkefélék olajai. Olea valerianearum.

**22. Kis gyökönkeolaj. Oleum valerianae mi-
noris.**

1000 rész halványzöldes egészen újból párolt olaj 1 rész
kémszerrel hevítve barnássárgává változott, csapadéka
fekete. A 100-ra 1 viszonyánál az olaj barna.

Terpetinolajjal keveréke minden előbbiekhöz hasonló mó-
don viseli magát.

Virnánfélék olajai. Olea rutacearum.

23. Virnáncolaj. Oleum rutae graveolentis.

100 rész olaj 1 rész kémszerrel hevítve saját gyöngé sár-
gás színét barnasárga színre változtatja, s hamuszürke csapa-
dékot állít elő. Ezen kezelésnél a virnáncolaj szagát igen föl-
tűnően megváltoztatja, mennyiben a kajaput olajhoz igen ha-
sonló szagot vesz föl.

Terpetinolaj jelenlétében úgy viseli magát, mint az eddig
leirt olajak.

Estikék olajai. Olea hesperidearum.

24. Bergamoolaj. Oleum bergamottae.

Tiszta, Sachse és társa által egyenesen Messinából
szerzett olaj az 1000-re egyes viszony szerint kezelve sötét-

sárga, a 100-ra 1 viszony szerint kezelve pedig barnavö-
rös, színűvé változott, hamuszürke csapadék kiválása mellett.

Ha bergamoolajat terpetin- vagy citromolajjal keverünk,
épen úgy fogja magát viselni, mint az élenytelen olajak, mennyi-
ben a csapadék szép zöld színben áll elő, és az olaj eredeti színét
megtartja.

Egyszikű növények közül a kontyvirágúak
(aroidák) családjából vizsgáltaték:

25. Kálmosgyökérolaj. Oleum calami radicis.

1000 rész sárgaszínű olaj 1 rész kémszerrel hevítve bar-
nasárga színt vesz föl, 100 rész ellenben 1 rész kémszer ál-
tal sötétvörösbarnára festetik.

A csapadék palaszürkétől feketéig vált színt. Terpetinolaj
jelenlétében a por élénk zöld, az olaj színe változatlan volt.

**Mustár- és keserű mondolaolaj. Oleum sinapis et amygdalarum
amararum.**

Bár ezen két olaj vegyi természetét tekintve nem soroz-
tathatjuk is a sajátlagos illó olajak közé; mindazáltal Heppé úgy
gondolkozik, hogy ezen igen érdekes két terményt mellőzni
nem szabad; részint mert közéletben az illó olajak között is-
mertetnek, részint mivel meglehetősen jelentékeny és drága áru-
cikket képeznek. Itt végül tehát ezen két olaj viselete függe-
lék gyanánt adatik.

1. Mustárolaj. Oleum sinapis.

A mustárolaj egészen úgy viseli magát a kémszer irányá-
ban mint az élenytelen olajok; az olaj megtartja rendes színét,
csak csapadéka veszi el kékzöld színét; ugyanis tiszta barna-
zölddé válik.

**2. Keserűmondolaolaj. Oleum amygdalarum
amararum.**

A keserűmondolaolaj a kémszer irányában épen úgy vi-
seli magát mint a mustárolaj, csapadéka szép sötétzöld,
az olaj gyöngé sárgás.

Ha ezen vizsgálatok eredményét össztjük, látható leend,
hogy a légsavas kéklény réz segélyével a kezelt élenytartalmú
olajokban minden terpetinolajtartalmat fölfödözhetni, s az előz-
ményből vonva következtetést az utóbbiakra, várni lehet, hogy
ez az eset azon olajokra nézve is, melyeket Heppé át nem vizs-
gált, t. i. melyek élenytartalmúak. Ugyanő azt is hiszi, hogy a
narancsolaj citromolaj, horóka olaj, és más élenytelen olajak is
fölfedeztethetnének az élenytartalmuakban, h. t. i. azokkal ezek
hamisíthatnának. Néhány élenytartalmú olajoknál — minők
kömény- szegfű és bergamo-olajok — megjegyezte, hogy
ugyanazokban citrom és narancsolajtartalom épen oly jól föl-
fedezhető mint a terpetinolaj.

Hogy az illó olajok légsavas kéklény rézzel kezelésénél mi-
nő bomlás történik, minő termények származnak, melyen az itt
előhozott összes visszhatások sajátlag alapulnának, azt még ez
idő szerint földeritnünk nem lehetett.

Kezdetben azt hívék, hogy az illó olajok légsavas kéklény
rézzel kezelésénél egészen a mérsékletkülönbség okozná a tüne-
ményeket, hogy t. i. ha terpetinolajhoz élenytartalmú olaj ke-
vertetik, az elegy forrponja alább száll mint tiszta olajnál, és
hogy a kémszer terpetinolaj jelenléte által ez okból a fölbom-
lástól megóvatnék. Azonban pontosabban szemügyre véve a
dolgot úgy látszik miként még nem ez a helyes nézpon; mivel
az élenytartalmú olajoknak igaz ugyan, hogy általában forr-
pontjuk magasabb mint az élenyteleneké, és ez látszik a fön-
tebbi nézetet gyámolítani; azonban minden más ellenalapot
nem tekintve, még sem lehet helyesen fölvenni, hogy oly kevés
mennyiségű terpetinolaj (2—3 drachma élenytartalmu olajra 1
csöpp) a forrpon leszállítására oly nagy befolyást gyakorol-
hatna, hogy az olajelegy mérséklete ne hághatna azon fokra,
melynél a légsavas kéklény-réz elbontatik.

Sokkal valószínűbbnek látszik, hogy a kémszer élenytar-
talmú olajok általi szétbomlása a kémszer élenye egy részének

élenytartalma olajok általi elvonásán alapul, midőn a légsavas kéklény-rézben létező légéleg NO_2 —Oxydum Nitrogenii—talán allégsavvá NO_4 . acidum hyponitricum— vagy légsavvá — NO_3 . acidum nitricum változik át, és az egylet így bomlik szét; hogy azonban az élenytelen olajok ezen bomlás akadályozására mimódon hatnak — az még nagy talány.

(Oe. Z. f. Ph. után.)

Káta i Gábor okl. gyógyszerész.

LEVELEZÉS.

A borókacácederolaj (oleum cadinum) tárgyában.

Az Orvosi-Hetilap szerkesztőjéhez.

Bleuer M. orv. tr. sziveskedett tudósítani, hogy lapunk

Heti kimutatás

a pestvárosi köz kórházban 1857—iki Julius 27— Augustus 2-ig ápolbt betegekrol.

		Felvétetett							Gyógyult							Meghalt							Visszamaradt							
		Beteg		Gyerm.		Elmekör		Összeg	Beteg		Gyerm.		Elmek.		Összeg	Beteg		Gyerm.		Elmek		Összeg	Beteg		Gyerm.		Elmek		Összeg	
		férfi	nők	szülők	fiu	lány	férfi		nők	férfi	nők	szülők	fiu	lány		férfi	nők	férfi	nők	szülők	fiu		lány	férfi	nők	férfi	nők	szülők		fiu
Julius	27-kén	12	7	2	1	—	—	22	15	5	—	—	—	—	20	2	1	—	—	—	—	3	231	221	8	3	6	12	15	496
"	28-kán	15	8	1	1	1	1	26	11	6	—	—	—	1	19	1	—	—	—	—	1	234	223	9	3	7	12	14	502	
"	29-én	17	7	1	—	1	1	27	11	6	—	—	—	17	1	2	—	—	—	—	3	239	222	10	4	7	13	14	509	
"	30-kán	11	4	—	—	—	—	15	9	8	—	—	—	17	1	—	—	—	—	—	1	240	218	10	4	7	13	14	506	
"	31-kén	14	2	—	—	—	—	16	12	—	—	—	—	12	—	1	—	—	—	—	1	242	219	10	4	7	13	14	509	
Agustus	1 "	9	5	1	1	—	—	16	11	7	1	1	1	21	—	—	—	—	—	—	—	240	217	10	3	7	13	14	504	
"	2 "	12	7	—	—	2	—	21	8	11	—	1	—	19	3	—	—	—	—	—	3	242	213	10	2	7	15	14	503	

A napi beteg létszám még e héten is növekedett. A tartós magas fokú hőség mellett az epés csorvás, csúzos, hurutos bántalmak, ugyszinte a szaporább vérhas túlnyomólag és azon fölül az örültségi esetek s öngyilkolási merényletek is számosabban fordultak elő. Az aránylag csekélyebb halálozás többnyire idült bajok (mint gümő s vízkór, gyomor és méhrák, genyvér (pyaemia) következményei; e mellett halálos agy és tüdőlob is tapasztaltatott.

Csöd, községorvosi állomásokra.

A községorvosi intézmény életbeléptetése tekintetéből, a soproni cs. kir. helytartóság részéről, Vas megyében helyzett következő községorvosi állomásokra csöd hirdettetik:

1. Köszegi kerületben, a rohonci, Bándoly, Borostyánkő Lékával egyesített közegészségi állomásra, 300 fr. fizetvény, 100 fr. szálláspénz gabona és tűzifa váltáság 138 fr. lóartás 112 fr.

2. Szombathelyi kerületben Ó-Perént, Salfa, Bucsú, Ják, Ném. Keresztes Monyorókerékkal egyesített közegészségi állomásra; 300 fr. rendes fizetvény, 80 fr. szálláspénz, 12 mérő buza, 12 mérő gabona, 6 öl kemény tűzifa és rendes fuvarral.

3. Sárvári kerületben, Sárvár, Ikervár, Hegyfalú Föl-ső-Paty egyesített közegészségi állomásra 300 fr. fizetvény, 100 fr. szálláspénz, gabona és tűzifa váltáság 138 fr. lóartás 112 fr.

4. Kis-cellai kerületben, Kiscell, Nagy-Köcsk, és Pá-poc egyesített közegészségi állomásra: 300 fr. fizetvény, 100 fr. szálláspénz, gabona és tűzifa-váltáság 138 fr. lóartás 112 fr.

Orvosok és sebészek, kik említett állomások valamelyikét elnyerni ohajtják, folyamodványaikat, képességük, politikai és erkölcsi viseletükről, eddigi érdemeikről s a vidéken divatozó nyelvek tudásáról, eredeti, vagy másolatban mellékelt bizonyítványaikkal, ha szolgálaton kívül vannak, közvetlen, ha pedig hivatalban vannak, előljáróságuk útján legfőlebb f. é. August. végeig a szombathelyi megyehatóságához nyujtsák be.

HIRDETÉSEK.

(3—3)

DREHER IGNÁC

Sebész-eszköz és kötszer készítő Pesten, ajánlja nagy tarát, melyben legfinomabb angolacélból készült, ujdonalaku és kitűnő ióságú sebészeti eszközök bőségben találhatók, u. m. sebészeti tárcák (Taschen-Etuis) 8, 10, 12, 16, 20, 25, 30, 40, 48 pfrt értékig; nagyobb készülékek, u. m. boncolás- csonkítás- agylékelés- szüléset- fogászat- szemmütét- köpülőzéshez szükségesek, nemkülönben mell- has- hughyólyag- víz-sérv csapoló műszerek. Mindezekből nagyválasztékú mennyiség van készen; ugyanazért bármilyen megrendelésnek gyorsan eleget tehet.

Továbbá, kaphatók nála rugalmas mézgából: dugszálak, pöscsapok, csecskupacsok, tejszívók, sérvkötők, különféle felkötők, szopósító edények, légzetők, (respirateurs) öncsörézésre csörszivattyúk és mindenféle fecskendők.

Árubbolt Pesten hatvani utcában az orvosegyetem mellett 11. s

(3—3)

PFEIFER FERDINAND-nál (azelőtt Emich Gusztáv) épen most jelent meg, s általa minden könyvtárus által megszerezhető:

Pepsin

Ein natürlicher Verdauungsstoff zur Heilung der Dyspepsie und Consumption, von Dr. Lucien Corvisart. Aus dem Französischen. Herausgegeben von Joseph von Török Apotheker. Pest 1857. Verlag von Ferdinand Pfeiffer. Preis 1 fl. CM.

A pepsin az orvosi gyakorlatban mind nagyobb-nagyobb tért nyervén, e jelen munka, melyből az orvos a pepsin használatára, a gyógyszerész a pepsin készítésére becses utasítást merithet, kétségen kívül kedvesen fog fogadtatni.

Mai számunkhoz a „Jahrbuch für Kinderheilkunde und physische Erziehung“ című folyóirat alaprajza van csatolva.

Müller Emil könyvnyomdája. 1857. Pest, Dorottyautea 12. sz.

Előfizetési ára: Dec. végéig helyben 4 fr. 40 kr.
 vidéken 5 fr. 20 kr. pp. A lapot illető közlemények a
 szerkesztésnek bérmentesen küldendők.
 Hirdetések közlésének soronként 8 p. kért.

Megjelenik minden esütörtönközön.
 Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szer-
 kesztőnél úgyszintén 10-dik szám. és a kiadónál Dorottya-
 uca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. Markusovszki L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

Müller Emil,

kiadó-könyvnyomdász.

Tartalom: Élettani gyógyszerkísérletekről Dr. Eckstein Frigyes. — Sauer tanár orvosi kórodája: Kanyaró és kehrángás közli Dr. Poor, vége. — Nageltr. seb. kór. Allkapocsrák, félállkapocs kiirtása. Közli Barthol. tan. segéd. — Orvosi magángyakorlat: Tizenkét db. rostdag méhből ürülése. Dr. Wilhelm. — Apróbb lapszemelvények. O. — Gyógyszertani közlemények. Ujabb gyógyszerek: c. Könyv által szintet vas. Török J. gyógyszerész. — Honi könyvészet: Fogászat kézi könyve Dr. Turnovszkytól. X. — Heti kimutatás a pestv. R. kórház betegeiről. — Vegyes tudósítások Pest. Bécs. — Gyászír. — Pályázatok orvosi álmásokra. — Figyelmeztetés lapunk ügyében.

Tárca: Orvos-statisztikai tanulmányok. Dr. Tormay Károly Pestv. igazg. főorvosától. Folyt. — D. Csiky János emlékezete. Közli Szathmáry István, Aradvár-
 os seborvosa.

ÉLETTANI GYÓGYSZER KÍSÉRLETEKRŐL,

kivált ezek szükségéről és módjáról.

Dr. Eckstein Frigyes gyakorló orvos Pesten.

1856 Novemberben és Decemberben alkalmam volt a budapesti orvosi egyesület üléseiben néhány előadást tartani, melyek tárgya az ésszerűleg gyakorlati gyógyszer-
 szert volt, még pedig mind lassú kifejlődésének okai, mind pedig azon eszközök, melyek által ama kifejlődés előmozdithatnék. E gyakorlati eszközökhöz kivált az élettani gyógyszer-kísérletek számithatók; s midőn orvos ügyfeleim között minél többek figyelmét ezek elkerülhetlen szükségességére fordítani magamban föltenném, ez időszaki iratot is nézeteim közlönyül választottam.

Mielőtt azonban ez értekezés tárgyra álltérnék, szabadjon még előbb ide vonatkozó tudományos meggyőződésemet érinteni, mely röviden ez:

Az állati szervezet különböző működései egészen ges állapotban annak egyéni önfentartását veszik célba, — azon fontos eljárást (Vorgang), melyet táplálkozásnak nevezünk, s mely a testnek már közelebbről ismert ama physikai alkrészeiben történik meg, melyeket sejteknek (Zellen) hívunk. A szervezet legkülönbözőbb működései, a nemesebb élettaniakon kezdve le a vegytanilag-physikai eljárásokig, az önfentartás ama fontos céljára szolgálnak, úgy mint: a táplálkozási anyagok fölkeresése és megszerzése; ezeknek bevezetése a bélhuzamba; azon való átmenetelük különböző mozgalmak által, a tápnedv (chilus) és a vér tovább vitele; a tápnak és a vérnek folytonos kifejlődése a tápmirigyekben, a májban s a tüdőben, míg a vér képessé tételik a különféle sejtek

számára a szükséges anyagokat előszolgáltatni; végre a táplálkozási eljárásnál felhasználott anyagok kivitele. Ha ezen tényeket közelebbről megvizsgáljuk, kiviláglik, hogy különféle idegműködések s a vérnek megfelelő mineműsége legnagyobb befolyással vannak a táplálkozás fontos eljárására. De a szervezeti életben köralakuan vág minden egymásba; s azért jár annyi nehézséggel az emberek által kigondolt rendszerek föllátása is. A test különféle szövetei ama physikai sejtalkrészeinek szabályszerű táplálkozása t. i. ismét hatással van működéseik rendes fönlátására, miáltal ismét szabályos idegműködések és szabályszerű vérkészítés föltételeztetnek.

Ugyanezen eljárások az állati szervezet kóros állapotaiiban is föllépnek. A különféle sejtek, mint például: az idegsejtek, vérsejtek, mirigysejtek, kötszövetsejtek (Bindegewebszellen) sat. szabályellenes táplálkozása különféle szövetek és szervek betegségeit, s ezen betegségek elterjedését a testben föltételezi. A különféle sejtek nagyobb vagy kisebb fogékonysággal bírnak ama kóros befolyások iránt, melyek táplálkozásukat elhangolják s az által betegségeket idéznek elő. Az idegsejtek a legérzékenyebbek e tekintetben, miért is ezeknek működéseiben kóros tünetek már jelentkeznek, még mielőtt a vérvegyület (crasis sanguinis) szembeötlőleg megváltozott volna; holott a többi sejtek táplálkozása csak szembeötlő vérvegyület-elhangolásnál kezd szenvedni. Ehez képest a kóros állapotokat a nélkül, hogy természet elleni álltétélekhöz (hypothesis) kellene folyamodnunk, ideg betegségekre és vér betegségekre oszthatjuk. Amazoknál az idegrendszer működései kitünőleg és tartósan bántvák, holott a vérvegyület s a táplálkozás, noha a szen-

TÁRCA.

Orvos-statisztikai tanulmányok.

Dr. Tormay Károly, Pestváros igazgató főorvosától.

Népességi mozgalom Budapesten 1854/5.

(Folytatás.)

Születési szám.

A születési szám az összes népesség száma szerint minden 10,000 lélek után 512-re, a kataster népszámlálása szerint 457-re rugott; vagy is 1 ujszülött esett

Pesten 16,00

Budán 23,10 előre.

1851-ben 1 ujszülött

N. Szebenben . . .	12,00	Pozsonban . . .	23,00
Debrecenben . . .	18,00	N. Váradon . . .	25,00
Bécsben . . .	20,00	Sopronban . . .	26,00
Kassán . . .	21,00	Magyarhonban . . .	21,00

átalában a birodalomban 24,00 előre esett.

Poroszban . . .	25,00	Belgiumban . . .	32,00
Angolhonban . . .	29,00	Franciahonban . . .	36,00

Átalan véve sűrűen lakott tájakon aránylag csekélyebb a szülöttek százaléka, mint ritka lakosságú helyeken.

Vallásfelekezetre nézve, 1 ujszülött gyermek esett a

róm. kathol. Pesten . . .	16,00	Budán . . .	21,00
protestáns. . .	26,00	„ . . .	20,00
zsidóknál . . .	25,00	„ . . .	30,00

előre.

vedés helyén kisebb mértékben szinte zavarvák, mégis általában alig látszanak szenvedni. — Vérokóroknál ellenben a vér minemisége kitünőleg van megváltozva, s különféle sejtek táplálkozása, gyakran a vérkeringés is, kiválólag és szembetűnőleg bántvák; azonkívül ideges tünetek is fordulnak ugyan elő, de csak közbenjövőleg (intercurrent), s alakaikat gyakran változtatva.

E rendszeres nézetünk a gyógyszerhatások által is igazoltatik. Egészséges embereken megkísérlett gyógyszerek vagy hamar idéznek elő zavarokat bizonyos idegközpontok működéseiben, melyek azonnal mint könnyen föltűnő kórképek lépnek föl, s melyeknél a vérvegyület (noha ezen szerek is a véren átvándorolnak) nem változik meg szembeötlőleg, és az idegsejtek táplálkozásukban szemmel alig észrevehető változásokat szenvednek; ámbár kétséget nem szenved, hogy itt is a vérvegyület s az idegsejtek táplálkozása, de alábbrendelt és hamar eltűnő modorban bántatik. Miután ezen rendbeli gyógyszerek (nagyobbrészt az állat- és növényországból származók), különösen önszenvi (idiopathicus) idegkóroknál segélyt nyújtanak, nincs okunk őket idegszerekül nem tekinteni.

Szintúgy vannak más részt gyógyszerek, melyek, habár hosszabb ideig is nyújtanak mértékletes adagokban a kísérletnek, ama gyorsan föllépő kórképeket, amaz idegműködési bomlásokat még sem eszközlik, mint a főnebb említett idegszerek; ellenben már rövidebb idő múlva a vérvegyületet észrevehetőleg megzavarják, s pusztán szem által is könnyen kivethető táplálkozási bomlásokat idéznek elő az emberi test különféle rendszereinek sejtalkrészeiben, melyek lobokká, izzadványokká, fekélyekké sat. könnyen átalakulnak. E kórjelek közt idegműködési bomlások is fordulnak ugyan elő, de csak közbenjövőleg, vagy pedig mérgezést előidéző adagoknál, hol t. i. a sokféle kóros tünetmények közt ideges jelenségek is merülnek föl. Mint-hogy pedig ezen második rendbeli gyógyszerek (melyek kivált a szervezeten természet országból származnak) a gyakorlatban főleg olyas betegségeknek nyújtanak segélyt, melyekben a vérvegyület vagy szabályszerűen életrendi viszonyok által megzavarattatik (az úgynevezett alkotmányos betegegyekben dyscrasiae constitutionales), vagy kívülről bejutott gerjes, ragályos és másnemű kártékony anyagok által megháborítottatik, mely megháborítás által aztán a test számos egyéb rendszerei sejtalkrészeinek táplálkozása is zavartatik meg utólagosan; ez oknál fogva bátorkodtam őket a vérszerek általános megnevezésében részesíteni.

Az idegműködések, a vérvegyület s a táplálkozás tehát mindkét rendbeli gyógyszerek által zavartatnak meg;

de az elsők kivált idegszerek, a két utóbbi főleg vérszerek által.

Az imént mondottakból kiviláglik, hogy az élettani gyógyszer-kísérletek módjának, idegszerek s vérszerek számára, különbözőképen kell megtörténni. Idegszereknél ama kísérlet történik ezeknek egészséges emberektől szedése által; az által t. i. hogy az ekép előidézett gyógyszerbetegségi képeket több egyénnél szorgalmasan vizsgáljuk, az eredményeket gondosan följegyezzük s aztán élettanilag értékesítjük. Szabatosabb megjelölésre e kísérleteket egyszerűen élettani gyógyszer-kísérleteknek lehetne nevezni. — Vérszereknél, melyek mértékletes adagokban egészséges emberek által, habár hosszabb ideig is szedve, lassan föllépő táplálkozási zavarokon kívül, föltűnő kórképeket nem idéznek elő, az onkívül vegytani, görösői (microscopicus), böncolati utakon, — tehát kivált állatoknál — is kellene eszközölni a kísérletet, műértő férfiak választmányának hozzájárulásával, hogy illető élettani hatásnemük átlátásához juthassunk. E gyógyszer-kísérleteket megkülönböztetésül az előbbiektől élettanilag-vegytani kísérleteknek lehetne nevezni.

Noha pedig az idegszerek s a vérszerek élettani hatásmódja különböző utakon nyilatkozik, még is hasznos lesz a különböző kísérletmódzszerket egytől végig mind az ideg- mind a vérszerekkel átvizsgálunk.

Előre bocsájtván ezeket bevezetésül, tárgyamra megyek át.

Folyt. köv.

SAUER TANÁR ORVOSI KÓRODÁJA.

Kanyaró és kehrángás (tussis convulsiva).*)

Közlő Dr. Poor Imre belgyógyászati tanársegéd.

Vége.

Mint-hogy a kehrángást a kanyaróval azonosítottuk, helyén lesz itt a kehrángás lefolyását, jóslatát és gyógykezelését is megérintenünk.

Főnebbi nézetünkhöz a kehrángás lényegéről azaz a kanyaróval azonosságáról kiegészítésül csatoljuk azon megjegyzésünket, hogy a kehrángás ugyanazon kórfolyam a kanyaróval, de más alakban: ebben akütegzés, a kehrángásban pedig a görösös kehrángás szerepel. E görösös kehrángás, hogy a küteges kórfolyam kiváltképen a bolygideget éri. A kanyaró nem egyetlen betegség mely két különböző alakban mutatkozik; így a vörheny (scarlatina) néhahartyás garatlob (croup faucium), pos-járvány alkalmával pedig emésztő garatlob (diphtheritis f.) alakjában lép föl; a hagymáz (typhus) né-

*) Lásd lapunk 6-ik számát.

Születések az év részei — hónapok szerint.

A születések számának ingadozása nem igen föltűnő, és Pesten csekélyebb mint Budán. 185%-ben legkevesebb születés esik.

Január	Pesten	7,7%
September	Budán	7,9%
Legtöbb Május	Pesten	8,7%
Február	Budán	10,2%
Összes számához képest:		
Pesten egy óra esett	512	egy napra 17
Budán „ „ „	190	„ „ 6
átalán Budapesten „ „ „	702	„ „ 23 újszülött.

A szülöttek neme.

A művelt világ majdnem minden tartományaiiban folytonosan mindig több fi, mint leány gyermek születik; mi azonban

a férfinem nagyfokú halandósága mellett szinte nem zárja ki azon körülményt, miszerint csakugyan minden időben több női egyén él, mint férfi. Mindazáltal megjegyzendő, hogy minden nagyobb városban kisebb az újszülöttek nemi aránya mint vidéken.

185%. évben az élve és halva szülöttek közt volt

Pesten 3164 fi, 2989 leánygyermek=6153

Budán 1154 „ 1117 „ =2271

4318 „ 4106 „ 8424

vagy is Pesten minden 1000 újszülött leánygyermekre 1066 figyermek, Budán 1033, általán 1052 figyermek jött.

A birodalomban ezen arány legnagyobb Lembergben 1110, Pozsonban 1851 megfordított viszony volt, és pedig 1000 újszülött leánygyermekre csak 940 figyermek esett.

ha idegbaj kórjeleivel külsőli magát; t. i. az agyi hagymában (t. cerebralis); mit mondjunk a váltólázról, mely nálunk tájkór-
rilag (endemic) itthenos levén, lázas alakját majd egyik majd
másik, de mindenkor idegbajjal cseréli föl. most arc-zsába (pro-
sopalgia), gyomorzsába (gastralgia), ülzsába (ischias) sat. majd
rekesz-görös (spasmus diaphragmaticus), nehézkör (eclampsia),
nyavalyatörés (epilepsia), derme (tetanus) stb. alakjában intézi
rohamait. Épen így van a kanyaró két alakja; egyik, mint
mondók, hevenykedő, a másik pedig kehrángás.

A kehrángás lefolyása lassu, bizonyos meghatározott sza-
kokhoz van kötve, melyek azonban egyéb idegbajok mintájára
huzamosak mint a küteges kanyaró szakai. Rendes tartóssá-
gát kilenc hétre tehetni; kedvező körülmények, enyhítő
gyógykezelés mellett nyole — legfőlebb hat hétre rövidíthetik;
gátló viszonyok közt 12—24 hétig is elhúzódik, ugyanazon
utóbajokat élesíti maga után, miket az elhanyagolt kanyarónál
említettünk.

A jóslat akkor kétes e makacs kórban, ha a görösös kö-
högési rohamok szaporán s erőszakosan jelenkeznek, melyek
következtében a bőr elkekül, a vérkeringés fönakad, mikor fu-
ladástól méltán tarthatni; kétes a jóslat, ha kehrángáshoz a
belső szervek gyuladása járul; legveszélyesebb a kehrángás, ha
gyermekben az agy vízzel (hydrocephalus) együtt jelenke-
zik, mert ekor a folytonos köhögés miatt az agyi vértömülés
nőttön-nő, az agyvíz pedig a kiköpést gátolja, s így egyik be-
tegség folyton súlyosbitja a másikat, míg az életnek tüdőhűdés
által vége nem szakad. A nevezett veszélyes kórjelek hiányá-
ban — ha betegünket káros befolyásuktól megóvjuk, fölüdülé-
sét remélhetjük.

Mi a gyógyítást illeti, erre nézve már főnebb említők,
hogy a kehrángást, miután kitört, megelőzni nem — csupán eny-
híteni, rövidíteni lehetséges; mivel határozott folyamattal bír,
s bizonyos szakokhoz van kötve. Enyhíteni fogjuk e kór gyöt-
relmeit, ha betegünket ugyanazon kóros befolyásoktól óvjuk,
mikről 86. lapon a kanyarónál emlékeztünk, különösen míg a
láz tart, ágybanfekvés, — lobellenes étrend, naponkinti hasürü-
lésről legyen gondoskodva; míg a köhögés tart, ha megszűnt
is a láz, hűvös, nedves időjárás alkalmával szobazár alatt ma-
radjon a beteg. Ezenkívül a kehrángás hurutos sza-
kában gyöngédebb lobellenes szerelést ajánlunk, bensőkép a
könleghalvagot (sal ammoniacus), hányborkövet (tart.
emet.) apró adagokban, p. Rp. Dcti r. althaeae e dr. una col.
unc. trjum, adde salis ammon. gr. sex, syr. althaeae unc. semis.
M. S. Óránkint egy gyermekkanállyal bevenni. Külsőleg lan-
gyos pépborongatások tesznek jót. Azonban ha a kehrángás
első szakában a szokványos hurut helyett hörglob, tüdőgyuladás
stb. lobláz kíséretében mutatkozik, szigorubb lobellenes szerek-
hez kell nyúlunk, helyén lesz ekor bensőleg a highalvac
(calomel), légsavas haméleg (kali nitricum), légsa-
vas szikéleg (natrum nitricum), hányborkő nagy adag-
ban, szükség esetében kénsavas réz-éleg (cuprum sulfu-
ricum) is; érvágásra igen ritkán szorulunk, melynek helyét kis-
dedeknél a nadályozás pótolja. — A második vagyis görösös

köhögés szakában legtöbbet érnek bódító meg idegmásító sze-
reink, teszem azt, bódítók közül: mondola-szőrp. (syr.
emulsivus), mákszőrp (syr. diacodii), csecsemőknek, — bo-
rostyánmeggyviz, salátanedv (lactucarium), a ke-
serédes szárainak főzete, (detum caul. dulcamarae), csal-
matok és farkas-cseresnye (extr. hyosiami et bella-
donnae) stb. kivonata végre mákony, idősb gyermekek számára,
idegmásítók közül legsikeresebben adatik a hánygyökér (r.
ipeacuanhae), és hányborkő (tart. emet.), mindkettő apró
adagban; ezekután horgéleg (oxydum zinci), aljos légsa-
vas kéneleg (magist. bismuthi) stb; néha az idegmásítót
bódítóval egyitve adjuk; leghajlandóbbak vagyunk borostyán-
meggyvizet használni e képen: Rp. Aquae fontanae uncias
duas, adde aquae laurocer, gutt. octo, syr. simpl. drach. tres.
MS. Óránkint egy kávé s. gyermekkanállyal beadni. A mon-
dott javalatok nyomán helyesen használja Watson tr. a hány-
gyökeret rheummal s csekély mákonnyal. Sokan saját szer (spe-
cificum) gyanánt dicsérgetik a piréket (coccionella coche-
nille), pézsmát (moschus), ámbraolajat, kámfort, más-
sok timsót, cseersavat (tannin) stb. A pirék használtatik
forrázat, — főzet- vagy por-alakban 5—10 szemer egy napi fő-
zetre, vagy 4—6 szemer cukorporral, szinte egy napra; bár-
mint dicsértetik, csak enyhíti a kehrángási rohamokat, s a boros-
tyánmeggyviz után való. A pézsma, s az illó-olajok mindannyi-
an sebes szétömlésük által a tüdők idegizgatottságát az egész
ideg és vérrendszerre átháritják, s így elvonólag enyhítik a
görösös kehrámokat. A zsurigító timsó meg cseersav kedvező
hatást gyakorolhat a kehrángás harmadik szakában, ha a hör-
gök nyálka-elválasztása tulságossá fajul; de a görösös szakban
mimódon képes hatni jótékonyan, át nem látjuk. Spengler co-
niin-jával nem tettünk eddig kísérletet; Lachmund pedig, ki
az undorító védhímlőpörköt (Vaccinaschorf) ajánlja
kehrángásban beadni, követést nem érdemel. A kehrángás har-
madik szakában kiköpést elősegítő szereket ajánlunk; ilyenek a
dárdekéng (sulfur aur. antim.), ásványkermes, hány-
borkő, könleghalvag (szalamia só, sal ammoniacus);
ezekhez utóbb oly gyógyszereket keverünk, melyek a hörgök
ernyedt takhártyáját zsongitják, milyen a keserű csészé-
szárny (polygala amara), ammoniak-mézgagya (anta-
gummiresina ammoniacum), hánygyökér, stb. melyekhez,
ha még kehringer is van jelen, helyesen adatik némi bódító szer,
p. Rp. P. rad. ipeac. gr. unum, kermetis miner., lactuc. austr.
aa. gr. duo. P. sacch. albi scrup. unum, m f pulvis, div. in dos.
aequal. sex. S. Harmadoránkint egy porocskát beadni. A köhögés
szüntével tanácsos hideg testmosással edzeni a kiszervezett
beteg. Ellenben ha az orvos észreveszi, hogy a kehrángás
utóbajokba indul, p. görvély- vagy gümőkórba, siessen ezek-
nek jókor ha lehet — elejét venni.

Az 5. lapon említett kanyarós betegünk lázának harmadik
napja óta öt napig vett borostyánmeggyvizet, a lehámlás sza-
kában naponkint tíz szemer könleghalvag-sót (sal am-
mon.) kapott zilizfőzetben s tíz napi ágybanfekvés után egész-
ségesen hagyta el kórodánkat.

A szülöttek polgári állapota.

Budapesten az 1854-ben született 8424 gyermek közt
volt 6750 házasságból, és 1674 házasságon kívül, és pedig:

Pesten 4894 „ 1259 „ „
Budán 1836 „ 435 „ „

1000 szülött tehát általán véve volt:

802 házasságból és

198 házasságon kívüli gyermek.

Ezen arány Budára valamivel kedvezőbb volt, mint Pest-
re, mert 1 házasságon kívüli gyermek

Budán 5, „

Pesten 4, „ házasságbólira esett.

1851-ik évben

Bécsben	0,99	N. Váradon	7,99
Lembergben	0,99	Sopronban	10,99
Prágában	1,99	N. Szebenben	13,99
Milanóban	1,99	Debrecenben	20,99
Kassán	4,99	Magyarhonban	20,99
Pozsonban	5,99	A birodalomban	10,99

Ezen arány 40 éven át majdnem mindig állandó volt

Franciaországban 13,99

1849-ben Angolhonban 14,99

1852 „ Belgiumban 12,99

1850 „ Bajorhonban 4,99

1848-ik év óta a házasságon kívül született gyermekek
száma nagyobb városokban mindenütt növekedik.

Vallási felekezetre nézve 1000 újszülöttre esett

római katolikusoknál 218

protestánsoknál 217

NAGEL TAN. SEB. KÓRODÁJA KOLOZSVÁROTT.

Nagel E. tanár vezérlete mellett közli Bartha J. tanársegéd.

IV.

Állkapocsrák (Bösartiges Osteoid, Müller). Félállkapocskiirtása.

S. K. 20 éves pórleány, kórodánkba 1856-ik Decem. 5. vétetett föl; egy bal arcát elfoglaló dag ellen kérvén segítséget. Az egyént megtekintve: gyöngye alkotású és sovány, különben egészséges, elmetehetségre nézve hátramaradt nőt találunk. Magát a nyavalyát vizsgálva az állkapocs bal ága külfölületéhez mozdulatlanul oda nőt szilárd, egészséges de kifeszült külbőr által fűdött dagot találtunk, mely mind ki- mind a szájür felé kidomborodva, hátrafelé az állkapocs bűtyöknyújtványáig, lefelé a nyaktáj fölso háromszögéig, mell felé áll csücsig és fölfelé a járom csontig terjedett; tapintásra, — kivéve a szájüreg felé tekintő részét, — egyenlő kemény, fájdalomtalan, természetes melegségű, és az állcsücsőtől eléggé kitetsző határral volt körítve; fogak közül ez oldalon a két hátsó nagy zápfognak helye sem látszott, a harmadiknak csak gyökerei voltak meg, a két kis záp, — hegyes- és metsz fogak rendesen és szilárdul állottak. Önkéntes fájdalmat a beteg csak fülében panaszkodott, az állkapocs működése nagyon kevésbé akadályozott, és úgy látszott, hogy e csaknem bárgyu nő a baj ezen időszakában, inkább hiúsága, mint szenvedései által ösztönözött ezen, arcát eltorzító dagtól bár mi uton is megszabadulni.

Állítása szerint jelen betegsége ezelőtt mintegy két évvel, ütés következtében kevés és hamar elmuló fájdalommal kezdődött, később mintegy hét mulva, az ütés helyén egy, fájdalom és pirosságnélküli kemény dagot vett észre, mely mindinkább növekedvén, egy helybeli sebészhez folyamodott, ki neki némi osztató szereket süker nélkül rendelt, míg végre, miután a dag folytonosan, sőt legközelebb gyorsan kezdett terjedni, kórodánkba kérédzett.

Hogy itt álképlettel van dolgunk, első tekintetre lehetett látni; de bár ennek természetét meghatározni b. jónak látszott, mindazáltal sem rostosráknak, keménysége miatt, sem pedig sejtszövetdagból (Zellgewebe Geschwulst) csontosodás útján származott csont-dagnak nem határozhattuk; minthogy a dag a beteg állítása szerint kezdetétől fogva mindig kemény volt, és jelenleg sem mutatott új sejtszövet képződést; e szerint tehát a porccal (chondroid) és csontok között maradt választás; azonban a dag terjedése utolsó időben szemlátomásti növekedéséből következtetve, a tanár azt rákos természetűnek nyilvánította, és mint ilyennek csak is müleges eltávolításától föltétellezte a gyógyulást; még pedig, minthogy a dag a bűtyöknyújtvány fölso részén nem volt világos határral körítve, a bal állkapocs lefűrészelését, — annak kiizelésével együtt tartotta szükségének. Ezen műtét 1856. Dec. 10. a beteg halv-hangyal által elkábítván, következő eg vitetett véghez:

Egy bőrmetszés tétetett az állcsont alsó szélén az állcsücsűtől az állszögleteig, innen fölfelé a fűlgombáig, ezután az állkapocot fedező lágy részek fejtettek le, — a meteszt mind külmind baloldalon folyton csontozhoz nyomva; ekor a műtő a dag határtit szorosabban megvizsgálni igyekezvén, ujjával a dag külolda-

lán ennek beljébe hatott, honnan rögtön tömegesen ömlött a vér, mit csak tépet általi bedugaszolás és izzó vas alkalmazása után sükerült megszüntetni. ezután a 2-ik metsz- és hegyes fog kivonatván, az állkapocs a kivont fogak helyén láncfűrésszel át vágatott, ekor az állkapocs izületet fedező lágyrészek eltávolítása után a nagy terjű dag miatt a kiizelést nem mindjárt, hanem csak az állkapocs nyakának egészséges része és bengo nyújtvány lefűrészelése után lehetett megtenni. E közben, — minthogy a különben is gyenge alkatu nőt tökéletesen elkábítani nem volt tanácsos — a beteg kezdett ébredezni, s nyugtalanúsága miatt a sebszéleknek, a vérző üterek lekötése után egybeillesztése és lándzsás tűkkel össze varrása némi zúzódással párosult, miért is a sebzett tájnak szorgalmas jeges borongatása dacára a heveny forradás csak kis részben sükerült, sőt az egymással össze illesztett sebszélek nagyobb része fenébe indult; de ezt pár napi célszerű kezelés után jó indulatu sarjadás váltotta föl, mely oly gyorsan haladt, hogy 14 nap mulva az állcsücsűtől egy hüvelyknyire maradt csekély, és a csontkított állcsontozhoz vezető 1" mély sipolyocska kívül egészen behegedt, az arc izmainak legkisebb hűdése nélkül. Az említett sipolyon néhány nap mulva 3—5 darabka szivos csontlemez vetetett ki, mire a sipoly is begyógyult, és midőn már visszacsérésre még hajlam sem mutatkozott, az egyed f. e. Február 3-án elbocsáztatott.

Az eltávolított narancsidomu, papírvékony csontos borítéku álképlet, az állkapocs hossza szerint fölmetszetvén, méz-sejtekhez hasonló igen finom csontlemezekből alkotott, vérdús kocsonyanemű anyaggal telt tokocsokból állott; az egésznek közepén pedig rendes helyzetű és irányukban változatlanul fekdűtek az alsó állideg, üt- és visszer.

Legközelebb ismét be mutatta magát kórodánkban, a forradás helyén az izmok csaknem porckeménységűek lettek, a csontka állkapocssal jól rághat.

ORVOSI MAGÁNGYAKORLAT.

Tizenkét db. rostdag (Fibroid) méhből ürölése.

Dr. Wilhelm gy. orvos Pesten.

Nőknél nemi életük fogyszakában nem ritka tünetények ugyan az álképletek, a következő még is legkritikább kórtani esemény, s tanulságul szolgál, hogy a természet önerőileg képes oly kores képleteket is elhárítani, melyek különben csak műtőleg távolíthatók. Ez esetben műtét sem engedve, sem lehetséges nem volt; mert a rostosomók egész méhüreget betöltvén, a méh gyurmájában fészkeltek. Oly gyorsan takarodtak ki ezek, hogy hamar visszatermődésüktől tartani sem lehetett. Tudomra nincs ismert eset, hol emberökölnyi oly sok rostdagot ürített volna ki maga a természet. Unger egy ludtojánsyi rostdagot, melyet csak méhhüvelyből kelle eltávolítani, ritkaságul említ. Az itteni rostdagok, egy végén keskenyültek, másikon szélesek, állományukat savós burokkal körülvett lágy husanyag képezé; kívül bolyhosak, belsővetük a szív szövetéhez némileg hasonló.

Borszeszes készítményük göresői vizsgálata, melyet Hirschl rtr, sziveskedett megtenni, minden kétségen fölüli eme-

zsidóknál 54 házasságon kívüli gyermek.

Halva szűlöttek.

A halva szűlöttek száma itt sincs kellően följegyezve.

185%-ik évben följegyeztetett

Pesten 165 házasságból, 74 házasságon kívüli = 239

Budán 26 „ 25 „ „ = 51

Összesen 191 „ 99 „ „ = 290

A halva szűlöttek nemére nézve, ezek közt több fi- mint leánygyermek, és aránylag több a zsidóknál mint a keresztyéneknél.

(Folyt. köv.)

DR. CSIKI JÁNOS EMLÉKEZETE. *)

Csiki János orvostudor és szemész szűletett 1816-ban Márt. 15-én Temesmegyében Fibisen. A tudományok zsöngöit Aradon szerezte, a fölsőbb tudományokat Pesten hallgatá, hol az orvo-i pályára szánva életét, tanpályáját páratlan szorgalommal 1839-ik évben végzte.

A pesti orvoskarnál orvostudori rangra emeltetvén, ez alkalommal a hályogról értekezett. E minőségében a szemészi kórodán országirű tanár Fabini mellett mint segéd két évig mndködött. 1841-ik évben elhagyá Pestet, szivhajlama Aradra

*) T. közlő nézetét teljesen osztjuk: hogy jelesb embereink életrajának az orvo-i babban illetékes helye van. Érdekes az, mint hozza k intezett levelében mondja, mert az elhunytak különböző helyen pályatir-ai levén, j. l. esik azoknak tudni, ki hibázik közülük, s érdekes, mert oly adatok vannak benne elhíntve, melyek irányzó ösztönül szolgálhatnak orvostársainknak a közeletben.

lé valóságos ujképleti természetűek. A bennük fölfedezett szövetelemek tökéletesen elejét veszik azon netalán támasztható gyanúnak, hogy szervezett vérárványokkal volt dolgunk, mint-hogy ezekben soha sem fordulnak elő.

Különbféle alakú szemcsék tömegén kívül kétféle rosthuzam volt világosan megkülönböztethető. a) Halvány, gyöngén szegélyezett, nagyon kuszált, átlátszó hoszrostok, melyek némely nyálájai szabad végen hegyesre kunkorodtak. Ilyenek az újdonszerűen képződött kötszövet rostjai. b) Sok helyt lapos szalagos szélesedések tüntek elő, mik nyilván rost-sejtekből szerültek, s akár külön akár csoportulatan szemlélve csikolatlan húsgyurmához nagyon hasonlítanak. Ugyanis, egy végen bunkósok másikon csücskösek, üregükben nagy szemcsét rejtenek. Egészben a rostdag alkata a húsdagéhoz (Sarcoma) nagyon hasonlít. E kereksejűek teljes leírása egyébkénti képletek iránt netalán támadható gyanú elhárítása végett adatik. Világosítsa még inkább a kórtörténet:

N. E. 56 éves derék természetű, jól táplált, sápadt arcú, ősz hajú, barna szemű árva nő; alteste dobosan puffadt; 4 gyermek anyja; ifjabb éveiben himlőn kívül gyakran lobokban, kivált bélcsatorna- és méhlobban szenvedett. Eme lobok terménye szolgálhatott alapul jelen korállapotára. Havi tisztulása 52 éves koraig rendes volt. Említésre méltó egykori májtúltengése, mi gyakori epés bélcsikarást okozott; ez ellen Póstyénben keresett segítyt, s könnyebbült. Engem a nő egy méhvérzés alkalmával kért tanácsért; midőn a vérfolyás oka kipuhatolása végett tüstént kézzel vizsgáltam meg méhét. Ekor a méhet súlyedve, a hüvely nyílásához közel találtam, méhájai lágyult szivacsosak, kissé tátottak, de behatni nem lehetett; a méhnyak épen oly alakú volt, ellenben a méh hátsó fala kőkemény. — miből oly rostdag jelenlétét következtetém, mely a méh gyurmájából kiindulván üregébe terjed befelé. Balassa és Semmelweis tanácsra kért tanárok kórismét megerősíték. Ama vérzés óta a beteg folyton szenvedésben maradt, nagy fájdalmait levén egész hastájában; hasa dobosan duzzadt, s legkisebb érintésre érzékeny. E fájdalom a hashártyalob ellen alkalmazott lobellenes bántásra nem szűnt; mákony lett szükséges, hogy a beteg némi enyhét nyerjen. Hosszas fájdalomdulás után egy napon egy rostdag kiesett, mire szelid vérzés, és a méh összehúzódásiól eredt csekélyebb fájdalom lassankint elmúlt. A beteg üdülése alkalmával ismét kézzel vizsgálathoz fogtam, s említett állapotot csaknem változatlanul találtam; külvizsgálatra: a has lohadván a jobb petény táján egy az alhas ketté osztó, kemény, rögzös, fájós dagot találtam; a petény emez elfajulása rákot gyanított. Három hét múlva a fájdalmi szak iaméltódott 8—13 napig tartott folytonos méhvérzés-el, mire új rostdag született. A peténykoros is mindinkább terjedt fátó szűrő fájdalmakkal, mik egész a jobb lapocig fölterültek. Az ellenszerek, mint: jegesviz-befücskendezés vérzés ellen, zsíréd-ben (glycerin) oldott iblannyal esetelés, (Hermann modora szerint) hamiblag, vasiblag (Blancard labdacseképpen) részint vérhiány, részint peténykorosulás ellen csak pillanatra használtak. A vérhiány nőttön nőtt, s az utolsó 4 rostdag egy-zerre elválása után oly fokot ért, hogy a beteg belehalt. Figyelemre méltó, hogy a vérforrástól legtávolabbi részek haltak el előbb; a jobb alvégtag

mindjárt eleinte vesztvén érzékenységet vérömlenyektől (halál foltoktól) márványozottnak látszott; utána következett a hal; mialatt a felső testben mégtartott vérkeringés, s minden szerv működött, miglen 24 óramulva a szív verni meg-zúnt. — A megtagadott bonco és további fölvilágosításul szolgált volna. Végül megjegyzem, hogy itt vérzés csak a rostdag elválása időszakában történt erőszakos vajulási fájdalmak közt. Lee állítja, hogy rostkorcsoknál az ezeket környelő izgékony edényháló vérzik, miként aranyeres vérzésnél nem magok az aranyerek, hanem az ezeket környező vértúlos edényszövetek vérzenek.

APRÓBB LAPSZEMELVÉNYEK.

A kávé katánggyökérrel (cikóriával) hamisítottásának új fölfedezés módja.

John Hartley angol vegyész megjegyzevén, hogy a ketted festsavas hamag (bichromas kali) katánggyövény- vagy főzetben színváltozást nem okoz; ellenben ugyan e só leghigabb kávéöntvényben porter (sör) barnaságot okoz; mely színedéssel a kávé festanyagának semmi köze, de igen is van a kávégyümölcsbéli gubacsavnak; minthogy a pörköletlen mag főzetében hasonló színedés támad. E vegyviszony az anyag tisztaságának kémletére szolgál. A két anyag keverékére újulott kém-szer imez:

Kávékatángkeverék ketted festsavas hamaggal főzetvén, néhány szemer kén-savas rézzel forraltatik. Feketés, többé kevesbé barna csapadék támad. A szín sötétsége a kávémennységek arányában fejlék.

A szervezett változatok szerint, könnyű lesz tapasztalási hasonlító kimutató-táblát készíteni ily fokozat szerint: Tiszta, háromnegyed r. fél, negyed rész kávé, tiszta katáng.

Említett vegyész azon söt alka'mazta iblanypuhatolásra, iblanytartalmu égvényeknél, s úgy vette észre, hogy azzal az iblany tisztán jegecalakban csapadt. Ez érdekében további vizsgálata eredménye, hogy szabad sav-adalék mellett, egy vegy-parány iblany csapadá-ára egy. v. p. kettedfestv. só szükséges.

Péld. oldj 12 szemer hamiblagot 8. sz. festsavas hamaggal 1 obon párolt vízben, elegyítsd 16 szemer másik obon párolt vízben oldott só-kasávvval, egy-két percig keverd jól üveg pálcikával; a hamiblag majd minden nyom nélkül kiespad.

Hasonló eredményt ad kén-sav és kőnhelv-sav. (acid. hydrochlor.) A ketted festsavas hamag iménti vegyhatása az iblany adagozására is mérvül szolgálhat. (Journ. de Chimie medicale et pharm.)

O.

Viselősek hányerőtetése ellen iblanyfestvény.

Dr. Eulenberg (Koblenz.) erő itti, hogy az iblanyfestvény kis adagban is egyik leghztosabb használt szer a viselőket gyötrő hányinger csitítására:

vonzá hol gyermekéveit töltötte. Itt az 1842. év 20-án a jó-ságteljes Verzár Helenát vevé nőül, kivel való boldog szövetségéből három árvát hagyott.

Gyakorlati pályája elején, mint kezdőnek a szerencse kevesse kedvezett; jónak vélte tehát Aradot ideiglen elhagyni; honnét nem messze a kies vidékű Pankota m városba települt. Itt orvosi ismereteinek tagash tér jutván, két sükerdús év után szilárdabb helyzetben érezvén magát, 1844-ik évben maradás-dólag visszatért.

Most a szerencse kedvezőbb fordulatot engedett orvosgyakorló életének; hatásköre annyira kiterjedt, hogy a keresettebb és kedveltebb orvosok egyike lön.

E forduló ponton a társalmi életben vállalkozó szellemének több jeleit a ita. Igy szer-tetreméltó egyénisége által orvostár-ai rokonszenvét nyerte meg; irányukban tanúsított vonzó modorával nemcsak lelkeknek rég táplált tervét, hogy Aradon

orvosi társulat alakulna, életbe léptette. Az egy-let helyiségén hevenként rendes összejövetel tartato t, mely alkalommal tudományos eszmecserék történtek értekezések o vastattak fő; orvosi folyóiratok járattak; az i lő s kórjárat figyelemmel kísértetett. De az 1848. évi láz-as állapot a zsenge társulat életét elhervasztá miből önként folyik, miszerint egy a tudomány érdekében újból alakulan lő orvostársulat szükségem mindinkább érezhető.

Az aradi olvasótársulatnak, mely jeles és kellően f) szerelt könyvtárral bírt, egyik tevékeny válasszmányi tagja volt; érzékenyen esik azonban megérteni, miszerint e társulat is végkép elenyészett, s drágá könyvtárának hollétét sötét fanyol fadi.

Az orvosi társ folyóiratban több értekezést közlött, azt jeles dolgozataival értékesítette.

Csiki János mint orvos, a gyakorlat szemézi ágában kiválólag hatott; számosak azok, kiknek elvezett szemvilágát ügyes műtét, s gyógykezelése által vissza adta.

Vége egy gramm iblanyfestvényt.
„ 5,40 centigramm tömény borlált.

Keverd. Naponként 3 csöppet kevés vízben bevenni.
A viselősek szénvével járó gyomornyílás iménti szer hatása alatt szűnik. Eml. Dr. állítja, hogy a rokonszenvi idegizgalmak péld. a gyomoridegek fájdalmi hasonlóan enyhülnek. Hasonló szenvedéseknél hamiblagtól oly szép sikert nem nyert. (Gaz. méd. étrang.) O.

Makacs vid-tánc ellen légsavasezüst.

Négy évnél tovább minden görcsellenes, elvezető, kábító szerrel makacsul dacolt vid-tánc ellen, Dr. Nieberg légsavas ezüstéleghez sikerrel folyamodott.

Vénye köv.: jegült légs. ezüsteg 0,15
lepárolt víz . . . 45,00

Naponként háromszor egy-egy kávé kanállal; szükség esetén szapor. hét kávé kanál. (Rev. de théér. méd. Chir.) O.

Gubacssavas vasag vegyhatásalakmushelyett.

Becker, Kühn tanár vegyműhelyében Lipcsében nev. szerrel figyelemre méltó követk. kísérleteket tett; 1-ször mely színedésből ítélhetni meg savval elegy égvényfolyadék közönyöségét; 2-ször: valjon minden égvény ugyanoly szint vált é? 3-szor: valjon külön égvényekből készült külön savakkal savított folyadékok ugyanegy színűek é?

Kísérletei eredménye: hogy a gubacssavas vasag kémszerű, határozottabb belterjesebb színe miatt közgyakorlatban a lakmushal többet ér. A vegykém megjegyzi, hogy az egyítések határozottan különböző színedést nem tüntetnek, hanem a kékes-vörös szín közöny egyíték jele, s a vörös szín a hatószert íránti érzékenység arányában kékül.

(Archiv de pharm.) O.

GYÓGYSZERTANI KÖZLEMÉNYEK.

Ujabb gyógyszerek.

c. Könenny által szinitett vas.

Ferrum hydrogenio reductum.

A vaskészítmények hatása felől senki sem kétkedett; de alkalmazásukat illetőleg mindig maradt valami kérdésen valója, mindig volt valami fölvilágosításra szükség. E kérdésekre megfelelt, e fölvilágosítást megadta Quevenne az 'Archives de physiologie' folyóiratban. Értekezéséből világos, hogy nem az olvadékony sókkal jut legtöbb vas a testbe; némely oldhatlan de savak által könnyen megtámadható készítmények e tekintetben előnyösök; ilyen pl. a tiszta vas. A tiszta vas hatóerélye az oldható készítményekével összehasonlítólóg Quevenne kísérletei által van föltüntetve. Ugyan is, ő megmutatta, hogy bármily sóban oldható vagy oldhatatlanban vitessek a vas a testbe, ha étellel együtt jut be, — mint az szükségesnek állittatik,

— a vas kiülepszik, s a gyomor savanya minden esetben tiszta vassal küzd.

Es minthogy a sókban általában csak 20—30 százalék a vas, természetes, hogy tiszta vasból többet adhatunk, mint ha ez sóban van vegyítve.

Az eddigi gyakorlat, s ovatos kísérletek e szer hathatóságát emészthetőségét bebizonyíták. Meg kell jegyezni, hogy ilyenül csak tökéletesen tiszta teljesen élenymentes vas tekintethető.

A mód melyet bevételül ajánlnak, s Franciaországban gyakorolnak igen egyszerű, nem költséges és abból áll: hogy a vaspor adagot, melyet rendelés szerinti mennyiségben, a gyógyszeres üveghez mellékelt 2 szemer férő mértékkel a beteg mér ki magának, eledel közé keverve beveszi. Alig kell említeni, hogy az ézés kielégítése végett labdacokban s c n k r o s burkolatokban is találhatni, melyek mindenkében 1 szemer tiszta vas van.

Mint igen lényeges dolog figyelmet érdemel, hogy vas készítményeknél a bevétel ideje nem közömbös. Mig a vasat tartalmazó sók bevételére is legajánlatosabb az evés ideje, a tiszta vasat mulhatlanul étellel kell bevenni. Mert ez is, mint az oldhatlan gyógyszerek általában, csak akkor hat, ha a gyomor nedvében föloldatik; de a gyomornedv csak emésztéskor savanyú, máskor égvényhatásu. E szerint éhgyomorra adva a vas semmi hatást sem gyakorol, s hatni úgy is csak akkor fog, midőn étel járul hozzá.

Quevenne kísérletei végre megfeleltek ama kérdésre is: valjon, a gyomor savát a vas igénybe vevén, nem származik é emésztési zavar? felelet: a vas által igénybe vett sav kevesebb mintsem hiányával ártalmas lehetne, sőt oly esetekben midőn a sav túlosan fejlik ki, még hasznos is.

A tiszta vasnak, minthogy a gyógyászatnak egyik legkeresettebb anyaga, természetesen sok készítője akadt; s a sok közt ismét számos olyan, ki nem bir elegendő ügyességgel azt oly tulajdonokkal állítani elő, melyeket gyógytani alkalmazása igényel. Valamennyi készítmód közt gyógytani igényeknek legmegfelelőbb terményt ad a vasélegnek könnyen fölbontható. Egyik módon sem lehet a vasat oly finom por alakban előállítani mint így; ez pedig lényeges kellék, hogy a vas mint gyógyszer hasson. Az olvasó vegytani leckéből ismeri a vaséleg ily fölbonthatását, e könnyen általi élenymentést; — csak annyit kell megjegyezni, hogy a készítmény jóságára sokat tesz a vegyművelési gyakorlottság. Leglényegesebb föltét a kellő mérséklet eltalálása; ha művelet alatt, mint a vaséleget melegíteni szokás, nem eléggé melegítik, a fölbonthatás nem történik meg; vagy ha inkább melegítik mint kell, a vas össze tapad, s a művelet ez által ismét eredménytelen lesz. E kellő mérséklet el nem találása eredményezi, hogy néha könnyen is használhatlan vasat készítenek; így aztán természetes, hogy kereskedési úgynevezett tisztavas-készítmények közül igen kevés érdemi meg a tiszta nevét, még kevesebb, hogy gyógyszerül használtassék. Végre természetes, hogy sokan kik e készítményeket végig kísérlék utoljára sem látják okát: miért adjanak elsőséget a könnyen félmitett vasnak a régebben használathat levő reszelt vaspor föltt.

A viszontagságteljes 1848. év, mely kiszámíthatlan dolgok új rendét hordá méhében, az aradmegyei kórintézet főorvosi hivatala megürültével számára ezen állomást szülte; e hivatal általi megtiszteltetés azonban kitűnő szellemi tehetségéhez kötött gyakorlati fényes jövődjét végkép elborította. Az 1849-ik év Február 8-ánájente a megszorodott kórházi betegek súlyos szénve enyhítése föltt kellvén örködni; e válságos időszakban erősen áthűtvén magát, veszélyes tüdőlobot kapott, miből sikerült ugyan életét megmenteni, de hivatalát egy időre nem vezethette. Eltávozott tehát testi nyugalmat keresendő a szomszéd Battonyára, utjában előbbi baja ismétült, s bár másodizben is fölűdült, de szervezeteiben vissza maradt kórszűny miatt egészsége annyira ingadozott, hogy csak legszigorubbóvatosság mellett lön képes életét tovább föntartani.

A kórházi teendőket mind a mellett önföláldozó készség, s ernyedetlen buzgalommal vezette.

Ily emberies elvektől áthatva 1852. évben egy delejes gyógyintézetet is állított föl, mely vállalatát a közönség élénk részvétellel fogadta; delejző gyógykészületét a városligeti két kád fürdőbe is beillesztetvén, itt betegein szintén kedvező eredménnyel alkalmazta.

Élete végső évében ereje annyira hanyatlott, miszerint élő szóval nem értekezhetett, és betegeivel csak írásban közlé nézeteit, szintűgy adta azoknak mihez tartásul orvosi tanácsait is. Minden szorosb kimélet mellett fáradhatlan életének makacs vérköhögés vetett véget; hideg tetemei Julius 20-án 1856. az aradmegyei kórintézetből családja, orvostársai, s nagyszámú tisztelői gyász kísérete mélyen kifejezett bánataközben az aradi sírkertben örök nyugalomra tétettek.

Béke lengjen hamvai felett!

Közli: Szathmáry István Aradváros seborvosa.

Találkozott tekintélyes orvos, ki vegytani s gyógyászati szempontból tanulmányozván át a tárgyat, végül abban állapodott meg, hogy:

1. A könny által fémitett vas a gyomor nedvében csak igen kevéssel olvad könnyebben mint a reszelt por.
2. A könnyeli készítés bajos, s ha a készítmény nem kellő ügyességgel készült, legerősebb savban is oldhatlan.
3. A gyakorló orvos a reszelt porban olcsó, s mindig egyaránt jól készített, s állandó hatású anyagot talál.

Meg kell vallani, hogy e hiányok mind megvannak; legálább valószínű, hogy általánosan megtalálhatók a vaskészítmények legnagyobb részén; azonban a Quevenne készítményére e hiányokat fogni nem lehet; ő hosszas gyakorlat és számos kísérlet után tanulta, hogy az általa szerzett vas gyógyászati célnak megfelel; az ilyen vas egészen tiszta, nincs benne kén, mireny s egyéb vaskísérő ártalom, teljesen élenyment, s a gyomor nedvében könnyen oldik.

Remélni lehet, hogy e hatás s érdekes anyag, a birodalmi gyógyszerárban is helyet talál, s nemsokára az orvosi gyakorlatban, melyre annyira érdemes, szerepelni fog. Quevenne cukorborítékú labdac- és chokoládé-alakban is készítette, elsőből minden labdac 1 szemer vasat tartalmaz, a chokoládénak egy darabja 4 szemer.

Török József gyógyszerész.

HONI KÖNYVÉSZET.

Handbuch der Zahnheilkunde u. Zahnoperationslehre etc. mit 7 Tafeln von Friedrich Turnovszky Dr. der med. u. pr. Zahnarzt. Pest, gr. 8. Verlag von H. Geibel.

Az orvossebész tudomány egyik legparlagabb terén u. m. a fogászat — jelent meg a múlt évben Dr. Turnovszky műtői kézi tankönyve.

Ha a fogászatot tárgyaló műveket tekintjük, nem a szám, de a tartalomhiány tekintetében nevezem irodalmát parlagnak.

Sajnos valóban, hogy a jelesbek oly ritkán, vagy épen nem fognak tollat, s hogy épen a tudatlanoknak engedik át a tért képtelenségeik, s rendszer és értelem nélküli compilatiók föltalálására; ezt röviden megérintve szívesen üdvözljük a szerzőt, hogy művével a műtői fogászat barátinak vezérfonalat adott kezükbe.

Szerző célja volt 14 évi fogorvosi gyakorlatából merített tapasztalatait röviden és oktatólag közlem, adva a legjobb műszerek ábráit, s kellő használatuk mozzanatainak leírását.

Mielőtt azonban a műtői tanra áttérne, röviden megismerteti az olvasót a fogak alkotásával, a fogzással, a fogváltással, s mindkettőnek sor, és időrendével; a fogaknak szám, helyzet, irány, nagyság, s képleti rendellenességeivel, tanácsokkal szolgálván, miként kellessék, hol lehetséges a bajnak elejét venni, vagy a már jelenlévő bajon segíteni; adja továbbá az egészséges fogakat illető életrendi szabályokat.

Kifejti a fogkönek (odontolythos) (melyet ő borkőnek nevez) ártalmait s adja eltávolításának tüzetes leírását; érinti a

fog koronája- és gyökének romlását, kijelöli az alkalmas körüregre plombirozási javallatit, megbíralva a töm-anyagok célszerűségét, s megismertette a használatban leggyakoribbaknak különféleségét. Ezek után áttér a műtét-tanra, kijelöli a fogak alkatának megfelelő saját-eszközöket s tüzetesen közli a velők valóban szabályait, s a végrehajtás előnyeit.

Különös dicséretére válik szerzőnek, hogy a fölösleges, sőt gyakran veszélyes eszközöket egészen a feledés örvényébe dobta, ilyenek: a pellikán, átvető (Überwurf). Részemről ide igitatnám a kulcsot is, melyet egyébiránt a szerző kitűnő s nélkülözhetlen eszköznek nevez; de hát mit mondjanak akkor a fogászat ama jeles képviselői, kik a kulcsot a többi elavult eszközökkel már elvből rég száműzték s egész műszerszámukat 5 külön idomu fogóra, Lecluse emeltyűjére, Serrée csavarára, a kecske- és horog-körömré egyszerűsíték, s mit szóljanak ezeknek tanítványi és követői, kiknek a kulcs soha kezükben sem volt, s szükségét nem is érezték soha. Ismertetőnek több fogak vannak kezénél, hol a húzásban gyakorlott orvosok a meder pártázatát több fogakról lehasították; de ily példákra nincs is szükség, elég az, hogy az erősen ülő fogaknál leggyakrabban nagy inzúzdást, a fogsejt behorpasztását, s így nehezen gyógyuló tisztátlan sebet hágy maga után.

Ebbeli közbevetésemre csak a nélkülözhetlen szó jogosított föl, mert hogy szerző a kulccsal való bánásban útmutatást ad, az annyival inkább méltánylandó, minthogy ezen eszköz még ezek kezén forog, és sok időt fog igényelni míg a műtői fogászatból végképen száműzetik.

Mig a többi eszközökkel való bánást ismertető egészben helyesli, (különösen a II. III. Tábla) nem egyezhet azon modorba, melynek leírása a kecskeköröm kezelését tárgyalja, s nem is ajánlaná kezdő, sőt gyakorlottabb orvosnak is, hogy e leírás szerint valami ingatlan gyök eltávolítására vállalkoznék; nem akarom mondani ez által, hogy szerző gyakorlott keze ezen modor szerint az erősb gyökökkel is helyesen el ne bánték, mert a gyakorlat még nagyobb akadályokon is diadalma-kodik csak, hogy experimentálásra e modor a balkézzel intézett hypomochlion, kormány és fedezet hiányában praecarius és veszélyes. Szintoly nehéz a horog-körömmel való bánás, de szerfölött biztos; az előbbennek ügyetlen kezelője a nyelvet, nyelvvalatti mirigyet, a legrosszabb esetben a békaüteret sértheti meg, a másodikkal a takhártyáját sőt az arcot is is kiszakíthatja. A horogkörömnek ezen csak alig nélkülözhető eszköznek sem rajza, sem műtői bánásmódja nem adatik.

Végre áttér szerző a műtét utáni vérzésekre, közli megszüntetésük módjait és eszközeit; adja a műfogak ismertetését, s függetlenül szól az aether — nascosisról; miről egyébiránt a fogorvosok nagyobb száma a közönséget már jóformán leszoktatta. Érdekes adat a narcosis statistikájára nézve, hol a szerző mondja, hogy neki 10,000 elbódított egyén között ellenszerekre felette ritkán volt szüksége; szép szám, de aligha nem egy kis sajtóhibával kissé túlzott kerek szám.

Ismertető e művet minden műtőnek annál melegebben ajánlja, minthogy megvan győződve, hogy tökéletesb eszközök jobb rajzait egy fogászti önálló műben sem fogja találni.

X.

Heti kimutatás

a pestvárosi köz-kórházban 1857-iki Augustus 3—10-ig ápolbt betegekről.

	Felvétetett						Gyógyult						Meggalt						Visszamaradt					
	Beteg		Gyerm.		Elmek.		Beteg		Gyerm.		Elmek.		Beteg		Gyerm.		Elmek.		Beteg		Gyerm.		Elmek.	
	férf.	nők.	szülők.	fiu.	lány.	összeg.	férf.	nők.	szülők.	fiu.	lány.	összeg.	férf.	nők.	szülők.	fiu.	lány.	összeg.	férf.	nők.	szülők.	fiu.	lány.	összeg.
Augustus 3-án . . .	20	13	—	—	1	35	10	9	2	1	1	25	—	—	—	—	1	1	252	217	8	1	7	412
„ 4-kén . . .	16	7	2	1	—	28	12	9	—	—	—	21	—	—	—	—	1	1	256	215	10	2	7	518
„ 5-én . . .	10	10	1	2	—	25	11	7	1	—	1	21	1	1	—	—	—	3	254	217	10	4	6	519
„ 6-kén . . .	16	6	1	1	—	24	12	4	—	—	—	16	3	—	—	—	—	3	255	219	11	5	6	524
„ 7-kén . . .	8	9	1	—	1	19	7	3	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	256	225	12	5	7	533
„ 8 . . .	11	4	—	—	—	15	12	11	3	—	3	29	3	3	—	1	—	7	252	215	9	4	4	512
„ 9 . . .	13	3	3	—	1	20	14	—	—	—	—	14	3	—	—	—	—	3	248	218	12	4	5	515

A napi beteg létszám e héten is nőttön nőtt. — A folytonos magas fokú hőség következtébeni epés, csorvás és csúszhántalmak mellett a nagyobb számmal előfordult és súlyos lefolyású agy és tüdőlobok, meg vérhas, a közegézség-állapotot kedvezőtlenebbé tették; minthogy ez utóbbi kóralakok szaporább halálozást okoztak. Szerencsétlen esetek is szűnet nélkül, úgy szinte a rezgő is gyakrabban, és súlyosabb kóralakká fejlődve fordul elő.

VEGYES TUDÓSÍTÁSOK.

Pest. Az egyetemi tanárok nagy része a tanév fáradalmas munkálatainak bevégeztével, a szünidőt lelki és testi fölül-dülé-re használja. Sauer tanár B. Füreden mulat. Rupp tr. Schuh bécsi egyetemi tr. társaságában Schweizba utazik. Balassa tr. e hét végével szinte oda szándékozik. Csasz tr. csak jövő hóban távozik el tőlünk. Semmelweis tanárt csak el nem halasztható teendők tartóztatják még.

Egészségügyi tanácsos Dr. Riedl terve a Budán föllá-lítandó tébolydát illetőleg, felsőbb helyen jóvá hagyatott, s az építési esőd azonnal hirdettetni fog.

Dr. Rotureau, a francia kormány megbízásából mint hallottuk, a birodalom és honunk oly gyógyhelyeit keresi föl, melyenek hazájában nem találhatók. Dr. Tormay főorvosunk utasítása szerint már B. Füredet és Mehádiát megtekinté; legközelebb Szilácsra, s a trencsényi és pöstyényi fürdők érintésével Ischlbe, s onnan hazájába vissza szándékozik. Parádra idő szűke miatt nem rándulhatott.

Bécs. A cs. katoná-orvos-sebész József akadémiában jövő 1857¹/₈ tanévre új növendékek vétetnek föl. A kellőleg okmányolt folyamodványok legalább f. év September 1-ig a cs. orvos-sebész József-akadémia igazgatóságánál benyújtandók. Ugyanezen tanintézethez két jeles szakember, Dr. Pitha prágai tanár a gy. sebészet és Dr. Duchek heidelbergi tanár, a gy. belgyógyászat tanáraivá kinevezettek. — Dr. Fritsh udvari orvos második cs. testorvosnak előmozdítván, a meg-ürült ulv. orvosi állomást Dr. Jung h nyerte el. — A bécsi egyetem-beli kórtani vegyészeti műhely számára segédi állomás 400 pft. fizetéssel engedményeztetett. Jöjjön el a te országod hozzánk is!

Gyász-hir. Az öt évet szorgalommal leküzdött orvos növendék Hunyady Miklós M. Gyorokon f. évi Augustus 1. egy évi szenvedés után meghalálozott. Sit tibi terra levis!

PÁLYÁZATOK ORVOSI ÁLLOMÁSOKRA.

Az alsó magyarországi bányászat-erdőszet- és jószág-igazgatósági kerületben a cs. k. bányászat és erdőszeti főorvosi állomás Kőröcön megürült. Ez állomással következő jávalmak járnak: Rendes fizetés 450 pft.; 80 véka búza 30 krjával össz. 40 fr; 10) mázsa szén 24 krjával össz. 40 fr; a vágár és szénégető társaságtól (Häuer- und Köhler-Bruderslade) évenkénti tisztelt díj, 115 váltó frt; a pénzverdei társaságtól (Münzamt-Bruderslade) 50 fr. pp. évenkénti tisztelt díj mindaddig míg a társaság fizetéseit p. pénzben teheti. Kik ez állomást elnyerni ohajtják, az orvossebész tanulmányokból elméleti s gyakorlati képességükről, kiválólag orvos-sebész-tudori előléptetésükről, német és tót nyelvből jártasságukról, életkoruk, erkölcsi viseletük, valamint az igazgatósági kerületben rokonsági viszonyaikról törvényes bizonyítványokat, és illető folyamodványokat közvetlen hatóságuk útján f. 1857 évi Aug. 24-ig a selmeci cs. kir. bányász-erdősz. és józ. igazgatóságnak Selmecen nyújtásuk be. — Selmec. Jul. 7-kén 1857.

A szegszárdi és d.-földvári ideigl. kerületi orvosi állomások megürültek.

Azon orvostudorok, kik ezen állomások egyikét, mely-lyel évenként 300 pft. járandóság áll kapcsolatban, megnyerni kívánnák, rendesen ellátott sajátkezűleg írott folyamodványokat, melyekben magyar és német nyelvben írásbeli és beszédbeli jártasságuk is bebizonyítva legyen, f. évi sept. hó 15-ik napjáig a cs. k. megyei hatóságnak Szegszárdon nyújtásuk be.

Fogházi orvosi állomások:

Munkácsn a cs. k. fenyítő intézetnél (1000 fr. fiz.) és Lepoglavan Horváthországban (400 fr. fiz.) Pályázhatnak orvos és sebész tudorok.

A kellőleg okmányozott folyamodványok Augustus hó végéig az illető cs. kir. helytartóságnak benyújtandók.

Figyelmeztetés!

Lapunk 2-ik és 3-ik száma elfogyván azon t. c. előfizetőinknek kik később jelentkeztek, teljes számú példányokkal rögtön nem szolgálhatunk; de minthogy a kiadó az ügy s az érdekeltek iránti tekintetből a hiányzó számokat újból nyomtatni szándékozik, azokat annak idején pótolni fogjuk. — Együttal fölhevjuk azon t. orvos és gyógyszerész urakat, kik nemzeti szakirodalmunk s az orvosi tudomány honunkbeli művelődése iránt részvételt viseltek és az Orvosi Hetilapot járattatni szándékoznak, sziveskedjenek megrendeléseiket minél előbb tenni, hogy halogatásuk által vagy ők, vagy a vállalat könnyen elkerülhető kárt szenvedjen.

A cím megváltoztatását illető több rendbeli föl-szólításra, a kiadó a t. c. előfizető és különösen az előfizető-

gyűjtő urakat arra figyelmeztetni bítorokodik, hogy ő a címsza-lagok nyomtatásánál, minden tévedés és kellemetlenség elkerü-lése végett, magát szorosán a beküldött hol egyszerű, hol tel-jesb szerkezethez tartotta, remélvén hogy ekép az érdekeltek kedvében legjobban fog eljárni.

A netalán elmaradt, vagy elmaradandó számokat szives-kedjenek t. olvasóink mindenekelőtt és haladék nélkül az utolsó posta hivatalnál sürgetni, minthogy a szét-küldés a kiadó részéről lehető legnagyobb pontosággal kezel-tetik. — A reklamatiókat tartalmazó nyit leveleket a cs. k. pos-ta hivatalok ingyen küldik el.

Előfizetési ára: Dec. végig helyben 4 fr. 40 kr.
v ideken 5 fr. 20 kr. pp. A lapot illető közlemények s
Hirdetések közöltetnek soronként 5 p. krért.

Megjelenik minden csütörtökön.
Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szer-
kesztőnél újtér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-
utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. Markusovszki L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

Müller Emil,

kiadó-könyvnyomdász.

Tartalom: Élettani gyógyszerkísérletekről. Dr. Eckstein Frigyes. — Nagel E. tr. sebési kórodája Kolozsvárott. Idült fölkarficam. Közli Bartha J. tanársegéd. — Töredékek a budai magán örüldéből. Közli Dr. L y a c h o v i c s János intézeti segédorvos. — Gyógy-
szertani közlemények. Az osztrák gyógyszerterát illetőleg. — Apróbb lapszemelvények. — Dr. Tormay K. Pestváros ig. főorv.
1857. Julius havi meteorológiai és egészségügyi jelentéséből. — Pályázat orv. állom. — Hetikimutatás a pestvárosi közkórház betegeiről.
Tárca: Orvos-statisztikai tanulmányok. Dr. Tormay K. Folyt. — Utí vázlatok. I. Boroszló. Middelдорpf galvanó-caustikai sebési műtétei.
Dr. Batizfalvi Samu.

ÉLETTANI GYÓGYSZER-KISÉRLETEKRŐL,

kivált ezek szükségéről és módjáról.

Dr. Eckstein Frigyes, gyakorló orvos Pesten.

Folytatás.

Élettani gyógyszer-kísérletek szükségessége.

a. Eddig csak empirice alkalmazott gyógyszerekre vonatkozólag.

Az empiriai iskola azt állítja: hogy a gyógyszerek gyógytani (therapeutisch) alkalmazása s a gyógytani hatás-módnak ezáltal nyert ismerete, a gyakorlati orvosnak elégségesek.

E helyt nem hallgathatom el meggyőződésemet, hogy a magukat a beteg emberiség szolgálatának széles e földön szentelő férfiak között találkoznak még többen, kiknél az észszerű és az empiriai gyógyművészet fogalma még nem jutott teljes tisztaságra. Midőn mi mindkét fogalmat itt rövideden fejtegetni fogjuk, úgy vélekedünk, hogy ezáltal az empiriai iskola főnebbi állítását lehető legjobban fogjuk megcáfolni.

Az észszerű gyógyművészet kiegészítő (complementaris) tudományait, az élettant, a kórtant s a gyógyszerterant t. i. mint eszközeit a betegágnál tökéletesen és egyaránylag értékesíteni képes; e művészetnél ama tudományok a betegágnál egymást kölcsönösen fölvilágosítják s támogatják. E tudományok egyenkinti egyoldalú alkalmazása, egyoldalú s tehát hiányos gyógyművészetet, vagy inkább gyógyiskolát idéz elő.

Az empiriai orvosi művészet egyike ezen egyoldalú iskoláknak, hol a kórtan egyáltalán nem támogat-

tatik az életet s élettani gyógyszerhatások ismerete által, hol a kórkép önálló lényegtan (ontologia) gyanánt terjesztetik elő, és a történetesen hasonló kórképeknél hasznosoknak találtatott gyógyszerek továbbá is alkalmaztatnak a nélkül, hogy élettani hatásuk módja ismertetné; hol tehát ugyanazon gyógyszer alkalmazása hasonló ontológiáknál kirekesztőleg az emlékező tehetség sugallatából történik.

Ha az empiriai gyógyművészetet, — annyi orvosok legnagyobb büszkeségét, — egyoldolu iskolák categoriájába sorozom, senki se vádoljon háladatlanságról; mert meg kell vallanom, hogy ennél is találkozunk időről időre egyes törekvésekkel az észszerű művészethez átmehetésre, és az észszerű gyógyművészetnek még nem igen kifejlődött állapotánál fogva még mindig kénytelenek vagyunk segélyért hozzá folyamodni. De mind a mellett nem szabad azt törekvéseink végcélja gyanánt tekinteni, tehát az út közepén megállapodni, miután kötelességünk magasabb; mert tökéletesebb cél, az észszerű gyógyművészet elérésére törekedni.

Még kevésbé értékesek azon egyoldalú gyógyiskolák, mint p. o. amaz élettani iskola, mely a kórokat al-tételesen a szószékről megmagyarázni törekszik, s a gyógyszerhatások élettani s gyógyászati ismeretével adós marad; — vagy amazok, hol egyedül a gyógyszerhatások durva vizsgálása, a többi tudományok elhanyagolásával, képezi az orvosok törekvéseit, s most és hajdan mindenféle nyegleségek tetemes forrása volt.

Mi már az empiriai iskolának főnebb idézett állítását illeti, valóban senki sem kételkedhetik a beteg-ágnál gyógyászati-kísérletek legnagyobb fontosságáról. De hogy a

TÁRCA.

Orvos-statisztikai tanulmányok.

Dr. Tormay Károly, Pestváros igazgató főorvosától.

Népességi mozgalom Budapesten 1854/5.

(Folytatás.)

Ikrek és hármasok.

Az ikrek és hármasok száma is tökélyetlenül van kimutatva.

1854-ben Budapesten összesen 106 többes születés volt, melyek közül 104 kettős és 2 hármas. Előszülöttekkel volt 102 és csak 4 volt holt gyermekekkel.

Tehát 75 egyszerű születésre esett 1 többes, holott 1851.

Kassán már	16	Debrecenben	40
Sopronban	27	N. Szebenben	53
Pozsonban	40	N. Váradon	55r.

A külföldet illetőleg 24 évi időköz alatt középszámmal 1 többes születés esett:

Svédhonban	70	Belgiumban	82 7
Szászországban	80	Poroszthonban	89re.

A vegyes ikerpárok mindenütt leggyakoribbak.

Házassági szaporaság.

A házassági szaporaságot még csak megközelítőleg sem lehet a két városra nézve meghatározni; minthogy sem a főnálló házasságok, sem pedig az előirt mintában az előszülöttek száma nincs följegyezve.

Több évi tapasztalat folytán kitünik, hogy 100 kötött há-

gyógyászati kísérletek egyes-egyedül elégtelenek a gyógyszer-hatások pontos megismerését eszközölni, hogy tehát ezen csak empiriai út egyoldalú s célhoz nem vezet, azt következő okok fogják hebizonyítani:

1) A gyógyászati gyógyhatások szigorú és biztos megismerését nagymértékben akadályozza a kétségbe vonhatatlan tény, hogy a betegek többsége orvos hozzájárulása nélkül is meggyógyul. Mennyi beteg gyógyul meg naponkint, ki semmi gyógyszert sem használt? Mennyi beteg gyógyul meg, habár csak lassanként, nem teljesen javallott orvosságok használata közben? Sőt mi több, ellenjavalt, tehát kártékony gyógyszerek által orvosoltatott betegek is visszanyerik néha egészségüket. Ezek fontos, de fájdalom, még nem eléggé méltatott tények. Egyike azon számos következtetéseknek, melyeket e tényből kivonhatni, kétségkívül eme tagadhatlan: hogy a gyógyszereknek nem ritkán olyas gyógyászati hatások tulajdonítatnak, melyekkel nem bírnak.

2) Vannak gyógyszerek, melyek hatásmódja gyógyászati úton eddiglen csak tökéletlenül, tehát helytelenül magyaráztatt meg; még pedig olyas gyógyszerek, melyek emberi emlékezet óta a legszokottabbakhoz tartoznak. Ide való p. o. a mákony. Nem akarom a lefolyt századok különféle vitáit újból fölidézni, melyek p. o. *opium me hercle non sedat* sat.; csak azt akarom röviden előtűntetni, mit a két legújabb gyógyszer-tan a mákonynak görcselleni hatásáról állít. Azalatt míg Schömann a mákonynak az önkényes izmok görcsei elleni hatását kiválólag magasztalta, Clarus azt mondja a mákonyféléről, hogy görcsöknel koránsem bírnak igen ajánlatos hatással. Eféle ellenmondások gyógyszer-tani munkákban igen gyakoriak, s onnan származnak, hogy csak betegágnál gyűjtött tapasztalatok, és nem egyszersmind élettani gyógyszer-kísérletek eredményei is vétetnek tekintetbe. A mákony élettani gyógyszer-kísérlete arra oktat minket, hogy az embernél az önkényes mozgalmi idegekre s idegközpontokra egyáltalában nem hat közvetlenül, s hogy az ezen rendben mákony által eszközölt s elhíresztelt ritkább gyógyhatások visszahajlasi (reflectált) úton eszközöltettek. — Schömann tökéletesen megven győződve a mákony jó hatásáról neuralgiáknál, miért is valamennyi ismeretes zsába (neuralgia) ellen a mákony használatát ajánlja; holott Clarus, e tekintetben következőleg nyilatkozik: „Neuralgiáknál a mákonyfélék a sisakfünek (aconitum) elaychlorürnak sat, mögötte állanak, csak annyiban hatnak, mennyiben álmat okoznak. A fájdalom, habár mulékony enyhülés is következik, rendszerint még élesebbé válik utána. Csak a mákony- és sisakfü-élettani hatásának ismerete magyaráz-

hatja meg nekünk ezen ellenmondásokat, egyszersmind megfejteti azon sivár eszmezavart, mely abban állott, hogy a gyógyászati mákonyhatás következtében aunk csak az agyrai kábító hatása volt ismeretes, s hogy a környi, érzési idegekre való eredeti hatásáról minden fogalom hiányzott. Ezen élettani gyógyszerhatások tudomásához csak az illető kísérletek által juthatunk, melyek azt tanúsítják, hogy a sisakfü egészséges embernél több környi érzési idegre bir hatással, mint a mákony; s ennél fogva azon kóros idegtáplálkozásból származó fájdalmakat gyakrabban képes elhárítani, mint emez.

3) Vannak gyógyszerek, melyek hatásmódja gyógyászati úton eddiglen még semmiképen sem magyaráztattott meg; p. o. kinadék, mireny, ezüst sat. gyógyászati hatása. E gyógyszerek még meg nem magyarázott hatás-nemének oka i, az ide vonatkozó kórtani vizsgálatok tökéletlenségén kívül ezen gyógyszerek eddiglen elhanyagolt élettani kísérletei, s ennél fogva élettani hatásmódjuk nem ismerése; — ezen nemismerés következményei pedig zagyva fogalmak e szerek javalatairól s ellenjavalatairól; minél fogva az orvosok szomorú vélemény különbsége választásuknál ugyanazon kóresetben, — tények, melyek, fájdalom, mindig elhanyagolt álláspontot jelölnek valamely művészet fejlődésében s melyek leginkább képesek megmagyarázni a laikus világban általán elterjedt és nem épen jogosítlan félelmet gyógyszerek ellenében. Ez okból az orvosok ezen gyógyszerek hatásaival nem lévén eléggé ismeretesek, kénytelenek az emlékező tehetség elégtelen segélyére, s a jelen s valamely korábbi kóreset fölületes hasonlatosságának könnyen hinárba vezető csillamára támaszkodni; holott olyas gyógyszereknél, melyeknek élettani hatásmódja eléggé tudva van, az orvos tisztán állítja a javalatok s ellenjavalatok biztos parancsát; ennél fogva ama gyógyszereket nyugalmas biztossággal alkalmazza.

Az eddig idézett adatokból világos, hogy a gyógyszerek egyszerű nyújtása által betegágnál, még a legszorgalmasabb figyelmeztetés mellett sem juthatunk gyógyászati hatásmódjuk tökéletes ismeretéhez; — világos továbbá szintűgy, hogy az élettani gyógyszerhatások ismerete az imént említett nehézségeket elhárítani képes. Ha tehát a gyógyszerek élettani hatásmódjának ismerete azok gyógyászati hatásait megmagyarázhatja, ennél fogva csatlhatlan javalatok s ellenjavalatok föllállításánál azoknak továbbbi alkalmazására legnagyobb befolyással van; szükség-telen volna még több szót vesztegetni az élettani gyógyszer-kísérletek szüksége s gyakorlatilag hasznosságáról. Legújabb időben csakugyan elismertett ezen szükséges-

zasság után a rómaikatholikusoknál 65
protestansoknál . . . 75
zsidóknál . . . 94
mindjárt első évben termékeny.

c) Halandóság.

A testi jólét erkölcsös viselet és szellemi belátás az élet főfenntartói gyanánt tekintendők lévén; a különféle halandósági viszonyok összehasonlítása minden esetre bizonyos feszpon-tot nyújt azon vélemények megítélésére.

Megholtak.

1854. évben Budapesten 11,054 ezen összegből esik
Pestre . . . 8092
Budára . . . 2962, mely mindkét városban szokatlan

magasságu volt az ez évben dühöngött cholerajárvány miatt; mert 1854. Pesten a megholtak száma csak 4804-re ment, úgy hogy rendes évben az összes népességnek csak 4,4%, 1854-ben pedig 7,3% százaléka halt meg.

(Folyt. köv.)

UTI VÁZLATOK.

I.

Boroszló, Aug. 8. 1857.

Tisztelt szerkesztő úr! Boroszló számos és jótékony intézetei közt, legnagyobb hatást gyakorol rám Middel-dorpf egyetemi tanár sebészi kórodája. Nem mondhatnám azonban, hogy épen a kóresetek ujdonsága, vagy ritka volta lepott volna meg oly nagy mérvben; mint inkább ama saját-

ség, s alig találhatni újabb jobb gyógyszerhatások között egyetlen egyet, melyben az élettani gyógyszerhatások számára külön, de egyszersmind igen hézagos rovat nem volna. Már pedig e hézagok betöltése élettani gyógyszer-kísérletek nélkül lehetetlen; mindazáltal nem találkozunk ama munkákban fölhívással olyanok végrehajtására. — Valóban, majd megfoghatlan tudományos lanyhaság!

Már pedig munkás férfiaknál kell, hogy oka legyen e tétlenségnek. E látszatos okok alkalmasint következők lesznek:

1) A már többször idézett tény, hogy a leghatalmasabb gyógyszerek tetemes száma semmiféle föltűnő körjelenségeket sem idéz elő az egészséges emberben. Nem lévén tehát a gyógyszerek, mint vérszerek, hatása s kísérletmódja közelebből ismeretes, és ennél fogva ezen látszatos tétlenség félreismertetvén, az illetők a fürdővízzel együtt a gyermeket is kiöntötték, s minden további élettani gyógyszer-kísérletet elmulasztottak.

2) Élettani gyógyszer-kísérletek által nyertettek ugyan különféle kórképek, de ezek élettani értékesítéséhez hiányzott a belátás; miért is holt kincs gyanánt fekvő maradtak, egyszersmind kártékony tétlenségnek engedték magukat az orvosok. Reméljük azonban, hogy dús jövőben ezen a tudatlanság és tétlenség által okozott kárt gazdagon fogja kipótolni.

A gyógyszerkísérletek által fáradalmasan kivívott tények csakugyan holt kincs maradtak nagyból; mert nem voltunk képesek őket annak módja szerint értékesíteni. Valamint eddigelé nem tudtuk közelebből: mit kellessék a gyógyszerektől különmódú élettani kísérleteik által várni (miért is ebeli tudatlanságunkban majdnem minden élettani gyógyszerkísérlettel fölhagytunk,) szintoly ingadozó fogalmat nyertünk szükségképen e kísérletek eredményeinek élettani értékesítésére nézve. Minthogy e rövid értékezésben főleg az egyszerű élettani orvossági kísérletekről, idegszerek számára t. i. lesz szó, ennél fogva itt csak röviden akarjuk élettani értékesítéseikről véleményünket nyilvánítani. Egészséges egyénekben tett minden élettani gyógyszerkísérlet után, az illető kísérlet által mindenik kísérőnél előidézett kóros tüneteket lajstromszerűleg (tabellariter) kell följegyezni; még pedig olyas rovatokban, melyek jelentékesebb idegek s idegközpontok működéseinek megfelelnek. E lajstromszerű alakok tetemesen könnyebbitik élettani értékesítésüket, mely abban áll: hogy a gyógyszerek által egészségeseknél előidézt kórképek azon ideggócokra vonatkoztatnak, melyek kóros elhangolása csak egymaga képes olyas kórképeket előidézni, s mely gyógyszerek épen ez oknál fogva hivatvák azok

valóságos megbetegedését gyógyítani; vagy jellemzőbb szavakkal: hogy olyas gyógyszer, mely egészséges idegek s idegközpontok táplálkozását kiválólóg megmásítani képes, ezen idegek s idegközpontok önmaguktól fölmerülő kórságait is bírja meggyógyítani. Kiviláglik innen, hogy e cél elérésére az illető élettani működések legszigorubb ismerete szükséges, más részről pedig lehető legnagyobb óvatosság kívántatik, mely által lehetséges egyszersmind kártékony csalódások elkerültethessenek. Ehez képest az élettani gyógykísérletek által előidézt kórtünetek élettani értékesítése élettanilag kiképzett gyakorló orvosok választmányára által fog legcélrányosabban eszközöltetni, kiknek egyszersmind kötelességük kijelölni: milyen valóságos kóralakoknak felelnek meg leginkább ezen megkísérlett gyógyszerek, élettani hatásuknál fogva, gyógyító tehetség szempontjából?

Folyt. köv.

NAGEL TAN. SEB. KÓRODÁJA KOLOZSVÁROTT.

Nagel E. tanár vezérlete mellett közli Bartha J. tanársegéd.

V.

Fülkarficam, két hó múlva tétetve helyre.

J. M. 40 éves, erős testalkatu cigányné, kórodánkba történt fölvétele előtt két hóval, botlasközben jobb vállára esett, és mint fölkelte, ezen tagját nem bírta; orvoshoz fé. Feb. 22. nem folyamodott; hanem azon két hó alatt a köznépnél nagyon is divatozó kenéseket használt; de minthogy ezek mi javulást sem idéztek elő, kórodánkba vétette föl magát; midőn a jobb vállizület lapossága, a vállcsúcs kiálló élessége, a hollornyujtvány alatt egy gömbölyű kemény test —, a hónaljredő és kulcsont közti távolságnak a tulsónál jóval nagyobb volta, a jobb karnak a mellkashoz sem cselekvő, sem szenvedő fektethetősége,*) többi mozgásainak is legnagyobb korlátoltsága eléggé bizonyították a fülkarficam mellé történt ficamát.

Hasonló idült ficamoknál kórodánkban, a sok helyen szokásban lévő, huzamos ideig folytatott előkészítés, mint füröztetés, kenetetés, mozgatások sat. azért nem használtatnak, minthogy azok a rostos összenövések ellen teljességgel mit sem használnak; az izmok ellankasztására pedig leghatósabb szer a halvhangyal. Ilyenmü idült ficamok helyretétele nálunk két mozanatból áll; első a rostos álképletek óvatosan

*) E körjel különösen a mellfelé történt karficamnál oly jellegző, hogy a többi körjeleket nélkülözhetőkké is tehetné, és a kórimét oly külsőrelemből támadt bajokkal szemben, melyek szinte váll-lelapulással és kar tehetlenséggel járnak, egyedül maga is biztosíthatná. — Egy másik — a sebészeti tankönyvekben hasonlóan elhanyagolt körjel, a hónaljredő és kulcsont közti távolság, mely különösen a lobos dag elszéledése után szolgál becses körjelül. — Mellfelé történt ficamoknál azon Pitha tr. által fölhozott kórtünet, mely a lapcsontnak mellkasrőli fölemelkedésében állana, sem ebben, sem más ily esetekben kórodánkban nem észleltetett.

szzerű gyógyeszköz, mely a nevezett kórodának jó hírét, messze hordja túl Poroszhon határait.

Ezen hatályos gyógyerő, a galvánfolyam által létrehozott izzó-hő alkalmazása, a műtő sebészeten. Ez azon gyógyerő, mely meglepő hatásával újabb tért nyitott a gyakorlati sebészetnek, fényes eredmények előmutatására.

Az érintett galvánert, Middeldorpf alkalmazta először rendszeresen és nagy kiterjedésben a sebészeti gyakorlatban. Célszerű új műszereket talált föl, melyek segélyével az említett erő, különféle kóros eseteknél szükség és körülmény szerint módosítva — alkalmazható.

A galvanismus által létrehozott izzó-hő fölhasználását a műtő sebészeten, Middeldorpf „Galvanocaustika“-ának nevezi.

Midőn Boroszlóba érkeztem, a kórodai előadások még ja-

vában folytak. De a legnagyobb örömemre szolgált ama kedvező körülmény, hogy a sebészeti kórodában épen több beteg feködt, kik galvánhő által eszközözendő műtetre voltak kijelölve.

A mint a kóroda jeles főnöke megértette, hogy a galvanocaustika gyakorlati alkalmazását igen ohajtanám látni, legnagyobb készséggel azonnal rendelkezett tőn, hogy szereltesék föl a batteria, s a kijelölt betegek ma (Aug. 6-kán) fognak műtét alá vétetni.

Az én kíváncsiságom és tudvágyam legmagasabb fokra hágott.

A pompás amphitheatrumszerű műtő-terembe lépve, a hallgatóság a körbefutó emeletes padokon foglalt helyet.

A derék tanár igen értelmes és szabatos nyelven értekezett a műtő-asztalon félfekvő helyzetet nyert beteg baja, s azon gyógyeszköz (galvanocaustika) fölött, melyet nála alkalmazandó lesz.

erős szakos elszaggyatása; második, a helyre tétel maga; ez utóbbi a Lamothe által gyakorlatba hozott modorral némileg rokon; de attól némely dolgokban lényegesen különbözik, mint alább a részletezésnél kitűnend. — Végre megjegyzendő: hogy kórodánkban e végre nyújtógépek nem használtak, és a helyzetétel, ágyban, a beteg vizirányos helyzetében teljesítették.

Betegünk halvhangyallal az izmok tökéletes ellankadásig kábítottán, egy könyök fölé alkalmazott csatos szíj által a karnak csekély távítása (abductio) mellett megkezdett a nyújtás, tr. úr pedig, míg balkézével a vállcsúcs élét a nyújtással ellenkező irányban igyekezett rögzíteni, addig jobbajával egész kart tengelye körül forgatta; mely alkalommal ropogás és szakadás hallatszott, az egész kar mozgékonyasága növekedésével; most a nyújtás olyformán folytatott, hogy a nyújtó segéd az erő kifejtést és távítást fokként növelve, félkörben vitték a kart a fej felé, mely alatt a műtő is folytonosan változtatta a lapoc rögpontját, míg végre ezt a lapoc tövisére vitte át.

A helyzetétel utolsó szakában a kar $1\frac{1}{2}$ hüvelyk átmérőű fahengeren át melfelé vitetve, befelé fordított, és a könyök annyira fölemeltetett, hogy a beteg tenyere, egészséges válsúcsára helyeztetett; e percben a kar feje az izgódrt roppanás nélkül foglalta vissza.

Ezután az egész kar bepóltatott, a hónaljba egy hengeres nyomfolt helyezettén, az egész karnak oly helyzet adatott (részt a balváltól melfelé, jobb könyök alá és hátfelé ismét a bal vállhoz, — részt a könyököt törzshöz szorító körbe vezetett póllával) mint a helyzetétel pillanatában volt, s rá jeges borongatások rendeltettek.

A helyzetételt követő 3 napon közepes helyi lobos visszataszások jelentek meg; de a folytonos jeges borongatások alatt rendre eltűntek, s Február 28-án a műtött hazabocsátott.

Mult Jul. 15-én ismét bemutatta karját, — melyet azóta folytonosan használt, — és az, kivéve tengelye körül forgatási csekély korlátoltságát,* minden irányban szabadon mozogható, és dolgai végzésére elég erősnek találtatott.

Folyt. köv.

TÖREDEKEK A BUDAI MAGÁN ÖRÜLDEBŐL.

Közli Dr. Lyachovics János intézeti segédorvos.

Tisztelt szerkesztő ur! Becses lapját, mint a „honi orvosi rend bizomány” tárát szívből üdvözlve! Örömmel veszek alkalmat igénytelen közleménnyel járulni annak sokoldalúságához; hogy benne tudományunk minden szaka lehetően képviselve legyen; eszméink minden irányban a nyilván útján cse-reviszonyba jöjjenek, s szellemi mozgalmunk életre segítsen oly elemeket, melyek a kezdeményezés szerény bölcsőjében erre epedve várnak.

Mielőtt egy kórtörténetet közölnék, célszerűnek hiszem az

* Kórodánkban tett tapasztalatok szerint minden idült vállíscam helyzetétele után szokott kisebb-nagyobb fokú tengely körüli forgatási korlátoltság maradni.

Az elővett betegek egyike körülbelül 24 éves halvány nőszemély volt. Nyelve jobboldalát mintegy ezüsthuzas terjedelmű, egyenetlen fölületű, sárgás-barnás sűrű váladékokkal borított, repedezett karimájú, gyakran vérző, fájdalmas rákfekély foglalta el, mely veszélyes és gyors terjedésén kívül, a betegnek még evését és ivását is keservessé tette, s beszédközben nagy akadályára szolgált.

A fölszerelt batteria, mely Grove-féle elemekből van alkotva, a műtőasztal mellé, két egymáshoz illesztett székre helyeztetett.

A segédke kellő fölállítása után, a kiöltött nyelvet a Mauseux-féle fogóval rögzítették.

Mire a műtő nagyobb sebési tűvel, mintegy tíz hüvelyknyi hosszú, de vékony éreny-(platina) sodronyt vezetett a főn érintett fekély mögé, a nyelv egész állományát keresztül. Ezen sodronyt galvanocautikus metsz-kacs (Galvanocautische Schneideschlinge) névvel jelölte meg.

elmebántalmak átnézetét főleg azon indokból adni, hogy némely ide vonatkozó szavakat, melyeket a nép ajka évek hoszu során át számunkra megőrzött, a tudomány szervező, rendszerítő hatalmával érvényes méltóságra emelje. — Itt sincs okunk nyelvünk ellen panaszkodni; itt is elmondhatjuk Révaival: „nihil deest linguae nostrae, nos illi defuimus, nos illi desumus.” Pro-lus. I. p. 11. — De midőn a rendszerítés, illetőleg név-rendszerítés kísérletével föllépek, azt épen nem állítom dönthetlen ere-űnek, azért okszerű javítást minden lelkes ügyfelemtől legőszin-tőbb köszönettel veendek.

Az elmekórokat sokan lélek bántalmaknak (Psychopathiae) nevezik; azonban ez elnevezést bölcsészetiileg igazolni nem lehet; miután e tan elvei szerint a lélek, mint egyszerű lény (ens simplex) romlásnak alávetve nem lehet, s beteg nyilatkozata inkább eszközének az agynak, és a duc-rendszernek, melyre nyilvánulásaiban szorul, s mely által magát küölheti, tulajdo-nítandó.

Nézetem szerint az agy minden kis rostja egy-egy gondol-lattal, vágygyal sat. van megbizva, mert „natura nihil molitur frustra.” — Pedig az agy nagyrésze csak fölösleg volna, ha a lélek nélküle is nyilatkozhatnék a mi jelenlegi tér- idő- s min-dennemű viszonyainknak megfelelőleg. — De más részt, ha a lélek a látásra a lát- a hallásra a hall- az érzésre az érzési idegekre stb. szorul; hasonkövetkeztetés (analogia) útján miért ne vehetnők föl, hogy gondolkozásra, vágyra stb. szinte erre alkalmas eszközzel él? Ismereteink egész összegéhez csupán külérzékeink útján jutunk el, úgy, hogy a régi bölcselők szükség-től kényszerítve állíták föl e mondatot: „nihil est in intel-lectu quod non antea fuerat in sensu.” — A mit Leibnitz egy hozzá tétellel: „nisi ipse intellectus” módosított. Hogy pedig midőn szemünkkel látunk, nem a szem maga érez, hanem általa a lélek, nem épen nehéz fölfogni; — és így, ha a szem-baj akadályozta a kültárgyak lélek elébe jutását, azért a lélek, habár valaminek hiányában van, még sem szenved; ugyan ez áll a többi érzékekről is. Továbbá valamint egy tisztán mozgató ideg bántalma görcsös rohamot képes eredményezni minden fájdalom nélkül, teszem Vitus táncánál, úgy lehetne magyarázni a legtöbb elmekóros fájdalommentességét, miután nem az érző része van az agynak bántalmazva, hanem teszem az ítélő; — avagy a fájdalom egy sajátos nemét a busongónál (melan-cholicus), miután egy ilyen érzelmeket kezelő része van a kö-zépponti, vagy a környi idegrendszernek (systema nerveum pe-riphericum) megtámadva. Ez a tantalusi kín különbözik ugyan az érző-ideg fájdalmától, de hiszen az utolsó elemzésben az ér-zőideg fájdalma is csak lelki érzés, bizonyos helyre szorítva. És így ez utóbbit is lelki bajnak kellene nevezni, mit józanul senki sem tesz.

En úgy fogom föl a lélek állását az agyhoz, hasonlatké-pen legyen megemlítve; miként áll a műjeles (virtuoz) egy szerkezet, vagy hangszer irányában, ha ő akkor is, midőn ez el-romlott, másnak hiányában kénytelen rajta játszani. A hang-szer bírja a hangot, e hang azonban dallamra csak az érintő ujjakra kél; s ha a hangszer rosz, a művészet legnagyobb tö-kélye is elveszti rajta diadalát, a nélkül hogy képességét ta-gadni lehetne.

Erre, a sebési tű eltávolítottán, az egyenlő hosszúra vont érenysodronynak végei, az úgynevezett s e célra sajátlag készült kacs fűző kettős csővébe vonattak, melynek isolált csontfogantyúját a műtő marokra fogván, az eszköz a batteria polusaival hozatott összeköttetésbe. Alig telt bele egy jó perc, a gonoszindulatu álképlet, — a rögtön izzóvá lett metszőkacs lassu vonogatása által a fekély körül, — ki volt az ép részekből kanyarítva a nélkül, hogy a beteg élénkebb fájdalomnak jeleit küölte volna, vagy hogy a vérdús szervből három-négy csöpp vérnél több mutatkozott légyen.

Nagyon meglepő, hogy oly vékony érc-sodrony, midőn metsző-kés gyanánt működik: azon pillanatban egyszersmind, leghatályosabb vérzés-csillapító szerként szerepel.

A második műtét mintegy másfél éves piros-pozsgás fi-úcskára vonatkozott; kinek farcsik táján 2 és $\frac{1}{2}$ hüvelyk ho-

Mi magyarok e bántalmakat nézetem szerint elég szérenesen: elmekóroknak nevezzük régtől fogva; az elme elmélkedés az agynak működése a lélek segélyével, és épen ez a működés másul meg a betegség alatt. Újabb időben az elmekórógyógyászok legnevezetesebb egyike Guislain a belga, phrenopathiaknak nevezi, s azon értelemben miként ő értelmezi, ez a mi elnevezésünkkel szinte egy.

Nem mellőzhetem itt megemlíteni, hogy van egy párt, mely Vogel vezénylete alatt sok angol orvos kíséretében azt állítja, miként az agy ép úgy választja el a gondolatot, mint a vese a huygot. — E nézet a léleklét elmélete megdöntésére hajol. — Voltaire ezen kérdésével: mikor költözik a lélek a testbe? nagy zavarba ejti a gondolkozót, mert ha jelölnénk is ki bizonyos időpontot, akkor azt lehetne állítani, hogy a lélek már előbb létezett; hol volt hát addig? vagy mikor, és honnét került elő? E kérdésekre nem lehet felelni; s épen ezért nevezett bölcsész a lélek létét tagadta. Azonban, ha azt akarnók tudni, vagy kérdeni, mikor kezdődik az élet? erre sincs feleletünk, különösen ha a magbarcsákra (spermatozoa) vagyunk figyelemmel; — azért mégsem következik hogy nem élünk.

De hát van é elegendően alapos okunk fölvenni a lélek létét? s mi az mi bennünket feljogosít? részemről azt hinném, hogy minden gyarlóságunk mellett is szabad önelhatározásunk leginkább az, mely minden lehető gépezet fogalmával egyenes ellentétben áll; különben ugyanis mindennek a gépezet értelmében kellene szükségképen történni. Akor nem léteznék többé erkölcsi világ, megszűnnék a beszámítás, nem lehetne többé törvény, nem számíthatnánk polgári biztosságra; mert e nézet szerint mindenki úgy cselekednék, és pedig szükségképen jól, rosszul, mint azt gépezete magával hozza. Ily értelemben nyilatkozik Solbrig, Spielman munkájának szelleműsítésze egy berlini folyóiratban. Damerow, Flemming, és Roller, Zeitschrift für Psychatrie 1857, 2. Heft.

De hagyjuk el a bölcselkedést; — ily kérdésekre mint tesztem: mi a lélek? vagy mi az élet? és számtalanra nem születtek még meg az óriási gondolatok; ámbár Balbi földirata nyomán 1200 millió ember gondolkozik e föld tekén; még pedig nem kevés idő óta. — Kant a nagy bölcsész legnagyobb érdeme, és a többi bölcsők fölötti túlsúlya az, hogy ő mondta ki a tételt, miként „azt fölfogni, a mivel felfogunk lehetlen.“ — És ez a bölcséletnek ezen irányban végső gondolata, melynek (és pedig ily alakban kimondva) alapossága, s nem nehéz értelme oly nagyszerű, hogy csupán ezen tételért büszke önértéssel mondhatjuk a nagy férfira azt, mi a Newton sírjelen áll: „Gratuletur genus humanum talem habuisse virum.“

Pinel Esquirol, Prichard, Brown Sequard, Heinroth, Grisinger, és számtalan elmekórógyógyász azon reményben élt, hogy ha már a gondolat nem is hágy nyomot maga után, majd talán a fölzaklatott ész, kedély, vagy akarat betegségében fog kórterménye által utba igazítani a közelebb-férhetéshez; ez azonban végtelen szorgalom s legfárasztóbb és szorgosabb fürkészésnek sem sikerült eddig. Azonban ebbeli reményünket nem ejtjük el, miután fürkészeti eszközeink tökélyesbülést, és szaporodást engednek. A vegytan, s különösen a kórvegy-

tan (Pathochemia) előhaladhat, és halad is. — Nem keveset várhatunk a göröcsőtől; de talán legtöbbet az élettantól.

Most tehát az elmekórok egyes alakainak elnevezéséről, Heinroth beosztását véve alapul.

Az összes elmekórok általánosan: örültség (Vesania) névelvel jelölendők. Minden örültség: vagy föllengés (hypersthenia, exaltatio), vagy lehangoltság (Asthenia, depressio), vagy e kettőnek összeolvadása, váltakozása, azaz e vegyes (hyperasthenia mixta) hangulat által nyilatkozik.

Ezen kóros nyilatkozat mindegyike a lélek fő tehetségei szerint különösen 3 irányban külöldik, és pedig: az akarat (morbi voluntatis) a kedély (m. animi) és az ész (m. mentis) körében. Megjegyzendő itten, hogy tisztán egy aránynak kizárólagos megtámadása alig létezik, ez többé-kevesbé a másikat is betegségi körébe vonja, és csak túlnyomósága által jövén előtérbe, ez által szolgál az elkülönzés alapjául.

Az akarat mint mely különösen az izmok útján küllöi magát, — föllengésében adja: a dühöngést (mania. Tollheit); lehangoltságában az akarathányt (βωληα). Vegyes alaka: az iszony (athymia-Scheue).

A kedély — mint mely az érzelmek nyomán nyilvánul; föllengési koralaka: a túlzongás (extasis Wahnsinn), lehangoltsági alaka: a busongás (melancholia. Trübsinn); vegyes alaka: busongó túlzongás (melancholia extatica.)

Az ész — mint a képzet (Vorstellung) kezelője kóros föllengésében adja: a tébolyt (paranoia Verrücktheit, folie); lehangoltsága adja: a butaságot (anoia. Blödsinn). Vegyes hangulata adja: a dőreséget (fatuitas, Albernheit, seu paranoia anoia).

A dühöngésnek sok féléje van, így például: heveny (mania acuta) idült (m. chronica) korszaki (periodica) nőszöngés (nymphomania), bujálkodás (satyriasis), tolvajongás (kleptomania), gyujtongás, (syromania), szellemengés (daemonomania). — És ha még olyan alakokat állítunk össze, melyek az akarat és kedély, vagy ész bántalmaival szövetkeznek, melyek szinte jönek elő p. o. túlzongó dühöngés (mania extatica) akkor a féleségek majdnem végtelenig szaporíthatók.) — de miután „entia non sunt sine necessitate multiplicanda“ nem irok esettant (casuisticat.) — Ugyanez áll az akarathányról, és az iszonyról is, hová az általános iszony (panphobia) haláliszony (tanatophobia) stb. sorolandók.

A túlzongás szinte nem kevés féleséget számít. Ide tartozik nézetem szerint: a hitszónoklati túlzongás, az úgynevezett Pöschlianismus, (Prediger-Krankheit); költészeti túlzongás (metromania); s a rögzetszmék végtelen tábor. — A busongás féleségei lennének: a honszeny (nostalgia) szerelengés (erethalgia erotomania), vallási busongás (mel. religiosa, seu desperatio aeternae salutis.) — A vegyes féleségek közé tartoznék különösen az átalakulási busongás (mel. metamorphosis); mint: kutyásultság (cynanthropia), farkasultság (lycanthropia), bolyongó busongás (mel. erratica).

A téboly féleségei volnának: kábaság (ecnoia, Wahnwitz.) balgaság (paraphrosyne. Aberwitz), esztelenség (moria. Narrheit.) — A butaság kisebb nagyobb fokai: golyhóság (imbecillitas) bárgyuság (idiotismus) hülyeség (cretinismus).

Ide számítandók még mint önálló bántalmak az érzéki

szu, alapján 1 hüvelyk átmérőű, közepén szélesebb, aláfelé keskenyedő, lebenyes, husösszeállásu, rendes bőr színezetű, veszületett fájdalomtalan farkszerű függelék (appendix) volt. E függelék bővebb elemzésébe a t. tanár ezuttal nem bocsátkozott, göröcsői vizsgálatra bizván a kórisme végleges megálapítását.

A függelék a főnemlített érenysodrony-kacsacsál körül foglaltatván, s a négy Grove-féle elemmel bíró galvántelep működésbe tetetvén: egy perc alatt alapjából le volt választva; miközben az égetve-metsző sodrony nyomában, gőz és füstfelleg emelkedett. A kisdéd akkor kezdett sirni, midőn már a műtét végre volt hajtva.

A metszfölületet egészen száraznak, elszenesedett-pörkkel fődöttnek találtam. Tehát nyoma sem volt a vérzésnek.

Következő napokon a műteti behatásnak alig voltak észlelhető nyomai a betegeken. Sebzési láz, jelentékenyebb helybeli lob nem mutatkozott.

Itteni időzésem alatt a galvanocautika több ízben kerülén szünyegre, értésemre jutottak azon sebészi esetek is, melyekben az leggyakrabban alkalmaztatott a helybeli sebészi kórodán.

Nevezetesen nagy hasznát vették: a pöfetegek minden neménél (orr-, garat-, méhpöfeteg sat.)

Fényes alkalmazást nyert többször, mint vérzés-csillapító eszköz nagy vérzéseknél, különféle nehezen hozzáférhető testrészekben, üregekben.

Hathatós szernek tapasztalták hűdéseknél (paralysis); különféle fekélyeknél; fenésedésnél, húgycső- végbél- stb. szornál; számos ujdonságnál péld. foghúsdag, idegdag, velősrák stf. műtételénél, véredénytapló kiirtásánál.

A test küllölszínén ülő, különösen szárral ellátott, kocsnos dagoknál, monyconkitásnál, herélésnél, alig egykét csüpp vér veszteséggel, mandola-irtásnál sat.

csalódások vagy örvongések (hallucinationes, seu deliria sensuum.) Részemről Kanttal egy értelemben nem igen javalom ezeket érzéki csalódásoknak nevezni, mert az érzék maga nem itél, és így nem is csalódhatik; hanem az itélő tehetség csalódására befolyással van, és ezt eredményezi. Azért talán jobb lenne ily bántalmakat érzéki örvongéseknek (deliria sensuum) nevezni. Miután a delirium, vagy örvongás, mintegy az önként támadó ál-képek, hangok, vagy gondolatok nyilvánulását jelenti.

Egy busongó (melancholicus) kórtörténete.

M. F. F.-ról 33 éves róm. kath. nős, állatorvos. Előzményileg kizárván bajának szülőitől öröklését az orvosi közlésből az derült ki, hogy jelen baját szívbélhártyalob (endocarditis), közvetlenül előzte meg, mely valószínűen átrakodás (metastasis) útján az agyon telepedvén, fönn említett kórt idézte elő.

A beteg középtermetű elég erős alkatu, jól táplált, bőre kellően tapadt az alatta levő nem épen kevés sejtszövethez, szárazabbá hideg; izmai jól fejlődtek, csupán erélyhiányosak — Feje, mely kissé jobbra, és előre hajlott, aránylag kicsi; homloka alacsony, a koponya hátsó része aránylag fejlettebb. Szemei bennülők, a könhártya hajszáledényei kissé belöveltek, a láta mindkét szemben egyaránt rendes tágulatu, a szem tengelyeinek iránya földre szegzett, kifejezése az arc egyhangu küllemével benső fájdalmat árul el. Nyelés szabad; a légzési szervek működése semmi physikalis rendellenességet nem mutat ugyan, azonban az előre hajlott fej, s általában a rekesz- és mellizmok működési lomhasága nem számíthatók a rend teljes nyilvánulásához. A szív és edényrendszer semmi följegyezni valót nem tüntet. Has-zsigerein sem tultengést, sem satnyulást, vagy fájdalmat nem lehet észlelni; csupán az alhasi pangás az, mely — székszorulás, és koronkénti fölbőfögés által nyilatkozván, — félre nem ismerhető.

Tehát testi működései (functiones somaticae) kevés kórjelt nyújtanak egy betegségi önálló alak föllállításához.

Mint láthatják tisztelt ügyfeleim, a bántalmak ezen soránál egészen másutt kell összegyűjteni a kórjeleket. — A láz, mely más bajoknál oly lényeges tényezőként jelenik meg, itt egészen ki van zárva; a közérzék, habár sok esetben másulva is, még sem jár azon szükségleges levertséggel, mint a láznál; a vérkeringés épen nem mutatja azon izgatottságot, melyet szokványosan a lüktetés sebességével mérünk meg. Ritka esetben a mindkét kezéni orsóúter összehasonlítása ad némi különbséget, mit Albers bonni elmekórgyógyász észlelt. — E betegek ilyenmő kérdésünket: hogy mijük fáj? vagy kinevetik, vagy egyszerűen azt mondják: „semmi.“ — Ők nem tartják magukat betegeknek, mert fönjárhatnak, mert mijük sem fáj, mert étvágjuk van.

Azonban legtöbb esetben nem kell soká várakozni a halmaz kórjelre, melyek lelki oldalról jelenkeznek; természetesen az izgatottság mint betegség eltitkolható, s különösen a busongás az, mely kevés időre sem szokott nyugtot engedni. A beteg, ki személyeket, és tárgyakat egészen másképen fog föl, legcsodászerűbben nyilatkozik. — Fő jellemvonása a bizalmatlanság, kislelkűség; — ő a tárgyak színeiből megjósolja magá-

nak a bizonyos veszélyt, ha vörösszint lát az vért jelent, feketét az halált, ha más színt, az mást de mindig roszt. Ha az ember beszédközben egyet köhint, az is az ő veszedelme. Minden emberben ellenségét látja, ki kárára törekszik; mondatai mindeütt ellenmondásra talál, s az leginkább képes érvényesíteni saját gondolkozása menetét, hogy az ember betegnek vallja őt, ő pedig az ellenkezőről hisz meggyőződve lenni. Ilyen lelki kétszerkettő mellett, mely minden valóval merő ellentétben áll, a betegnek nyugta, sehol sincs, s nem lehet.

Azonban legavatottabb tollnak sem sikerül azt elég természetűn tükrözni; azt tartom tanulságosabb lesz, ha egy párbeszédet melléklek ide a beteg, és orvosa között:

„Hogy hívják?”

„M. F. vagyok.”

„Hány éves?”

„34.”

„Házass ember?”

„Nőm és gyermekeim vannak.”

„Tudja é hol van?”

„Budán az örültek intézetében uram! de én nem vagyok ide való, nekem nincs semmi bajom; — én igen szerencsétlen ember vagyok, olyan még nem létezett a földön.

„Már miért? hogyan?”

„Én e pillanatban sem vagyok biztos, hogy nőm gyermekeim megvannak é? hogy el nem sülyedt é a ház velük miattam? (sir).“

„Miért sülyedne el?”

„Uram, én soha sem fogom őket többé látni, én elvagyok kárhozva, — kérem orvos ur! ha csakugyan orvos, vitesen engem a tömlőbe, a gonosztevők közé, mert én a leggonoszabb ember vagyok.”

„Hogy lehet beteg embert tömlőbe küldeni?”

„Gonoszságom oly nagy, hogy miattam mind az, mihez nyulok, elvész a földszinéről, nekem nem szabad dolgozni, nem szabad gyermekeimet, ha még megvannak, enyimnek tekinteni, róluk gondoskodni.”

„Hát mindig így gondolkozott kegyed?”

„Nem mindig uram! hanem mióta elkárhoztam.”

„Hogyan kárhozhatik el még éltében?”

„Uram ez még soha sem történt, nem is fog történni soha; csupán én vagyok az a szerencsétlen, képzelje: nekem soha sem szabad meghalni, és nemcsak magam vagyok szerencsétlen, de ezek az urak is mind miattam vannak itt. (Értvén a többi beteget).

„Hiszen ez urak már régebben vannak itt, ezek is betegek.”

„Nincs ezeknek semmi bajuk, ez mind ámitás, sat.”

E szöveg ezerféleképen változtatva képzi jelen betegünkkel beszélgetésünk hoszu, s mindennapi folyamát. Ilyen repertoire mellett mennyit szenved a beteg, alig képzelhetni; s nem tudom: Dante „la divina comedia” című költeményében, melyben az elkárhozottak kínait festi, classicitásával megmérte é a kebel összes kinhatalmát?! — Az érzelmek tenger-áradása, tetteiben ál-fogalmakhoz csodakövetkezetessége; így például betegünk a világért nem mert volna kanalat venni kezébe, vagy eledelt venni magához; — úgy beszéde tartalma, valamint

Minő kincset nyert a műtő-sebészet a galvano-caustikában, bővebb fejtegetésre nem szorul.

Mert, míg egyrésztől igen erőlyesen, gyorsan hat; másrésztől csekély fájdalommal jár.

Nem hat rémitőleg a betegre mint az izzó-vas.

Az idetartozó igen finom műszerek segélyével, szűk térben, kisebb üregben, bőr alatt is könnyűszerrel alkalmazható a galvanocautika, hová izzóvas, kés, olló sat. ártalom-, s a szomszédrészek sértése nélkül alig juthat.

Továbbá a behatás, melyet eszközölni akarunk, bizonyos pontra szorosan korlátozható, tetszésünk szerint vezethető irányozható.

De meg a galvánfolyam által előidézett hőség, fokozatából nedvdús részekben sem veszít, miután magában hordja izzó természetének forrását.

Ezen hő, szükség szerint fokozható, vagy rögtön megsüntethető.

A galvanocautika mint vérzéscsillapító-, roncsoló-, izgató-, elvonószert is gyorsan, erőlyesen és biztosan hat.

A fön előszámlált műtétek kiviteléhez több az érdemdús tanár által ajánlott eszközök használatnak. Ezeket szives volt a t. tanár be is mutatni.

Az idetartozó különféle eszközök segélyével a legszűkebb pontok, korlátozott ürmenetek, könnyen és biztosan hozzáférhetőkké lesznek. Szerkezetükre nézve olyaténok is vannak, melyekkel a kóros részeket tetszés szerint csikok vonhatók; különféle dagok mint a szikével körülkeríthetők, kiírthatók.

Tályog fölnyitásra, sipolyjáratok fölhasítására vájkutaszon, sajátosságos műszerek vannak alkalmazva.

Azonban ezek részletes leírása, ugyszinte a galván-telep bővebb tárgyalása túl esik e röpsorok körén. Ezekről bővebben értekezni későbbre tartom föl magamnak. — Isten velünk!

Dr. Batizfalvi.

hanghordozásának siralmas húzós modora, végre mozgásbani lassúsága, vagy is inkább egy helyeni vesztéglése kiegészítik a betegünkben észlelt képet.

Folyt. köv.

GYÓGYSZERTANI KÖZLEMÉNYEK.

Az osztrák gyógyszerteráziát illetőleg.

A belügyi magas ministerium által az 1853-ban kinyomott új osztrák gyógyszerterár (Pharmacopoea Austriaca) megvizsgálása s itélésére összehítt bizottmány föladatát bevégezvén, ebeli munkáját további rendelkezés végett a m. hatóságnak beadta.

Ez értesítésből kitűnik, hogy a bizottmány szükségesnek látta nevezett gyógyszerterárban némi változásokat tenni, még pedig több, kötelezőül bevezetett gyógyszer kiküszöbölni, másokat változtatott alakban s készítmóddal megtartani, végre némely szereket újlag fölvenni, mint imitt következik:

A) Ujlag vétetett föl.

1. Iblanyos balzsam. *Balsamus jodatus*.
2. Kinadék. *Chinoidin*, mely higitott kénsavban teljesen oldzék, könlegggel sok csapadékat adjon.

B) Kiküszöböltettek.

3. Nyers ecet. *Acetum crudum*; tehát nem érvényes: *sit decolor*.
80. Baracklevélviz. *Aqua persicae foliorum*.
159. Kénsavas cinkondék. *Cinchoninum sulfuricum*.
165. Rózsa-tartalék. *Conserva rosarum*.
172. Vörös kinakér. *Cortex chinae ruber*.
180. Simaruba-kéreg.
1816. Francia-sáfrány.
186. Oldott higitott könleghalvagos rézéleg. *Cuprum chloratum ammoniacale solutum dilutum*.
187. Higannyal oldott tömény könleghalvagos rézéleg. *Cuprum chloratum ammoniacale cum hydrargyro solutum concentratum*.
188. Higannyal oldott higitott könleghalvagos rézéleg. *Cuprum chloratum ammoniacale cum Hydrargyro solutum dilutum*.
231. Peremér-vondék. *Extractum calendulae*.
245. Szottyugorka-vondék. *Extractum elaterii*.
250. Gajakfa-vondék. *Extractum guajaci ligni*.
251. Fekete hunyor-vondék. *Extractum hellebori nigri*.
253. Beléndmag-vondék. *Extractum hyosciami seminum*.
255. Dió gyümölcs-vondék. *Extractum juglandis nucum*.
259. Komló-vondék. *Extractum lupuli*.
269. Zsálya-vondék. *Extractum salviae*.
288. Cukros vasiblat. *Ferrum jodatum saccharatum*.
292. Ecetsavas hig vaséleg. *Ferrum oxydatum aceticum liquidum*.
293. Vizes vaséleg vízben. *Ferrum oxydatum hydricum in aqua*.
196. Vilsavas-vasélecs. *Ferrum phosphoricum oxydulatum*.
310. Fehér liliumvirág.
336. Baracklevelek.
340. Sikkantyulevek. *Folia scabiosae*.
341. Szarvasnyelvfü levelei. *Folia scolopendrii*.
350. Börvénmeténglevek. *Folia vincae pervincae*.
354. Ternyölombok. *Fronde taxi*.
358. Paprika. *Fructus capsici annui*.
362. Szottyugorka. *Fructus elaterii*.
374. Irla. *Graphites*.
375. Kilugzott irla. *Graphites elutriatus*.
378. Percsa mézga. *Gutta percha*.
380. Féregmoszat. *Helminthochorton*.
384. Hegyi gerepesin. *Herba asteri montani*.
386. Peremérfü. *Herba calendulae*.
587. Kender. *Herba cannabis*.
392. Zsurló. *Hb. equiseti*.
402. Orvosi pemetfü. *Hb. marrubii albi*.
407. Csombormenta. *Hb. pulegii*.

416. Római gyökönke. *Hb. valerianae celticae*.
433. *Indicum*.
505. Éretlen dió. *Nuces juglandis immaturae*.
535. Lilium-olaj.
544. Fehérmák-olaj.
548. Rutaolaj.
561. Apró malozsa. *Passulae minores*.
581. Csersavas oloméleg. *Plumbum tannicum*.
607. Kainkagyökér. *Radix caincae*.
626. Lóromgyökér. *Radix lapathi acuti*.
627. Léstaán gyökér. *Radix levistici*.
645. Zedoargyökér.
666. Velencei szappan. Minden készítményhez, hol előbb rendelkezve volt, orvosi szappan ajánlatik.
682. Aniskapormag. *Semen foeniculi romani*.
683. Lepkeszeg-mag. *Semen foenugraeci*.
724. Anizsos könlégsó-szesz. *Spiritus salis ammoniaci anisatus*.
725. Levendulás könlégsó-szesz. *Spiritus salis ammoniaci lavandulatus*.
742. Cséves mázgyanta. *Styrax calamita*.
743. Hig mázgyanta. *Styrax liquidus*.
762. Kermes-szörp. *Syrupus kermesinus*.
776. Hólyagzó tafota.
783. Kappanörvirág-festmény. *Tinctura arunice florum*.
793. Paprika festmény.
805. Égényecetsavas-vasfestmény. *Tinctura ferri acetici aetherea*.

Folyt. köv.

APRÓBB LAPSZEMELVÉNYEK.

Mustárszesz. *Spiritus sinapis*.

E néven mint tudva van, gyakran mustárolaj langoldata használtatik. Hasonló hatású és olcsóbb készítmény szerezhető a névtelenek szerint (Oester, Zeitsch. f. Pharm.) ha mustárliszt kétannyi súlyrész vízzel 12 óráig langymelegen áztatván, utóbb a pép részenként háromannyi r. langgal keverve lepároltatik, addig míg annyi párolt át, mennyi lang fölhasználtatott. Kétségtelen, hogy e folyadék mustárolaj-langoldat, s épen úgy kell hatnia. Párolt mustárszesznek (*spiritus sinapis destillat.*) neveztetik; a mustárolajmennyiség azonban nem lehet benne mindig ugyanaz. O.

Szárcsagyökér. *R. sarsaparillae*.

A tukmany (*smilacin*) a tukmaféle növények gyógyhatású alkrésze lévén, az e családba tartozó különfajú szárcsagyökörek ez anyagból következő mennyiséget tartalmaznak házájuk szerint:

Vera-Cruz	1,690	százalékot
Lima	1,460	„
Caraccas	1,292	„
Lissabon	1,195	„
Honduras	1,081	„
Jamaica	0,042	„

E szerint az illető gyökörek jósága, tehát értéke is épen ide igtatott sorozatban számítandó. O.

Fogragacs. Zahnkitt.

Vizfürdőben lágyított 1 lat gutta percha összegyuratik 1/2 nehezék katekuporral, 1/2 nehezék csersavval, néhány csöpp szegfű- vagy rózsaoallal. A gyüremből picin darab szeszlan gon lágyítva, azon forrón az odvas fogba tömetik. Hónapok folytán sem romlik el. O.

Pestváros igazgató főorvosának 1857. Julius-havi meteorológiai és egészségügyi hivatalos jelentéséből.
Meteorológiai viszonyok.

A	legmagasb	nap	legalacsony	nap	közép állás:	havi ingadozás
Légsúlymérő 0° R.	336 ⁸⁵	14	329 ⁷⁸	7	333 ⁸⁶	7 ⁰⁷ P.v.
Léghévmérő Ream.	+27 ⁰	16	+12 ⁰	9	+18 ⁰	15 ⁰ R.
Pára-nyomat	8.15	15	3.31	8	5.66	4.82
Légköri nedvesség	85.	25	29	16	63. 2.	56.0
Légköri ozon-tartal.	6-7	22	1-5.	9	6. 3.	7. 0.

Egészen derült felhő s szél nélküli nap egy sem volt. Eső 9 napon u. m. 7. 8, 13, 23, 24, 25, 27, 29 és 30-án, és mennyiségben 17. s pár. von. rugott.

Szelek iránya K-ról 7, D-ről 7, Ny-ról 28, Éj-ről 7, Dk. 4, Ék-ről 3, É.Ny-ról 35-ször észleltetett.

A lefolyt hó időjárási viszonyai rendesek valának, a léghévmérő napi ingadozása csekély, s közép havi állása az idén már +18⁰ R-al számított ki, holott múlt évben ugyan e hónapban csak +16⁰ R-ra emelkedhetett.

Egészségügyi viszonyok.

A közegészség állapota Juliusban nem épen kívántató jó volt; betegek száma nagyobb mint Juniushan; némely szerföltött veszélyes kórok több áldozatot is vittek.

Feltűnően szaporodtak a lobos bántalmak és bélhurut, nem csekély számú vérhas és egyes hányászekelési eset is került orvoslás alá; — a hagymáz nem terjedt; váltólázak ritkultak, s így a heveny bőrkütegek is; de szaporodott a bujakór, mint ezt következő átnézetből lááthatni:

Kóralak	hónap	hónap
Hagymáz	Junius 1,8 ⁰	Julius 1,31
Váltóláz	5,00	2,40
Lob	9,15	15,00
Bélhurut	7,46	12,30

A kór-mozgalmi viszonyok egyes gyógyintézetekben következőkép oszlottak föl:

A gyógykezelés helye és módja.	A betegek száma					
	múlt hóról maradt	szaporodott	összesen	meggyógy. és javult	meghalt	gyógykezelés alatt maradt
Szegénybetegek gyakorlatában	—	—	2335	—	—	—
Sz.-Rókus közkórházban	425	605	1030	464	57	509
Gyermekekórházban (fekvő)	28	35	63	34	4	25
Gyermekekórházban (járó)	—	—	372	—	—	—
Izraelita kórházban	25	44	69	45	1	23
Szegényápoló intézetben	24	14	38	9	4	25
Városi kényszerítő dologházban	25	49	74	54	—	20
Fegyencek kórházban	39	44	83	49	3	31
Az intézetekben orvosolt fekvő betegek összege	566	791	1357	655	69	633
Főösszeg	—	—	4064	—	—	—

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban 1857-iki Augustus 10—16-ig ápolott betegekről.

	Felvétetett						Gyógyult						Megment						Visszamaradt					
	Beteg			Gyerm.			Beteg			Gyerm.			Beteg			Gyerm.			Beteg			Gyerm.		
	férf.	nők.	szülők.	fiú.	lány.	Összeg.	férf.	nők.	szülők.	fiú.	lány.	Összeg.	férf.	nők.	szülők.	fiú.	lány.	Összeg.	férf.	nők.	szülők.	fiú.	lány.	Összeg.
Augustus 10-kén	10	9	1	1	—	21	11	9	1	—	—	21	—	1	—	—	—	—	247	217	12	5	5	514
" 11-kén	11	8	—	—	—	19	18	8	1	—	—	27	3	3	—	—	—	7	237	214	11	4	5	499
" 12-kén	12	7	2	—	1	22	9	4	—	—	—	14	1	1	—	—	—	2	239	216	13	4	6	505
" 13-kén	10	8	—	—	1	19	7	7	3	1	—	18	1	1	—	—	—	2	241	216	10	3	6	504
" 14-kén	3	3	2	—	2	10	2	4	3	1	1	12	1	—	—	—	—	1	241	215	9	2	7	501
" 15-kén	6	6	1	—	1	15	11	5	1	—	—	18	—	—	1	—	—	1	236	216	8	2	8	498
" 16-kén	8	9	2	—	2	21	7	3	1	1	—	12	1	—	—	—	—	1	236	222	9	1	10	506

E hét folytán a közegészségi állapot általában csak keveset változott; epés bántalmak még folyvást nagy számmal vannak, valamint vérhas is, de a csúszs lobok kevesebbek, és gyöngébbek, miért is a halálozási esetek is kevesebbek, s leginkább gümő-és más idült kórok következményei.

E hónapban tehát a fenjegyzett közintézetben 1145 beteggel s így 28.80 % arányban több mint f. e. Junius havában került orvoslás alá.

A szegénybetegek gyakorlatában 100 beteg közül volt 36 férfi, 37 nő és 27 gyermek; a polg. Rókus kórh. 57 f. és 43 nő. A kórházakban általában a gyógyultak a megbetegedettekhez 48.80, a megholtak 5.08, a gyógykezelés alatt maradtak 46.82 százalékban viszonyultak.

E hónapban mint a legközelebbi múlt hónapban észlelt betegségek a gyógykezelés alatt lévő betegek egyetemes összegéhez a következő százalékban viszonyultak, és pedig:

Agyi betegségek	Juniusban 3,95	Juliusban 2,53
Agygerincci és idegi	7,08	5,09
Érzék-szervi	2,70	3,85
Légzés-szervi	14,25	10,05
Szív, edény és mirigy	0,60	0,82
Emésztésszervi és mellékkepleti	18,60	17,20
Hugy-szervi	0,25	0,15
Ivarszervi	15,50	20,82
Bőr- és sejtiszóveti (hev.küteg?)	16,47	44,84
Csont, ízület és izomi	3,15	3,47
Általános	12,60	13,24
Külbántalmak	4,90	8,60

A megholtak száma (a kórháziakat nem számítva) 379 tehát 64-el több mint a múlt hónapban s. p. 189 férfi, 185 nő-nemű volt. Orvosi ápolást keresett 243, a nélkül volt 131, halva született 12, oltatlan volt 180. — Életidőre nézve meghalt egy éven alul 230, 1—10 évig 51, 10—20 évig 5, 20—30 évig 6, 30—40 évig 18, 40—50 évig 15, 50—60 évig 10, 60—70 évig 9, 70—80 évig 7, 80 éven fölül 4.

A kóralakot tekintve: 83 göresben, 109 sorvban, 42 lobban, 8 szélhűdésben, 4 hagymázban, 7 vízkórban, 8 aggkórban, 71 hasmenésben, 6 hökhurutban. sat.

Orvos-rendőrségi s törvényszéki boncolat 17 történt a sz. Rókus-kórházban, és pedig: 10 a Dunába fulladt, — 4 rögtön meghalálozott, 1 ujszülött, 1 koci által elgázolt, és 1 meggyilkolt egyén hulláin.

Hasznosházi állatoknál a megbetegedés ritkább volt mint az emberekénél; járványilag egy kór sem uralkott. A lovaknál a kólika gyakran, egyes esetekben a taknyosság, kutyáknál ebkór és rüh, fejős teheneinknél pedig a lépfene észleltetett.
Dr. Tormay.

Pályázat községörvosi állomásokra.

A zombori kerületben Nemes-Militics Monostorszeg, Csonoplya, Ó-Sztapár, Szonta községek orvosi állomásai, (fizetvény 300 fr. 24 mérő gabona 6 öl fa), továbbá Kunbaja (fizetv. 210 fr. 18 mérő gabona, 2 öl tűzifa 2 öl tűzi szalma) orvosi állomása megürülván, elnyerni kívánók nyelvképességükről szóló bizonyítvánnyal ellátott folyamodásaikat f. Aug. utolsó napjaig a cs kir. zombori kerületi hatóságnál beadhatják. Jelentkezők nyilatkozni tartoznak: hogy ha előbbi öt állomáshól valamelyiket nem nyernék, a kunbajait elfogadni készek é?

Mult 11. sz. 176. l. a figyelmeztetésben „minél előbb” után kimaradt a lényeges szócseka ne; ugyanott a munkácsi fogházorvos fizetése nem 1000, de 700 fr.

Előfizetési ára: Dec. végéig helyben 4 fr. 40 kr.
 vidéken 5 fr. 20 kr. pp. A lapot illető közlemények a
 szerkesztésnek bérmentesen küldendők.
 Hirdetések közöltetnek soronként 8 p. krétt.

Megjelenik minden csütörtökön.
 Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szer-
 kesztőnél útr 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-
 utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. Markusovszki L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

Müller Emil,

kiadó-könyvnyomdász.

Tartalom: Élettani gyógyszerkísérletekről. Folyt. Dr. Eckstein Frigyes. — Nagel E. tr. sebési kórodája Kolozsvárott. Herevizsérny műtéte bóraltati megmetelés által. Közli Bartha J. tanársegéd. — Törödékek a budai magán örüldéből. Egy busongó kórtörténete. Vége Dr. Lyachovics János intézeti segédorvos. — Külföldi irodalom. Dr. Corvisart értekezései a tápszerekről s az emésztényről. — Gyógyszertani közlemények. Az osztrák gyógyszerterátiárlat illetőleg. Folyt. — Apróbb lapszemelvények. — Vegyes tudósítások. — Hetikimutatás a pestvárosi közkórház betegeiről.

Tárca: Orvos-statistikai tanulmányok. Dr. Tormay K. Folyt. — Balaton-füredi levél. II. Dr. Pete Zs.

ÉLETTANI GYÓGYSZER-KISÉRLETEKRŐL,

kivált ezek szükségéről és módjáról.

Dr. Eckstein Frigyes, gyakorló orvos Pesten.

Folytatás.

Minél inkább meg vagyunk győződve az élettani kísérletek szükségességéről, annál kevésbé szabad azon nehézségek néhányát palástolnunk, melyek élettani gyógyszerhatások kísérleténél s értékesítésénél, gyógyászati alkalmazásukra nézve, keletkezni szoktak; olyas nehézségek, melyek mindazáltal közelebbi vizsgálatra nagyából jelentéknélkülieknek mutatkoznak.

Ezen látszatos nehézségek kétfélék:

1) A tény, hogy vannak bizonyos idegszerek, melyek egészséges egyéneknek nyújtva, semmiféle hatással sem látszanak birni amaz idegekre, vagy idegközpontokra, melyek megbetegedésénél mégis hasznosan szoktak hatni. Ha ez idegszereket szigorubb vizsgálat alá vonjuk, úgy fogjuk találni, hogy nagyából olyas gyógyszerek, melyek a női nemi működések megbetegedésénél előnyös hatásuknak mutatkoznak, t. i. olyas szervek megbetegedésénél, melyek már egészséges állapotukban szabott időben, p. o. havi tisztulás s terhesség alkalmával változott működéseket, sőt változott szervületet tüntetnek föl. Már élettani tekintetben is, jegyzi meg Valentin „tudva van, hogy azon esetre, ha ama tünetmennyekről akarunk meggyőződni, melyeket a méh s a méhkürtök mutatnak, mindig éltesebb állatokat kell választani; ifjabbak nem vezetnek célhoz.“ Ide vonatkozó gyógyszerek a bűzaszat (asa foetida), bo-

róka (sabina) s. a. t. E helyt tűnik előnkbe az élettani kísérletek által megedzett tapasztalás, hogy e gyógyszerek csak oly egészséges női egyénekre vannak szembetűnőbb hatással, kiknél a méh izomrostjai részint lefolyt terhességek, részint maga a terhesség által teriméjükre nézve nagyobbított állapotba helyeztettek. Így p. o. a bűzaszat a Jörgféle kísérletek alkalmával 44 éves, még mindig havadó női kísérőnél, kinek több gyermekei voltak, vajudó fájdalokat idézett elő a méhben, holott két épen ifjú leányánál e tekintetben semmiféle hatással nem birt. — Az imént idézett nehézségen tehát igen könnyen erőt vehetni az által, hogy a nőnemi részekre ható gyógyszerek csak oly éltesebb asszonyokon kíséreltessenek élettanilag, kik már többször szültek. Mi néhány más idegszert illet, melyek élettani hatásokat nem mutathatnak föl; ezekre meg kell jegyezni, hogy a gyógyszerkísérletek egészséges embereken eddig aránylag csak ritkán, még pedig nem épen tökéletes s alkalmas módon vétettek eszközésbe; miből könnyen vonhatni ki a koránsem utópai következtetést, hogy jobban rendezett kísérleteknél, valóságos idegszerekkel egészségeseken tapasztalt gyógyszerhatások soha sem fognak hiányozni. Így például a pézsmáról az volt a vélemény, hogy egészséges embereknél tetemesebb idegzavarokat nem idéz elő; minek ellenkezőjét már Jörg gyógykísérletei is bizonyítják.

2) Az émpiriai iskolának azon ellenvetése, hogy a gyógyszerek egészséges állapotban másképp hatnak, mint betegesben. Lássuk, mint van e dolog. Igaz, tény, hogy azon gyógyszerek, melyek egészséges állapotban bizonyos

TÁRCA.

Orvos-statistikai tanulmányok.

Dr. Tormay Károly, Pestváros igazgató főorvosától.

Népességi mozgalom Budapesten 1854/5.

(Folytatás.)

Halandósági szám.

A halandósági szám a két testvérvárosra igen magas és pedig 10,000 lélek után 671-re rugott, rendes évben 440-re.

1854-ben 1 halott esett Pesten . . 13,83

Budán . . 17,76

Budapesten 14,99 előre.

1851-ben 1 halott esett

Sopronban	40,00	N. Váradon	26,64
Milanóban	31,02	Bécsben	25,61
Kassán	30,88	Lembergben	24,92
Debrecenben	27,47	N. Szebenben	16,43
Poroszhonban	26,50	Magyarhonban	30,00

A külföldet illetőleg következő viszony tapasztaltatott:

1851-ben Londonban	38,42	1854-ben Berlinben	33,32
1844/52 „ Angolhonb.	44,13	„ San-Francisco	39,00
1844/52 „ Francia honb.	42,88	„ Philadelphia	29,00
1818/86 „ Württemberg.	51,95	„ New-Yorkb.	21,95
1830/30 „ Nápolyban	38,00	„ Norvegiában	51,00

Vallási felekezettet illetőleg 1854-ben következő arány mutatkozott

római katolikusoknál mint 1:12.
 protestánsoknál „ 1:18

idegközpontokra sajátosan hatnak, beteg állapotban azokra még nagyobb hatással bírnak, még akkor is, ha ezen szervek majdnem szélhűdött állapotra jutottak. Így például a szorítidé (strychnin) ugyanazon egyénben az egészséges mozgalmi idegekre sokkal kevesbé hat izgatólag, mint a szélhűdöttkre. Ezen ténynek eredménye mindössze is annyiból áll, hogy gyógyításainkat kisebb gyógyszer adagokkal kellene megnyitnunk. — Hogy azonban olyan ideg-szerek, melyek egészséges emberekben bizonyos idegközpontok működését megzavarják, azoknak önmaguktól föllépő megbetegedéseire nem volnának szintén gyógyító befolyással, az eddiglen tiszta idegköroknál semmiféle tények által nem bizonyított be. Vérszereknél ugyan megtörténik, hogy az egyszerű élettani gyógykísérletek az egészséges szervezetben csak csekélyebb és más alakú körjelenségeket idéznek elő, mint azon betegségek, melyeket meggyógyítani képesek; itt azonban az élettani gyógyszerkísérlet módja tudomásunkra másnemű, de még is olyatén, hogy bizonyos vérszerek gyógyászati alkalmazására nézve szintén irányadólag szolgálhatna.

Ha az élettani gyógyszerhatások élettani és gyógyászati értéktetésénél mind a mellett nehézségek keletkeznének, ezt egyéb körülménynek nem kell tulajdonitnunk, mint kiegészítő tudományaink tökéletlen voltának; semmi esetre sem használni föl okul az élettani gyógykísérletek megszüntetésére. Egyébiránt e tudományok, névszerint az élettan, tetemesen haladnak elő újabb időben, minélfogva már most is több gyógyászati gyógyszerhatásokat bizvást magyarázhatunk élettaniak által, melyek még néhány évvel ezelőtt mély homályban voltak.

Élettani gyógyszerkísérletek szükségessége.

b. Oly gyógyszereknél, melyek eddiglen betegeknek még nem alkalmaztattak.

Hogy a gyógyszerházaikban összehalmozott gyógyszerek tömördek, sok tekintetben haszonvehetlen serege dacára mégsem vagyunk gyógyszerek birtokában, melyek vagy eddig gyógyíthatlanoknak tartott, vagy csak nehezen elhárítható betegségek gyógyítását biztosabbá, gyorsabbá és kellemesebbé fognak tenni, oly tény, melyet számos orvos örömeztakarna palástolni^{*)}; hogy mindazáltal földgömbünkön

^{*)} Valami baj tiszta felismerése, e baj gyógyításának felét már magában foglalja; s mégis annyi derék orvos vonakodik azt tisztán kimondani; attól tartván, hogy orvosi törekvéseik díja csorbát szenvedne azáltal. Hiú félelem! A gyógyművészetnek ama bajfelismerésből

noha nem ismerve, számos illetén gyógyszerek léteznek, annál valószínűbbnek mutatkozik, mert a forró égélji tenyész (vegetatio) növénykincseit még csak igen csekély mértékben ismerjük, s mert a vak történet még saját égéljünkben is időről időre jeles új gyógyszerekkel ismertet meg bennünket. Rendén van é tehát, hogy egyedül csak e vak történetre akarjuk bízni magunkat, melyre talán még századokig várnunk kellene? Hihetetlen, mégis való! A földünkön oly messzeterjedő orvosi faj, csaknem átalában, vak történetre bizza magát ebéli tétlenségében, s érintetlenül hagyja a legjelesebb ösvényt, melyen minden különös fáradság s veszedelem nélkül az emberiség javára leghasznosabb lépéseket tehetne.

Miután egészen ismeretlen gyógyszereket beteg embereknek közvetlenül alkalmazni nem szabad, talán nem kell oly ellenségtől tartanunk, ki ez esetben is az egyszerű élettani gyógyszerkísérletek haszontalan voltát akarná bebizonyítani; kivéve, ha netalán őt arra a már említett körülmény jogosítaná, hogy erős gyógyszerek egészségeseknél gyakran nem idéztek elő kisebb adagokban egyéb szembetűnő működési bomlásokat, mint lassan fölmerülő táplálkozási zavarokat. De mi e tény által is nagy előnyt vívtunk ki magunknak, mert általa tudomásunkra jutott, hogy ezen orvosi szerek nem ugyan idegbetegségeknek, hanem vérbetegségeknek derék gyógyszerekül fognak mutatkozni; miért is azonnal másnemű élettani kísérletet igényelnek.

Ily egészen ismeretlen gyógyszereknél állatokon teendő előleges kísérlet válik szükségessé, melynek eredményei újmutatásul szolgálnak az embereknek teendő élettani kísérlet s ennek élettani értéktetése számára. Ha aztán egészséges embereknek nagy óvatossággal alkalmaztatnak, megnyílnak az idegszerek előtt azon idegközpontok, melyekre tulajdonaiknál fogva hatással kell lenniök. Ez élettani idegbántalom neme nyomban amaz idegköro termézetére mutat, melyeknél gyógyítólag hatni hivatvák, ha az eddiglen ismeretes gyógykincs tőlünk épen megvonta segélyét.

A gyógyszer kísérletek módja.

A gyógyszer-kísérletek módja lehető legnagyobb súlylyal bír a gyakorlati orvosra nézve, mert csak ennek

származó fejleményével mindig jobban háttérbe szorulnak nagyszámú tökéletlen s egyoldalú iskolák és nyegleségek, s mi egyszersmind a sokkal magasb, mert emberiebb kötelességet teljesítettünk általa, hogy művészetünk kifejlésével egyuttal embertársaink javát is előmozdítottuk.

zsidóknál „ 1:32⁰⁰

Középszámmal . . . 21¹⁰

Halandóság évszak szerint.

Az évszak szerinti halandóság nagy ingadozást mutat; legcsekélyebb téli és legnagyobb nyári hónapokban.

A kimutatott években legcsekélyebb halandóság Február esett, a megholtak összes számának 5,56% legnagyobb Júniusra 18,00% százalékkal. Ebből esett 1 hónapra 921,00, 1 napra 30,00 halálozás.

Pestet magát véve középszámmal esett

185¹/₂-ben 1 óra 674,33 1 napra 22,00

185³/₄ „ „ „ 400,32 „ „ 13,66

185¹/₂ „ „ „ 373,31 „ „ 14,30

Az áprilhavi halandóság rendes évben előfordulni szokott középszámu havi halandósághoz legközelebb áll.

Több rendes évet együtt véve a napi halandóságot 30,00 a télt 20,00 a tavaszi és őszi 25,00 százalékra lehet tenni, és ez

áll Magyarhon nagyobb részére, valamint az ország nagyobb városaira is. Mig a XI német koronaországban Bajorhon Belgium, Porosz, Szász, és Svéd és más országokban nyár és tél közt megfordított viszony áll.

A megholtak neme.

185¹/₂-ik évben meghalt

Pesten 4218 férfi, 3874 nő = 8092

Budán 1409 „ 1553 „ = 2962

Összesen 5627 „ 5427 „ 11,054

Ezeknél fogva tehát minden 1,000 női halottra Pesten átalában véve 1083 férfi halottra esett, zsidóknál 1183.

1851-ben e viszony a birodalom nagyobb városaiban következőleg mutatkozott:

Debrecenben 1176 N. Váradon 1146 Bécsben 1032

Lembergben 1163 N. Szebenben 1060 Kassán . . . 907

Sopronban 1146 Pozsonban 1032 Magyarhonb. 1063

A gyermekek nagyobb halandósága különben rendesen

helyes volta által juthatunk azon eredményekhez, melyek művészetünk gyakorlatánál sükert képesek biztosítani.

Érintettük már főnebb, hogy kettős módja van a gyógyszerkísérleteknek, t. i. az egyszerű élettani gyógyszerkísérletek, s az élettanilag vegytani gyógykísérletek. E helyt szintén csak az egyszerű gyógyszerkísérletekről, idegzserekre nézve t. i. leszen szó, azaz: olyasokról, hol valamely gyógyszer bizonyos számú egészséges egyének általi szedés útján kísérletet meg, az innen eredményezett kóros gyógyszerjelenségek szorgalmasan jegyeztetnek föl, aztán élettanilag értékesítettnek.*)

Ezen kísérletek módjánál mind a megkísérlendő gyógyszereket, mind a személyeket, kik ezen gyógyszerket megkísérteni fogják, tekintetbe kell vennünk.

Folyt. köv.

— 196 —

NAGEL TAN. SEB. KÓRODÁJA KOLOZSVÁROTT

N a g e l E. tanár vezérlete mellett közli B a r t h a J. tanársegéd.

VI.

Here viz-sérv.

B. R. 44 éves erős testalkatu bádigos, f. é. Febr. 7-kén kórodánkba jött, egy balborékját feszítő dag ellen kívánva magát gyógyszereltetni. — Ezen természetes színű bőrrel fűdött dag mintegy két ludtojánsnagsága, a faucsontig terjedő, horszudad, hullámzó tapintatu, sötétített szobában mögé gyertyavilágot tartva, átlátszó, és az egész dag felső hátsó részében a here rendes nagyságában volt érezhető, a lágyékesatornán keresztül nem volt a hasürbe szorítható és sem köhögéskor, sem erős munkaközben nem növekedett.

Betegünk e bajt 1848-ik Oktoberben egy két öles állványról többbizben történt leugrástól származtatja, midőn borékában csekély fájdalmat észlelt, de azzal mit sem gondolva, foglalkozását tovább folytatta; e fájdalom kevés időre magára elmúlt ugyan, de helyette balboréka kezdett alig észlelhetőleg megdagadni, és végre midőn főnebb irt nagyságra növekedett, a hasgyűrű tájon ismét fájdalmas kezdett lenni. E baj mellett különben egészséges, és magát jól érzi.

A főnebb előszámlált körjelek legkisebb kétséget sem hagytak a here viz-sérv kórisme megállapítására, azért is Február 9-kén a here hüvely hártájának — ily esetekben kó-

*) Vércsereknél, melyek kis adagokban egészséges embereknek elhatározott körképeket előidézni nem képesek, az élettani gyógyszerkísérleteket, mint már főnebb említettük, más utakon kell véghez vinni; miből egyszersmind kiviláglik, hogy sokkal gyakrabban előforduló vérbetegségeknek am az elégtelen s gyermekes elv: „similia similibus“ nem alkalmazható. Mit kelljen tehát azon gyógyiskoláról tartanunk, hol azon elv minden előforduló betegség elleni gyógyszerek választását meghatározza, világos!!

csak az élet első évében mutatkozik; ezentúl mindkét nem közt majdnem egyensúly áll be; és az élet 5-ik éve után a női népesség túlnyomósága mutatkozik a férfi népesség fölött.

A természet e törvénye nálunk nem állandó.

	5 éven alul		5 éven fölül		Összesen	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
Pesten	1987	1946	2231	1928	= 4818	3874
Budán	798	746	611	807	= 1409	1553
Összesen	2785	2692	2842	2735	= 5627	5427

A férfi nem viszonya tehát a nőihez 5 éven alul lévőknél úgy állt: mint 14:11-hez, ezeknél 5 éven fölül mint 13:11-hez, átalán mint 28:27-hez.

Rendes évben születéstől fogva 10-ik évig több figyermek hal meg, mint leány; 10 évtől 40-ig a szaporítási tehetség ideje alatt nőknél nagyobb a halandóság.

A megholtak kora.

185%-ben meghalt 11,054 közül volt:

rodánkon többször szerencsés sikerrel alkalmazott -- bór alatti megmetelés e következő módon hajtatott végre:

A dag alsó pontján, hol a hullámszág legérezhetőbb volt egy inmetest tölt tr. ur a viztömlőbe, s annak pengéje mellett a vizgyülem egy részét kibocsátotta; ez alatt balkézze a herét a sérv hátsó oldalán fokozatosan növelt szorítás által elszigetelve, a sérvtömlő savós burkát a külbőr megkimélésével sugárossan megmetélte; miközben a benmaradt savó részint a meteszpenge mellett folyt ki, részint a borék bőralatti sejtszövetébe szűrődött, úgy hogy a metesz eltávolításával a tömlőben magában alig volt néhány csöpp savó érezhető. — Ezután a borék sebe ragtapaszfolttal borítottván be, a nyugalomba helyezettett beteg heréje kis párnára fektetve, kánforléles borongatásokat nyert.

Megjegyzendő, hogy a műtétközben beszűrődés által képzett sejtszövet-vizeny (oedema) nagysága mindenkor a szorítás fokától függ, és ha nem mindjárt a műtét első szakában, és nem nagy mértékben képződött, akkor a savót kifolyásában nem gátolja; különben sem ártalmas, sőt a gyógyulást előmozdító eszközül tűnik föl; mennyiben egyfelől a savós tömlőn ejtett sebek ajkai a közbe szoruló sejtszövet által eltávolítva tartatván, azon arányban szűrődhetik be az ujonnan gyülemő savó a sejtszövetbe, mily arányban elválasztatik, és e miatt a tömlő falai nem feszítettnek ki, hanem a herére simulhatnak, míg másfelől nagyobb foku lob áll elő, mely által a több darabra metélt savós hártya hegedékeny izzadmányok által össze forrad, minek következtében a további kifeszülés korlátoltatik.

A műtétet követő 3 napon semmi jelentékeny lob vagy kórtünetem nem mutatkozott; 4-ik napon csekély vizgyülemet lehetett észlelni. Febr. 16-kára ismét egy ludtojánsnyira növekedett; midőn az előbbi műtét ismételtetett, s ekor 6 obon káforlélhez még 1 obon körisrovar-festvény rendeltetett.

Ezután sem mutatkoztak lobos jelek, hanem igenis, egy tyúktójság nagyságu vizgyülem Február 23-kára; midőn harmadszor is előbbi modorban műtetett, és ismét előbbi borongatások rendeltettek Febr. 28-kig, midőn házi körülményei kényszerítették kórodánkat egy alig észlelhető vizgyülemmel elhagyni.

Ez eljárás mellett azon tapasztalást tettük, hogy a vizgyülem egyik műtétől másikig, aránylag mindig kisebb mérvű volt. Ebből azt következtethetjük, hogy e csekély fájdalommal*) járó, és szükség esetére ismételtető műtét célra vezetend, és az ugynevezett gyökerez metszést elkerülhetjük, mely utóbbi endenes hoszas lefolyásu, és nem mindig veszély nélküli.

Betegünk egy szomszéd városban tartózkodván, hogy e műtét sikeréről valamit tudhassunk, az ottani város orvosa Demschik tudor urat kérte föl tr. ur, az említett egyénről bővebb értesítést adni; kiis következő tudositást küldeni sziveskedett: „F. é. Martiusban a kóroda elhagyása után mintegy 2-3 héttel épen hozzám folyamodott, elbeszélván a kórodán kiállott 3-szori műtetését; megvizsgálva, egy ludtojánsnyi bajos vizelléssel egybekötött, és tapintásra fájdalmas dagot ta-

*) E fájdalmat is csaknem érezhetlenné lehet tenni, a műtétet megelőző jég- és konyhasókeverékel borongatások által.

5 éven alul

5477 = 49,4%

5 éven fölül

5577 = 50,6%; rendes évben

ezen arány az első korszakra kedvezőbb volt és úgy állt mint 52:48hoz.

Gyerme k h a l a n d ó s á g.

A gyermekhalandóság igen jelentékeny, annyira, hogy a nagyobb többség már az élet első havában elhal, és az első életév végéig az összes holtaknak majdnem harmada e rövid életszakra esik. Második évvel a halandóság alábbhagy, azonban 5 éven aluliak halálózása az összes halálózásnak majdnem felét teszi.

1000 megholt közül volt:

0-tól 1 hóig	104	6-tól 12 hóig	85
1 " 2 " " "	34	1 évtől 2 évig	92
2 " 6 " " "	92	2 " 5 " " "	88

A gyermekek halandóságát nemcsak a halálózási esetek arányszámához átalában, hanem a születettekhez is kell pontosan

láltam. Illető tudor ur visszhatási lobot gyanítva, hogy a föl-szívódást is elősegítse, következő lobellenes vényt rendelt: Rp. Ammonii chlorati dr. tres; aceti squillae q.s. ad perfect. satur. adde tinct. arnicae dr. duas, aquae ruthae unc. novem MDS. e vénybe áztatott nyomfoltokkal borongatni, és függesztővel föntartani a herét. — Azután csupán egyszer találkoztam a beteggel, ki kérdésére csak annyit felelt, hogy sokkal jobban van, és meg van elégedve. Mult Jul. hóban tr. ur fölkérésére ismét megvizsgálta, midőn csak kevés vastag iz-zadmány volt érezhető, a savógyülem egészen elenyészvén.

A borék bórálatti metszésének eszméjét a szóban lévő bajban, a sebészek azon javatában találjuk föl, mely szerint csapolás után a savós hártat a háromszögű tü hegyével bekarcozni ajánlották. Már ezelőtt, a csontos inyvarrat feltalálója, a korán elhalt Bühring, Berlinben ez eszmét kívánta való-sítani azzal, hogy Dieffenbach holt teteméknél (ganglion) gy-a korlított műtétmodorát a vizsérre alkalmazta, és az ő statisztikai kimutatása szerint, elég szerencsésen; mennyiben számos bete-geit csak járólagon (ambulatorie) műtötte, műtét bevégezté-vel pedig mindjárt elküldötte; vissza esések ritkák voltak, vagy pedig egy-kétszeri ismételésre tökéletesen elmaradtak. E műtét oly egyszerű és oly veszély nélküli, hogy a különösen Párisban divatozó iblany és eféle más befecskendéseknek*) bátran elébe lehet tenni. Azonban e műtétnek azon árnyoldalát el nem lehet hallgatni, hogy különösen fölött egyéneknek a vissza-esések igen gyakoriak, bár a gyülem növekedése minden esetre gátolva van. — Előre bocsátott iblanyfecsckendések után pe-dig tr. urnak többször sikerült bór alatti metéléssel visszaesés-nélküli tökéletes gyógyulást elérni.

1856/7. tanév második felében fölvetetett	25
ezekből meggyógyult	15
„ javult	6
„ gyógyulatlan maradt	3
„ meghalt	1
Összesen	25

Ugyan ezen félévben a szemkóródába fölvetetett	40
ezek közül meggyógyult	21
„ javult	6
„ gyógyulatlan ment el	6
év végével áttétett az orsz. Karolina kórházba	7
Összesen	40

Szembetegségek közt leggyakoribb volt a szürke hályog-(cataracta) mely 14 egyénnél fordult elő, kik közül 9 gyógyulva, 1 javult állapotban ment ki, 2 gyógyuló félben az o. K. kórház-ba tétetett, 2 gyógyulatlan ment el.

*) Tr. ur ezelőtt néhány évvel halvhangyal befecskendése után nagyszerű borék-üszögöt látott.

mérnünk; ezt azonban csak rendes évben lehet tenni, mert 1854-ben a megholtak száma a szülöttekét 3000-rel fölülha-ladja; ennél fogva 1000 gyermek közül 672 halt meg 5 éven alul, holott rendes évben 1000 közül ezen korszakban csak 460 halt meg; hasonló volt a megholtak száma 1851-ben Po-zsonban, kisebb volt

N. Váradon és pedig	45,22	N. Szebenben	34,56
Debrecenben „	38,32	Sopronban	30,26
Kassán „	36,70	Magyarhonb. általán	36,76

Ily nagy gyermekhalandóság leginkább a házasságon ki-vüliek által idéztetik elő; mert az élet első havában meghalt 100 gyermek közt 40 házasságbeli és 60 házasságon kívüli; mi-nek általában nem kis befolyása van a halandóság ily magas számára.

Vallásfelekezetre nézve a zsidók a keresztyének előtt ál-lanak; ugyanis azoknál a gyermekhalandóság 10% csekélyebb mint emezeknél.

TÖREDÉKEK A BUDAI MAGÁN ÖRÜLDÉBŐL.

Közli Dr. Lyachovics János intézeti segédorvos.

Egy busongó kórtörténete.

Vége.

Az utolsó számban vázolt elme-kór a busongás (me-lancholia) név alatt ismeretes. Mintán semmi szervben nem találtunk nagyobb szerű változást, baját önszenvi- (idiopathi-cus)-nek állítjuk.

Mi e bajok legközelebbi oka? Itt a vélemények elágaz-nak; — egyik a vérben, másik a szervek elváltozásában, har-madik az idegrendszer saját nedve változásában keresi, sat. Ki-nek van igaza? azt majd a jövő fogja eldönteni. — Ki tudja nincs e ebben a súlyhatlanító (inponderabilia) elemeknek lénye-ges részük, még pedig annál inkább, miután Dubois-Reymond és Matteucci bebizonyíták, hogy: „az ideghüvely, és idegvélő közt életfolytán villamözönlés létezik. Ha tudnunk az ideg belsőjére egy, s fölületére másik sodrony alkalmaztatik, s mind-kettő érzékeny galvánmérővel hozatik érületbe, a delectu el-hajlása következik. (Lásd Dr. Rhédey Antal által fordított Bud-ge élettana. 157 lap 403 §.)

E véltétet (hypothesis) támogatná az is, hogy a kórbon-c-tan valami anyagváltozást fölfedezni nem képes; — mert olya-tén változások, melyek egy elmebeteg hullájában lelettek, ta-láltnak olyanoknál is, kik semmi elmezavart nem küldtek. — Miután azonban az idegek ezen fogékonysága a villamosság iránt csak az élet folyama alatt nyilatkozik, meggyűl a gond e kérdés körül: hogyan rendelte uralma alá az élet ezen közanyagi (physicalis) hatányt? vagyis, miként fejlődik az ki? Valjon nem fejtetik e e hatány maga a vérkeringési dörzsölő-dés által? Valjon azon az idegeket mindenütt követő nedv nem szolgál e arra hogy e hatálynak jobb vezetőivé tegye őket? Valjon e nedvnek egyenlőtlen felosztása, vagy az el-választásbani hiány nem fog e ezen véltetés (hypotheticus) vezethetőséget lényegesen megváltoztatni? — E kérdésekre azonban a kísérleti természettan még választ nem ad. — Igen érdekes némiképp ide vonatkozót olvashatni Dr. W. F. A. Zim-mermann Berlinben 1856-ban kijött népszerű természettaná-ban. Electricitát, Magnetismus, Galvanismus 544 lapon: Der Professor Schultz von Schultzenstein, zeigte am 26 Januar 1856, in dem grossen berliner Krankenhause (Charité) einer sehr zahlreichen Versammlung höchst merkwürdige Versuche über Entwicklung von Electricität in Krankheiten ganz auf dieselbe Weise, wie jeder feine elektrische Strom durch die Ablenkung der astralischen Nadel, innerhalb der Windungen eines Multiplicators nachgewiesen wurde.“

„Derselbe (Professor Schultz) brachte die Drahtenden eines empfindlichen Galvanometers mit den kranken Theilen verschiedener Patienten in Verbindung, und wies jedesmal entschieden, und unzweifelhaft den galvanischen Strom nach, indessen dasselbe Experiment an denselben Personen, jedoch

A magasabb korosztály halandósága.
(és pedig 5 évtől 100 éven fölül)

Minthogy 1854-ben az összes halandóság 49,34 százalékát azon gyermekek képezék, kik 0—5 évesek, hátramarad még azon megholtak 50,66 százaléka, kik az 5-ik évtől a 100-on fölül kort elérték; mely rendes évvel összehasonlítva, következő:

	1854. évben	1853. évben
5 évtől 10 évig	3,74%	2,00%
10 „ 20 „	5,76 „	4,80 „
20 „ 40 „	18,20 „	17,17 „
40 „ 60 „	13,67 „	13,66 „
60 „ 80 „	7,67 „	7,47 „
80-on fölül	1,13 „	1,00 „

Budapestet magyarhoni nagyobb városokkal összehason-lítva, a megholtak 4 életkorszakba osztva, következőkép vi-szonyultak:

an nicht durch die Krankheit afficirten Stellen gemacht keinen Erfolg hatte.

Valamit a kezeléstről. Itt rövid akarok lenni. Az elmekórosok kezelése nem csupán gyógyászati (therapeutikai) éttani (diatetici) eljárásban, hanem jóformán az egyénnek rendszeres újra nevelésében áll. — Első tehát a beteget lehetőleg rendhez szoktatni, mulasztásokat meg nem engedni; mert különben sok étlenül, vagy a szennyől hal meg. Azért azon kell lenni, hogy a beteg mindennap megmosdék, rendesen öltse föl ruháját, annak idejében keljen föl és feküdjék le; magára a testi mozgásra is ógítani kell őt. — A gyógyászati kezelés itt is szinte javulat szerint intézendő. — Betegünknek a kórelőzmény nyomán a hamiblagot vettük használatba, azonban kevés eredménnyel; több sikere volt (ha észletünk nem csal) az Authenrieth-féle dárdany kenőcsöseli bekenéseknek, és pedig a koponya azon táján, hol a nyíl-varrat a nyakszirt-varrattal összefolyik; azonban erre sem rögtön következett javulás; az egész kórelőzmény alatt sokszor kellett hashajtó közép-sókat használni; minthogy ez ily bántalmaknál a legsürgetőbb és gyakoribb szükségek egyike. Jó a munkavágyat is midőn ez ébred, rendszeresen kihalászni. — Nem különben az intézetben kívüli séták. Emlékszem még egy ily kirándulásra; midőn betegünkkel a szomszéd városmajorban voltam, s kísérlésképen egy ottani zsemleárusnéhoz küldtem zsemlet venni azon beteget, ki pár héttel az előtt nem mert pénzhez nyulni; mennyi lelki küzdelmébe került ez! s miután megvette, mennyit aggodott, hogy a szegény asszonynak minden pénze elvesz. — Mig végre betegünk, ki f. é. Február 9-kén hozatott hozzánk, intézetünket Május 10-kén elhagyhatta.

Szép tapasztalni: miként jó a beteg előbb kételkedésbe jellen hiszemei iránt, mint szokja azokat egyenkint nehezen, s ugyszólva mintegy önfeláldozással elejteni, és helyükbe józant cserélni; mint ébred orvosa iránti bizalma. Így betegünk, ki nem tudta fölfogni: miként van az, hogy ő különösen ha lefekszik úgy érzi, mintha valaki mellette jobb oldalt feküdnék, kinek szuszogását, mint a magáétól elkülöníthető hallja? abeli magyarázatomra, hogy az embernek a külérzések két idege van, tehát a közérzék (coenaesthesia) is; s hihetőleg jobb oldali hallidege, a légzés neszt később szallítja az öntudat gyűlpontjához; így lehet jobb oldali idegzete is megváltozva, innét az a kettős érzés; mit ő mint állatorvos megértvén, tetemes nyugalomra vergődött általa, s önmagát kinevette, hogy éjjel ütötte vánkását, alkalmatlan szomszédját, másodmagát akarván elveréssel megtisztelni. Midőn a beteg jobban kezd lenni, az orvos szellemi uton sokat tehet, és tegyen is. Mint nagy orkán után a még hátra maradt felhőtömeg közöl áttört első sugárai a napnak, úgy tűnek ki a számkivetésből viszeszátért gondolatok is, hogy legyen az ember önálló egészszé; válják méltóvá azon polera, melyre a természet rendszerében hivatta van.

— 111 —

	0—5 évig	5—20	20—50	50-en fölül.
18 ⁵³ / ₅₄ -ben Budapest.	54,00	6,30	24,25	15,04
1851 „ Debrecen.	55,16	9,10	8,10	26,60
„ „ Pozsonb.	51,20	6,36	19,33	23,11
„ „ N.Szeben.	47,65	5,20	17,15	30,00
„ „ N. Várad.	46,47	11,73	25,00	16,80
„ „ Kassán	46,25	9,10	24,00	20,75
„ „ Sopronb.	45,23	9,27	13,94	30,36
17 ¹⁴ / ₄₇ Berlinben	40,70	10,90	22,10	17,10
18 ²⁰ / ₂₉ Londonb.	37,80	8,00	25,30	28,80
18 ⁴⁰ / ₄₈ Párisban	33,10	10,90	24,70	31,70

Mig tehát Budapestben 100 halott közt 54 gyermek volt 0—5 éves, 50-en fölül pedig csak 15, ezen korszakban az alatt Párisban csak 33 gyermek 5 évig, 50-en fölül pedig 31 ember halt meg.

Vallási különbséget illetőleg a ker. népességet ismét megelőzik a zsidók.

KÜLFÖLDI IRODALOM.

1. *Études sur les aliments es les nutriments; par L. Corvisart. Paris 1854.*
2. *Pepsin ein natürlicher Verdauungsstoff zur Heilung der Dyspepsie und Consumption v. Dr. L. Corvisart. Herausgegeben von Joseph v. Török.*
3. *De la pepsine; par Boudault.*

A nemesak élettani, hanem orvosgyakorlati tekintetben érdekes értekezéseket egybe foglalni, s azok tartalmával t. olvasóinkat bővebben megismertetni celszerűnek látszott, minthogy egy egészet képeznek, s a nyert eredmények és tanok megítélésére azon eljárás ismerete, melyen azok nyertek legbiztosabb mértékül szolgál.

Corvisart étel (aliment) és tápszer (nutriment) közt lényeges különbséget állít föl; tápszernek csak azon eledelet nevezvén, mely magában minden új elkészítés (például emésztés) nélkül képes az életet föntartani, s mihelyt az állati szervezetbe, bár mi uton fölvétetett, annak szövetei alkotására, vagy működési folyamatban tartására fordíttatni. Ételt ellenben oly anyag, mely ezen tulajdonokkal nem bír, de azok elnyerésére képesíttethetik.

Ez első tételből következtethetjük: hogy ha csakugyan vannak, vagy előállíthatnak oly tápanyagok, melyek a gyomor és bélsatorna emésztő ereje hozzájárulása nélkül is táplálhatják testünket, mihelyt fölszivattak, azok emésztésgyöngösgben vagy hiányban és sorvadásban szenvedő betegek föntartására a legjobb haszonnal alkalmazhatók lesznek.

Az „aliments et nutriments“ című értekezésében C. leginkább élettani kísérletek útján bebizonyítani ügykészik a főnemlített különbséget, valamint a tápszerek különösen a légenytartalmuak, az élet fentartására épen úgy mint étkékekben szükségelt különneű és többféleségét; ellentétben azon állítással, mely vegykutatások nyomán csak egy és ugyanazon tápanyagot minden képzerőű (plasticus) ételből fejlődni hisz; végtére ezen lényeges tápszerek physikai, vegyi és élettani épenes ugyanazonosságát kimutatni iparkodik akor, ha elég erős és tömény emésztő szer közbenjárása által készültek, bármily eredetű és készítményű lett legyen az, s bármely helyen hatott az ételre, a gyomorban vagy azon kívül, élő állatban vagy edényben kellő hő mérséklet mellett.

A kísérletek, melyeken az értekezés minden tételei és következtetései sarkalnak Bernard M. Cl. azon tapasztalatán alapulnak, hogy: ha állat vérdényeibe természetes tojásfehérnye főcskendetett, ez a vizelettel ismét változatlanul kiürül s abban feltalálható; ha ellenben emésztett tojásfehérnye belöveltetik, annak a hügyban a legérzékenyebb vegy-kémszerek semmi nyomát föl nem fődözhetik.

Miután pedig tudva van, hogy a testből minden (?) általa nem használható anyag, elválasztások útján mentől hamarabb kiküszöböltetik; természetes, hogy oly eledelet, mely azokkal, különösen pedig a vizelettel ki nem ürül, vagy pedig

A rang, vagy is a foglalkozási nem szerinti halálozás rendének meghatározására szükséges kimutatások Budapestre nézve hiányoznak.

Poroszhonban 1000 ember közül élt

5 éven fölül 10 év. föl. 25 év f. 50 év. f. 75 év. föl.

nemes családokb.	943	938	852	557	139
berlini városi					
szegényeknél	655	598	533	338	65

II.

Balaton-Füred. Julius 15.

Füred talizmánja, mely ezt a hírnév szárnyaira emelé a savanyu viz. — Ámulattal szemlélheté fölpezsgő gyöngyeit az elmúlt sötét kor fia, s mig az együgyű nép borviznek keresztelé a forrást, a bűbajos tudós az aknak szellemét, vagy legalább is ásványszest (Mineralgeist) magyarázott belé. Ma prosai körünk számolgató tana gyöngyöző szeszt szén s a v vegyműhelyi névvel illeti.

csak megváltozott állapotban, az ilyen tápszerek a test főtartására meg tartatott.

Állatokon azért tette kísérleteit, mivel csak ezeknél akadályoztathatta meg a tápszerek érintkezését az emésztő szervekkel, mi nélkül mindig kétséges maradt volna, vajon nem a gyomor hatása által változott-e az étel tápanyaggá. A húgyhólyag csekély felszívási képessége miatt embernél mesterséges táplálásra alkalmatlannak látszott. Véredénybeilövellés által pedig állatokat mesterségesen táplálni szinte nem igen lehet; midőn ezek Chassat kísérletei szerint tökéletes táphány mellett is 14 napig élnek, s a gyakori érvágás és beföcskendés véredénylobot és genyfertőzést vont volna mag után.

A kísérletek ennél fogva 2—4 fontos házi nyulakon tettek, melyek 12 órával a beföcskendés előtt és után éhen tartattak. A vizelet a műtét előtt mindenkor kiürített és vegyileg megvizsgáltatott; műtét után pedig 12 óra hosszáig óránként lecsapoltatott és egyenként és együtt szinte 12 óra eltelté előtt kémleltetett, nehogy rothadás által megváltozzék. Az állatok 10 gramme *) vértel soha többet nem vesztettek; a műtét 10—15 perc alatt be volt fejezve; mindenkor 30 grammnyi **) tiszta, átszűrt, élőtestmérsékletű folyadék lassu nyomással fűcskendetett be, minekutána előbb a huggyal összehasonlítás végett vegyileg megvizsgáltatott; de minthogy a beföcskendetett anyag, névszerint a rostany gyakran savanyú volt, a vizelet ugyanazon kémszerekkel természetes égvényes állapotában és kis mennyiségű könhalsavval (acid. hydrochloricum) savitva is kémleltetett, hogy minél hasonlóbb legyen a belövelt folyadékhoz. A belövelt anyag a hólyagban vizelet által megritkulván, s ez által a vegyhatások iránt kevésbé érzékennyé válhatván, tanácsosnak látszott a beföcskendett folyadéknak a huggyal összehasonlítás végett kémlelő részét szinte megritkitani. A kémszerek mindig ugyanazon üvegekből vétettek. — Midőn valamely anyagnak a vizelettel ki kelle ürülnie, C. biztosság kedvéért a rendes belövellésen kívül még egyet tett, de sokkal kisebb adaggal, s ha az mind a mellett a vizeletben megjelent, biztos jelül vette, hogy nem tulságos mennyisége miatt ürült ki, hanem mivel táplálkozásra alkalmatlan volt. Ellenkezőjét tévé oly anyagoknál, melyeket tápszereknek tartott; az adagot fölemelte.

A kísérlet kezelésének részletes leírása szolgáljon mintául mily szigorú pontossággal kell élet- és kórtani vizsgálatoknál működnünk, ha biztos eredményt megközelíteni akarunk.

Az ételek és tápszerek, mint tudva van, kétfélék lé g z é s i e k (aliments respiratoires, de combustion) és k é p z e r ő ü e k, (plastiques, azotés, ou de composition) amazok könnyben és szényben gazdagok, ezek légyben. Az elsőkhöz tartoznak a kövérek, mézgák (gummi), keményítő (fécule), cukor és vegyterményei. Rendeltetésük a testben nem a tulajdonképi táplálás, azaz: a szigerek lényeges szövetei-

*) 1 gramme 13,75 gran; 70 gramme valami 2 drachma.

**) Csaknem 7 drachma.

Hideg kristálytiszta csipős savanyu, és nem nagyon söt kevesbé vasézu ital, mint Magyarhon és Erdély legtöbb vasas vizei. Egy fontban 36 köbhüvelyk vagy 16 szemer szénsav, hat szemer csodasó, ugyanannyi szénsavas més, s fél szemer vas; ez Pluto földalatti vegyészünk recipéje, mely szerint gyógyitalunkat expediálja.

Szénsav és més, szellem és anyag, só és vas, olvasztó, és zsongító, vagy hígító és sűrítő, ellentétes hatányok, mégis a legbőleőbb természet gyógyszerárából; melv körül ha szellemi szemekkel vizsgálkodunk, sereggestől előtűnni látjuk a használatától századokon át meggyógyult rásttkórosak és vizkórosok, soványak és haloványak, étvágytalanok és magtalanokat; aztán tessék a gyógyszer egyszerűségén nyargaló hasonzenvi lovagoknak mindezt megcáfolni.

Egyébiránt hogy vizünk e négy vegyrésze együtt és egyenként gyógyereit gyakorolhassa, szükséges a szénsavnak izgatottság, a sziksónak pangás, a méznek savasodott állapot (aciditas) a vasnak zsongtalanság és vérhiány, mi bizony

nek alkatása, hanem a légzés s ez által a vér élenyülése főtartása; legfőlebb is zsirt szolgáltatnak; — köztük csak az egy keményítő (fécule) étel, mely a nyál, a hasnyálmirigy s a bédvedvek által változik tápszerre, morzsacukorra (Krümelzucker glucose), s melyet mesterséges uton is ugyanazon tökélyben előállithatni. Az olajok és kövérek már természeti állapotukban tápszerek, s hogy fölvetethessenek nem emésztésre hanem csak finom elosztásra, fejtetté (emulsio) válásra van szükségük.

A tulajdonképi képző eledelek a test lényeges szövetei alkotására fordítanak; a szervezetben tovább időznek; betegségeken lassan fölemésztetnek s abból csak fölhasználás után küszöböltetnek ki, változott állapotban. A zsir hamar fogy, az izom lassan, az idegszövet leglassabban. Ezen ét- és tápszerek legnagyobb részét az állatország szolgáltatja. Következő egyszerű szerves anyagokból állanak:

1) F e h é r n y e (albumine) mely a tojás fehérének s vérnek legnagyobb részét képezi.

2) R o s t a n y és i z o m a n y (fibrine et muscaline) a hus állományát képezi.

3) S a j t a n y (caseine) a tej főalkrésze.

4) K o c s o n a n y (gelatine) köt- (sejt) szövetben, csontokban és inakban.

Physikai és vegyi tekintetben természetes csoportulatot képeznek, szerületükbe éleny, kön- szén- és légeny különféle de nem nagyon eltérő arányban, meg egy kevés kén folyik be.

De a növények is hasonló anyagokat tartalmaznak: növényfehérnyét, rostanyt (enyv) sajtanyt sat. s csak ez alkreszeik arányában képesek a test táplálására valósággal szolgálni. Hús- és növényevő állatok tehát lényegesen ugyanazon anyagokkal táplálkoznak, csak hogy más alakban; de nem képesek, mire minden növény képes, azokat illő alkreszeikből éleny, légeny sat.-ból előállítani.

Folyt. köv.

GYÓGYSZERTANI KÖZLEMÉNYEK.

Az osztrák gyógyszerárát illetőleg.

Folytatás.

C) Változtattak.

16. Könkéklenysav. *Acidum hydrocyanicum*. Ezentúl a kéksav készítése így javaltatik:

Kal. fer. cyanat. in pulv. unc. semis.

Acid. sulfuric. c. p. drach. duas.

Aqu. destillat. unc. tres, az előbbiben rendelt unc. 3 helyett.

Elfogadtatván Liebig hűtőkészüléke s a szedő jéggel hűtése melyben van: *aq. destillat unc. semis.*

20. Jegedt tiszta vilsav. *Acidum phosphoricum glaciale purum.*

76. Borostyánmeggyviz. *Aqua laurocerasi*, oly töményen, hogy egy obonból két szemer kéksavas ezüst váljék.

egymás mellett szépen megfér. — De ez általános hatása mellett igen gyakoriak azon különemű hatások, melyeket egyéni fogékonyág idéz elő. Mert van kit székeltet, kit dugaszt; egy-nél étvágyat, másiknál teltséget okoz; kit vizeltet föltűnően, kit izzaszt, általán a test átváltozását különféle utakon sietteti; mi vagy a só, vagy a szénsav, vagy a vas iránti nagyobb fogékonyáságból magyarázható.

Gyógyerejének legnagyobb hitele van a gyomor és belek zsongtalanságában; kivált ha még torlódás, vagy beszűrődés is van jelen, mi leggyakrabban aranyérnek tulajdonittatik. — Ha ez állapottal vérhiány is van együtt, úgy a savanyu viz használata föltűnő hatású, mit gyakran lehet tapasztalni; mi aztán javulatának fő jelentéke is.

De miként a nevezett kóros állapot számtalan alaku bajokat képez, úgy a divatozó bajok hoszu névsorát is lehet javalata lajstromába iktatni. — Egyébiránt savanyu vizünk erejének igen fényes élő bizonyítékai vannak: például azon szorgalmas áhitattal poharazó tisztos öreg ur, ki, mint állittatik

82. Színtelen rágóvíz. *Aqua phagadaenica decolor*, mint a *Liquor mercurialis* saját neve.
83. *Aqua phagadaenica lutae*; játneve egyszerűleg: *Aqua phagadaenica*.
131. Vilsavas mész. *Calcaria phosphorica*. Rp. *Calcii chlorati fusi uncias duodecim*.
- 152 és 153. *Ceratum ad labia flavum et rubrum*; ez ajk-irból az apró malozsa kimarad, illatoztatik bergamottolajjal.
169. Kassia zamatkér. *Cortex cassiae cinnamomeae*; *cortex cassiae ligneae* játnevénél elmarad a *droguistarum Viennensium*.
215. Sáfrányragtapasz. *Emplastrum oxycroceum*, s minden ragtapasznál és festvénynél hol francia sáfrány volt rendelve: *Crocus gallicus* helyett *Crocus austriacus* esekélyebb súlyadagban ajánlatik.
223. Sidisz- szépnőny- gódire- cina- szeplős bőrök- gyűszűnke- beléndlevél- méregsaláta- ebvész- anyarozs vendékai, *Extractum aconiti* — *belladonnae* — *chelidonii majoris* — *cinae* — *conii maculati* — *digitalis* — *hyoscyami foliorum* — *lactucae virosae* — *nucis vomicae* — *secalis cornuti* (Mohr szerint) sűrűk és fakó színűek. Száraz vendékek a hamburgi gyógyszerár szerint kétannyi súlymérték tejeukorral (*saccharum lactis*) csinálándók.
249. Tarackbuza-vondék. *Extractum graminis* — sűrűbb állomány legyen.
257. Higviric-vondék. *Extractum liquiritiae*, elmarad: *liquidum*.
259. Komlólya. *Lupulinum* néven a kereskedési komlóvirágpör értendő.
267. Rátánhia-vondék hideg öntéssel készítendő.
274. Pitypangvondék. *Extractum taraxaci* sűrűbb legyen.
276. Timpó-vondék. *Extractum tormentillae* hideg öntéssel készítendő.
313. Rózsalevelek, a mellékelt *et Rosae centifoliae* Linn. elmarad.
385. Szépnőny. *Herba belladonnae*; elmarad *florida*.
425. Piroshigéleg. *Hydrargyrum oxydatum rubrum*. Szénsavas szikegoldattal aztán lepárolt vízzel mosandó.
443. Vasas borsavashamag. *Kali ferrato-tartaricum*; játneve: *Tartras lixiviae et ferri*.
444. Szikes borsavas hamag. *Kali natronato tartaricum*; játneve: *Tartras lixiviae et sodae*.
447. Dárd-borsavas hamag. *Kali stibiato-tartaricum*; játneve: *Tartras lixiviae stibiatum*.
468. Könleges ir. *Linimentum ammoniatum* — *Ammoniae purae uncias duas*.
469. Szappan káforos ir. *Linimentum saponato camphoratum*: mandola szappan egy obon, tiszta könlegfolyadék egy obon.
517. Kajaput-olaj; elmarad *depuratum*.

ötven harmadik éve, hogy ezen mulatságot nyaranta gyakorolja.

Hát a meleg fürdők, s ezek szövevényes és eszélyes fölszerelése! u. m. hideg és meleg, édes és savanyu víz, gőz, és zuhany, essőző és szökellő sugarakkal. — De sajnálatot ébreszt a fürdőkért érező kebelben, hogy ennyi szép és hasznos intézvény az évnek három negyedén át használatlanul hever, céltalanul buslakodva az emberiség annyi baján, melyeken ezek oly könnyen segitenének. Sok tekintetből helytelen, de megrögzött szokás a nyári hónapokat fürdőhasználatra fordítani; mit városiak azért tesznek hogy a zárdai életből meneküljenek, s a természet ölében kissé fölülüljenek; falusiak pedig, mint a régi krónikák is mondják, hogy aratás után mulatva pihenjenek. — Egészségeseknél dicsérendő elv meglehet, de minthogy a betegek is leginkább e szokást követik, okát csak a látvány s látatvány vágyában lelhetjük föl. Még a hideg fürdők, s egy részt a savanyu víz használatánál is menthető e szokás; de hogy meleg fürdő vagy savóivás használata ekor legyen célszerű, azt kevesen fogják állítani. Talán ügyfeleinktől legtöbbet függne Május Junius, aztán September hónapokra intéztetni a fürdők,

554. Szín-mákony. *Opium purum*, legalább hét százalék szűnyadékokot (*morphium*) tartalmazzon.
581. Csersavas olom. *Plumbum tannicum*. Előment mosatásból csapadéka poralakban tartandó.
583. River savas itala. *Potio Riveri acida*.
592. Fehér fogpor. *Pulvis dentifricius albus*; elmarad: *Pulvis tartari depurati*.
654. Borsmenta-karikák. *Rotulae menthae piperitae*; e helyett *aetheris acetici*, tétesék: *Alcohol vini retificatissimus*.
665. Mandolaszappan. *Sapo amygdalinus*, porosz gyógytár szerint.
667. Zöldszappan játneve: *Sapo kalinus*.
- 696 és 697. A savót nem kell szénsavas kesrege (*magnesia carbonica*) átszivárolni; mert helytelen.
702. Illatos fajták. *Species aromaticae*; kimarad a pemetfü (*Hb. marrubii*).
706. *Species laxantes St. Germain*, aniskapor helyett közöns. kapormag.
708. Mell-fajszerek. *Species pectorales*. Sikkantyu (*Hb. scabiosae*) helyett szattyu (*Hb. farfarae*). *Fructum anisi stellati* egészen elmarad.
717. Káforszesz. *Spiritus camphoratus*. *Spir. vini rectific. dil.* helyett: *Spiritus vini rectificatus*.
722. Fodormentaszesz. *Spiritus menthae crispae* nem gyógytári, e helyett: *Spiritus menthae piperitae*.
726. Szappanszesz. *Sap. venet.* helyett *saponis medicinalis*.
735. Narancsszín dárdekén. *Stibium sulfuratum aurantiacum*. A dárdekén és szikkén szűrt lugja ne jegesítették, hanem tüstént higitott kénsavval bontassék.
760. Vasiblag szörp. *Syrupus ferri jodati*, a keresztesek közé fölvéve.
765. Eperszörp. *Syrupus mororum*. Rp. *Baccarum mori libras quinque*. E változás történt minden következő szörppel; miként a gerjedést előidéző eukoradalék itt, s a berzsenvérfürtsavanyu alma- ribiszke- málna- bodza- (*syrup. phytolaccae* — *pomorum acidulorum* — *ribium* — *rubi idaei* — *sambuci*) szörpöknél mellőzendő.
809. Iblanyfestmény. R. Jod. dr. unum, *Kalii jodati drachmam et dimidium, spiritus vini rectificati uncias duas*.
818. Pártamagfestmény. *Tinctura pyrethri* a keresztesek közül kiküszöbölve.

Folyt. köv.

Ujabb gyógynövények.

Dr. Scherzer Károly a bécsi növényész társaság előtt némely az indek által gyógyszerül használt gyógynövényekről értekezett, melyeket Európába szállíttatni ohajt. Fölkéri a tudom. társaság figyelmét a copalchi-kéregre, mely indeknél lázellenes szer. Erről Guibourt, egyszerű természetes illatszerekről irt munkájában (II. köt.) mondja, hogy e ké-

de legkivált Füred látogatását, mikor mindennek tanusítására a fürdő gyógyhasználatának nagyobb is a sükere.

A meleg fürdők, fölszerelésüket tekintve, Füred urainak legtöbb kegyeletében részesültek, és bizonyosan érdemen fölül; mert a melegített fürdők sem a gyógyhatálynak nem nagy tényezői, sem a gyógyhiedelemnek; de legkevesbé azok a nyár izzó napjaiban, mikor hatásuk lankasztóbb, s használatuk nélkülözhetőbb. — E fürdők terjedelmes fölszerelése mellett rég sovárog a gyöngyöző forrás egy, talán azon nyári terem s fedett tornác után, melynek rajzát az irodában évek óta szemlélhetni; mert esős vagy szeles időben a savanyu víz úgy mint a savóivás csak szobákban vagy szűk pitvarokban történhetik, igen hiányosan, egyéb nehézségeket nem is említve. Azonban céltalan volna az eddig különemű építésekért sajtó s magán uton tett fohászok s jámbor ohajtások seregét szaporítani; mert a szükségletek elismervék, de a nehézségek legalább történetileg el nem háríttathattak. Keleti természetünk a megállapodás ha nem is vesztéglés; a böles kevéssel is beelégszik.

A jövő talán jobbat hoz; a már építésnek indult vasut a fővárosból, kényszeríteni fogja Füredet a haladásra.

Dr. Pete Zs.

regből néhány kilogr. 1827-ben quinquina helyett Hamburgba hozatott. A guacomézt indek börsenyvekben használják. Scherzer továbbá egy thé-cserjét említ, mely Istlavacan környékén Guatemala síkján 2,000 meternyire a tenger színe fölött terem, egy ottani legelész Hernandez Vince által földöztetett föl, s Fenzl lippia medica-nak nevezte el. E növény levelei öntvénye a gyomorbetegségeket és fejfájdalmakat gyógyítja. A polgárodás a mennyei birodalomból ama vidékre még theát nem szállítván, a lakosság eme helyett azon növényt élvezi.

Intigalpa megyében néhány év előtti sáskajárás következtében lett éhség alkalmával az indek helmia esurientium növény gyökerével táplálkoztak, mely a többi fordulatköri gumók módjára kellemes lisztéző, s több hóig egyetlen faj eleség volt. Szerencsétlenségre e növény Európában nem honosul, miként az édes földi alma (convolvulus batatas) sem, mely az északamerikai egyesült államok délnyugátán néha sikerült.

Még érdekesebb cserje a frailillo, melyel azindek hatós hajtóul szerelnek. Nicaraguában Dipilto környékén terem. Az indek e szer különhatásait (hánytató s hashajtó egyszersm.) levelei különféle szedési módjából származtatják, miként a növény tetejéről vagy aljáról tépik.

Sch. figyelmeztető iratát egy mecsevész külemű növény említésével végzé, mely Guatemala és Hondurasban terem, s piciny vörös magvakat szolgáltat, miket a föld népe guataca majd comida de culebra (kigyóeledelnek) nevez. 1837-ben a keletindi hányzékkel e vidéken pusztitván, Honduras állambeli Cantaranos falu ind lakosai Tegucigalpa közelében betegekkel e növény főzetét itatták, kik jobbára fölűdültek. Fenzl úgy véli, hogy a társaság elé terjesztett mutatóvány rawolfia tomentosa; mi szigorabb vizsgát annál szükségesebbé tesz, mennyiben tudva, hogy az apocin családi növények inkább oldó mint szorító hatásúak.

Egész növény, kéreg, fa és mag — miket Scherzer hozott. — Bécs két híres vegyészének adatott kémlelés végett; s a tudományi fontos érdekű eljárás eredményét várjuk. (Mon. univ.)

O.

Traumaticin néven Balle (Archiv d. Pharm) fagyott és égett sebeknél egy szert ajánl, mely aképen készül hogy: guttapercha darabos keverékektől tisztítás végett forró vízben gyuratik, aztán 8annyi hangyhalványban (chloroform) oldatlik; az oldás pedig úgy történik, hogy a guttapercha megapritva erre alkalmas készülékben hangyhalvánnyal megöntetik, s teljes oldásig fedve tartatlik; végre az edény aljába helyezett csapon apró üvegekbe eresztetik.

Ez alkalommal emlékeztetbe hozatik amaz előny, mely nyerhető, ha guttapercha terpetinolajbani forró oldatába mártott papir használtatik közönséges viaszos papir helyett, mi kenőcségelyekre fedélül, vizszívó porok tokja borítékaul, stb. legalkalmasabb azért, mert vízment sűrű, s ha ideiglen levegőre volt terítve, teljes szagatlan.

O.

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban 1857-iki Augustus 17—23-ig ápolott betegekről.

	Felvétetett							Gyógyult							Meghalt							Visszamaradt												
	Beteg		szülők	Gyerm.		Elmekör		Összeg	Beteg		szülők	Gyerm.		Elmek.		Összeg	Beteg		szülők	Gyerm.		Elmek.		Összeg										
	férf.	nők		fiu	lány	férf.	nők		fiu	lány		férf.	nők	fiu	lány		férf.	nők		fiu	lány	férf.	nők		fiu	lány	férf.	nők	fiu	lány	férf.	nők	Összeg	
	férf.	nők	fiu	lány	férf.	nők	fiu	lány	férf.	nők	fiu	lány	férf.	nők	fiu	lány	férf.	nők	fiu	lány	férf.	nők	fiu	lány	férf.	nők	fiu	lány	férf.	nők	Összeg			
Augustus 17-kén	11	9	4	—	4	—	—	28	12	8	1	—	1	—	1	23	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2	234	222	12	1	13	15	12	509
" 18-kén	12	5	1	—	1	1	—	20	8	7	1	—	1	—	—	17	1	—	—	—	—	—	—	—	1	237	220	12	1	13	16	12	511	
" 19-én	15	5	2	1	1	—	—	24	8	2	—	—	—	—	—	10	—	2	—	—	—	—	—	—	2	244	221	14	2	14	16	12	523	
" 20-kén	11	2	—	—	—	—	—	13	5	3	1	—	1	—	—	10	2	—	—	—	—	—	—	—	2	248	220	13	2	13	16	12	524	
" 21-kén	11	10	1	1	—	1	1	25	6	—	1	—	1	—	—	8	—	2	—	—	1	—	—	—	3	253	228	13	3	11	17	13	538	
" 22 "	10	12	2	—	2	—	—	26	14	8	1	—	1	1	—	25	2	4	—	—	—	—	—	—	6	247	228	14	3	12	16	13	533	
" 23 "	6	4	1	1	—	—	—	12	9	1	—	—	1	1	—	12	—	1	—	—	—	—	—	—	1	244	230	15	4	11	15	13	532	

A betegek létszáma e héten méginkább növekedett. — Epés és csorvás bántalmak, valamint vérhas is nagyszámmal fordultak elő; ezek mellett különféle lobok, meg a hagymáz minden alakai számosak voltak. Általában a beteg-mozgalom igen nagynak tapasztaltatott. — Halálozást a leginkább idült és heveny tüdő bajok, mint: gümőkór, tüdőlob, tüdővízeny, továbbá hagymáz, és különféle betegségekből származott genyvér, (pyaemia) okoztak.

VEGYES TUDÓSÍTÁSOK.

A tudományok akadémiaja Párisban f. é. Febr. 2-ki ülésében következő jutalmakat osztott ki:

Egy 2000 franknyi kísérő élettani díjt nyert Waller duc- és gerincagy-idegeken tett kísérletiért. — Az ipar mezején előforduló egészségtelen eljárási viszonyok kijavítására kített jutalmakból Schrotternak ítéltetett 2500 fr. mint a vörös phosphor fölfődezőjének, mely gyufagyártásnál az eddig használt mérges és gyulékony közönséges villó előtt érdemi az elsőséget, és Caumont-nak ki kalapgyártáshoz szükséges finom és durva nyulászor egymástól elválasztására szolgáló gépet talált föl, mely azt kártékony porzás nélkül végzi.

A Montyon által alapított díjak — hasznos munkák és találmányokért az orvostanban és sebészetben, — következőleg osztattak el: 2000 fr: Simpson edinburghi tanár a hangyhalvány behozataláért a szülési és sebési gyakorlatba; Malgaigne csonttörések és ficamokról nagy munkájáért, és Guérin J. a bőr alatti műtésmód sokoldalú használatáért. Kárpótlást kaptak: Stilling 1200 fr. Varol hidja, a nyult- és gerinc-agy göröcsöl vizsgálatáért 1000 frankot; Renault E. az alföldi állatgyógyintézet igazgatója a ragályos kórokat illető számos kísérleteiért; Filhol toulousi tanár a pyrenaei gyógyvizek vegykémletéért; Galtier F. méregtanról munkájában megjelent több rendbeli észleléseért; Middeldorff boroszlói tanár a villam folyam alkalmazásáért égető szer gyanánt; Brown-Séquad emlős állatok gerincagyj sértéseinek tett tapasztalatokért; Robin egy mirigyalaku esetleges szövet fölfedezése és leírásáért, mely az emberi test mirigy nélküli helyein jön elő; Boinet tr. a pete-tömlők (Ovarien Cysten) iblannyal befűcskendése által tett vizsgálatok és kísérletekért, és Guillon tr. a szorok (stricturae) halcsont- és érméces dugszál általi tágitásáért. — Ezekon kívül még 14 800—500 frknyi díjak „ösztönzésül“ különféle buvárok közt osztattak el.

—+36+—

*A közsérgorvosi intézet biztos értesülés szerint — mennyiben lehetséges — egész birodalomban életbe fog hoztatni. Közelebb Csehország jó a sorba.

—A magas cs. k. vallás és közoktatásügyi ministerium Bécsben az egyetemi tisztségekre választásokat jövő 1857-ik tanévre az eddig szokott módon rendelte meg.

—A bécsi gyógyszerészek főtestülete kérvényt nyújtott be azon 1854-ik Jan. 22. kelt legfőbb helyütt szentesített tilalom megszüntetése iránt, melynek rendeleténél fogva nem szabad olyan egyéneket gyógyszerárakba alkalmazni, kik nem a birodalomban graduáltak.

—Dr. Zlamal V. cs. kir. tengerészorvosnak ki-nevezetvén, „Novara“ hajón a földkörüli expeditiót fogja kísérni.

—+36+—